

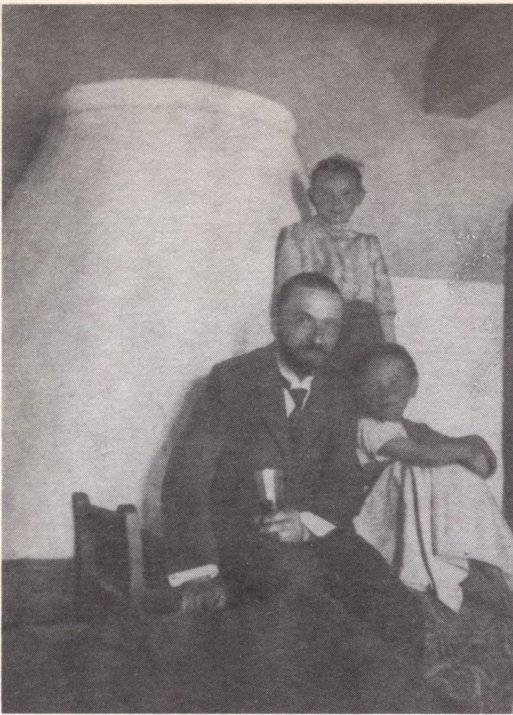
P400(2)

Könyvtáros

'83 | 12

K

**Egy tápai bormérésben
(Babits Mihály felvétele, 1923)**

**A költő Heller Ödön modelljével,
Török Vicával és Tardos-Taussig Ellyvel
1924 nyarán**

*Enőd Tamásnál
a régi barát a régi szeretetnél
Babits Mihály felvétele 1924*

Nyilasy Sándor festménye: Tanyai fiatalság

**Képek
a Tájak – emlékek – könyvtárak
című sorozatunk
legújabb cikkéhez (734. old.)**

**A tápai Krisztus alatt
Bálint Sándor professzor
és Moldován Domokos filmrendező
(Moldován Domokos felvétele)**

33. évfolyam, 12. szám
1983. december

TARTALOM

A könyvtárosegyesület XV. vándorgyűlése	699
Rátkai Ferenc A könyvtár mással nem pótolható küldetése	704
Szente Ferenc A könyvtár feladatai és lehetőségei az olvasóvá nevelésben	709
Sándor György A tömegkommunikáció és a könyvtárak	716
Tuba László Műhely lesz-e a szombathelyi könyvtári tanszék? (<i>Könyvtárak – műhelyek</i>)	720
Végh Ferenc „A gondolatok gyakran elmennek egymás mellett. . .” Beszélgetés Huszár István nal, az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetének főigazgatójával (<i>Beszélgetések a könyvtárról</i>)	723
Olvastuk	727
Reprográfia. K.K.R. (<i>Figyelmébe ajánljuk!</i>)	729
HÍREK	730
LÁTÓKÖR	
T. N. Zsadan Bemutatjuk a Szovjet Kultúra és Tudomány Házának könyvtárát	731
Lapozgató	733
Péter László Költők, festők faluja: Tápé (<i>Tájak – emlékek – könyvtárak</i>)	734
Dr. Balázs János Könyvtári folyóiratok az Egyesült Államokban	741
Szabvány – második kiadásban	746
Györe Pál Hermeneutika (<i>A Könyvtáros kislexikona</i>)	747
Gelencsér Éva Pierre Székely (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	751
Lisztes László Az Alföld repertórium. 1970–1979 (<i>Bibliográfiák</i>)	752
Hallottuk	753
SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK	754
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	757
A lapunk e számában közölt grafikák Pierre Székely alkotásai	

Из содержания

XV-ая выездная сессия Общества венгерских библиотекарей (*Общение и доклады*) (699);
Разговоры о библиотеке. Интервью с директором института по общественным наукам ЦК ВСРП, с *Иштваном Хусаром* (723);
T. N. Zsadan: Представляем библиотеку будапештского Дома советской культуры и науки (731);
Балаж Янош: Журналы по библиотековедению в США (741);
Дьёре Пал: Герменевтика (Малая энциклопедия журнала *Könyvtáros*) (747).

From the contents

15th general meeting of the Hungarian Library Association (*Summary and papers*) (699);
Talks about the library. Interview with *István Huszár*, general director of the Social Sciences Institute of the Hungarian Socialist Workers' Party (723);
Zsadan, T. N.: The Library of the House of Soviet Culture and Science at Budapest (731);
János Balázs: Library periodicals in the USA (741);
Pál Györe: Hermeneutics. (Little encyclopaedia of the *Könyvtáros*) (747).

Aus dem Inhalt

Die XV. Wanderversammlung des Vereins Ungarischer Bibliothekare (*Zusammenfassung und Vorträge*) (699);
Gespräche über die Bibliothek. Interview mit *István Huszár*, Generalpräsident des Instituts für Gesellschaftswissenschaften des Zentralkomitees der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei (723);
Zsadan, T. N.: Wir präsentieren die Bibliothek des Hauses für Sowjetische Kultur und Wissenschaft von Budapest (731);
János Balázs: Bibliothekarische Zeitschriften in den Vereinigten Staaten (741);
Pál Györe: Hermeneutik (Kleinlexikon der Zeitschrift *Könyvtáros*) (747).

Cikkeink szerzői

Dr. Balázs János, a KG-INFORMATIK ny. főosztályvezetője; *Gelencsér Éva* művészettörténész, *Györe Pál*, a KG-INFORMATIK ny. szaktanácsadója; *Lisztes László*, a Kecskeméti Megyei Könyvtár igazgatója; *Péter László*, a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos tanácsadója; *Tuba László*, a Mosonmagyaróvári Városi-Járási Könyvtár igazgatója; *Végh Ferenc*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának tudományos főmunkatársa; *T. N. Zsadan*, a budapesti Szovjet Kultúra és Tudomány Háza társadalmi-politikai és szépirodalmi könyvtárának vezetője.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Egyetemi Nyomda – 83.1846 Budapest, 1983

Felelős vezető: **Sümeghi Zoltán** igazgató

A szöveg fényszedéssel készült

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hirdlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ¼ évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

A könyvtárosegyesület XV. vándorgyűlése

1983. augusztus 25-e és 27-e között zajlott le Győrött az egyesület Győr-Sopron megyei szervezetének rendezésében, csaknem nyolcszáz résztvevővel a XV. vándorgyűlés, melynek témája *A könyvtár és olvasója* volt.

A plenáris ülésen *Háry Béla*, az MSZMP Győr-Sopron megyei bizottságának első titkára köszöntötte a megjelenteket, és megemlékezett arról, hogy a megye a Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1978. évi soproni vándorgyűlése után immár második alkalommal nyújt otthont a könyvtárosok e fontos tanácskozásának. Röviden szólt a megye gazdasági, társadalmi és kulturális életéről, feladatairól, majd eredményes munkát kívánt a fórumnak. Ezt követően *Rátkai Ferenc* művelődési miniszter-helyettes tartott bevezető előadást. (Szövegét a *Könyvtáros* olvasói teljes terjedelmében megtalálhatják lapunk következő oldalain.).

A továbbiakban *Szabolcsi Miklós* akadémikus, az Országos Pedagógiai Intézet főigazgatója *Könyvtár és iskola*, *Szente Ferenc*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója *A könyvtárak feladatai és lehetőségei az olvasóvá nevelésben*, valamint *Sándor György*, a Magyar Televízió műsorigazgatója *A tömegkommunikáció szerepe a könyvtár és használók kapcsolatában* címmel tartott előadást. (A két utóbbit szintén közöljük lapunkban.)

A vándorgyűlés másnapján öt szekcióban folytatódott a munka. A *műszaki és a társadalomtudományi könyvtárosi* szekciók közös rendezésében a résztvevők a *felsőoktatási intézményekben folyó könyvtárhasználatra nevelés* problémakörét vitatták meg. A több mint 150 résztvevő meghallgatta *dr. Németh Zsófia*, a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának osztályvezetője, valamint *Timon László*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának főmunkatársa vitaindító előadását, amelyekben a szer-

zők saját tapasztalataikat elemezték, majd ezekből általánosítható következtetéseket vontak le. A vitaindító előadások és a hozzászólások alapján megállapítható, hogy a könyvtár- és információhasználatra nevelés a felsőoktatásban szükséges, az ilyen irányú oktatás elrendelése hasznos volt, de javítani, korszerűsíteni kell az oktatás színvonalát, bővíteni a lehetőségeket. Különösen fontos ez abból a szempontból, hogy gyakorlatilag ez az utolsó alkalom a tanulóifjúság iskolai keretek között történő olvasóvá nevelésére, információhasználatra való oktatására. Célszerű volna az ezzel kapcsolatos 1966. évi rendelet szigorítása: azaz az oktatás általánossá tétele minden felsőoktatási intézményben. Az oktatási formák egyébként igen változatosak, egységesen kialakult módszerek még nincsenek, de mind a hazai tapasztalatok, mind a külföldi példák az egyéni foglalkozások fontosságát, szerepének növekedését mutatják.

A vitában problémaként vetődött fel az oktatás időpontjának megválasztása. A tapasztalatok azt mutatják, hogy célszerű, ha ez két részre bontva történik: az egyetemi évek kezdetén és a szakdolgozatírás megkezdése előtt vagy legalábbis vele egyidőben. Ehhez természetesen megfelelő időre és körülményekre van szükség. Az oktatás tartalmának korszerűsítése során a helyes arányok kialakítására kell törekedni, hiszen nem könyvtárkezelőket, könyvtárosokat kell nevelnünk, hanem az ismeretekből csak annyit és olyan mélységig szabad oktatni, amennyi a felhasználók számára feltétlenül szükséges. Semmiképpen sem elegendő azonban egy-egy szakterület forrásismeretének oktatása, hanem a hallgatókat meg kell ismertetni a legfontosabb információs szolgáltatásokkal (magától értetődően azok korszerű, például számítógépes formáival), valamint a legfontosabb hazai információs intézmények, könyvtárak tevékenységével. Mivel a tapasztá-

latok arra utalnak, hogy a hallgatók ilyen irányú előképzettsége igen eltérő, s gyakran teljes tájékozatlanságot árulnak el – bár kedvező tapasztalatok is vannak –, javítani kell a könyvtárhasználói ismeretek oktatását a középiskolákban: ennek az eddigieknél szervezettebbé, rendszeresebbé és magasabb színvonalúvá kell válnia.

Az oktatásban használatos segédkönyvek nagyobb része régi, tartalmuk nem elég korszerű, de vannak még jól használhatók is közöttük, ezek egy részét azonban a Tankönyvkiadó kiselejtezte, mivel nem keltek el. A korszerű segédkönyvek kiadása mellett szükség volna olyan bibliográfia összeállítására is, amely a felsőoktatási intézményekben használható, a témával kapcsolatos jegyzetekről, kiadványokról tájékoztatna.

A szekcióülés megállapította, hogy a könyvtár- és információhasználatra nevelés nem kizárólag az oktatási intézmények könyvtárainak feladata, hanem minden olyan könyvtaré, felsőoktatási intézményé, amelyet egyetemi, főiskolai hallgatók látogatnak. Sajnálatos tény, hogy az oktatás eredményét tükröző visszajelzések – mind az egyetemi évek alatt, mind a már végzett és dolgozó szakemberek tekintetében – általában kedvezőtlen képet mutatnak. Ez is megerősíti azt a megállapítást, hogy korszerűsíteni kell a felkészítési formákat, módszereket és eszközöket, és további erőfeszítéseket kell tenni – bár erről a szekcióülésen kevés szó esett – a már kész szakemberek olvasóvá, illetve információhasználóvá nevelésére. Mindezen feladatok megvalósítása nem tűr halasztást, mivel gazdasági, társadalmi haladásunk egyik fontos feltételéről van szó.

A könyvtárhasználatra nevelés és a tájékozdási szokások kialakítása az alsó- és középfokú oktatásban című témát vitatta meg a *gyermek- és az ifjúsági könyvtáros szekciók* közös rendezvénye. A szekcióülés számba vette, hogy mi történt az új tantervek életbelépése óta, mi valósult meg a tantervekben foglalt lehetőségekből napjainkig az általános és a középiskolákban, a szakmunkásképzőkben, mit tudnak az iskolai könyvtárak vállalni a feladatokból jelenlegi körülményeik között, mit a különböző típusú és nagyságú köznevelődési könyvtárak, s vannak-e már általánosítható tapasztalatok, módszerek. A bevezető előadásokban Nagy Attila, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezető-helyettese *a család és az iskolán kívüli intézmények felelőségét és lehetőségeit* vizsgálta, Bernáth József,

a pécsi Janus Pannonius Egyetem Főiskolai Kar neveléstudományi tanszékének adjunktusa pedig felmérésekre támaszkodó elemzésében kimutatta, *milyen kevésbé készítik fel a pedagógusképző intézetek hallgatóikat arra, hogy majd maguk is tudjanak olvasókat nevelni, könyvtárhasználati ismereteket oktatni*. Megállapítható, hogy a legutóbbi öt évben – néhány kivételnek számító próbálkozást leszámítva – e téren visszafejlődés tapasztalható. Éppen ezért a szekció álláspontja szerint az egyesület forduljon javaslatl a Művelődési Minisztérium érdekelt főosztályához, hogy a képzőintézmények új tantervébe nagyobb óraszámú és megfelelő tartalommal kerüljön be a gyermek- és az ifjúsági irodalom ismerete, valamint a könyvtárhasználati ismeretek oktatásának módszertana.

A szekcióülés vitájában megfogalmazódott az az igény is, hogy mind az egyetemi, mind a főiskolai könyvtárosképzésbe olyan tantárgyat kellene beiktatni, amely segítséget nyújtana az egyénnel és a csoportokkal történő foglalkozáshoz, az olvasóvá neveléshez, a személyiségfejlesztéshez, felkészítené a hallgatókat a kapcsolatteremtésre. Szükség volna arra is, hogy mind a pedagógusi, mind a könyvtárosi továbbképzésben a jelenleginél nagyobb teret kapjanak e problémákör elméleti és gyakorlati kérdései, s e tekintetben az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az OSZK KMK, a megyei pedagógiai intézetek s a hálózati központok sokkal többet tehetnének. Az új tantervek kedvezőbb lehetőséget teremtenek a könyvtárhasználóvá, olvasóvá neveléshez, azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy mind a mai napig nem sikerült viszonylag egységes oktatási tematikát kialakítani sem az általános, sem a középiskolákban. Sajnálatos módon a már meglévő segédkönyvek sem jutnak el a pedagógusokhoz, könyvtárosokhoz. A tankönyvek felülvizsgálatával együtt szükség volna a könyvtárhasználati ismeretek fejezeteinek egymáshoz igazítására, az életkori sajátosságok és az ismeretek belső logikájának figyelembevételével. Tekintettel e feladat fontosságára az egyesület gyermek- és ifjúsági könyvtárosi szekciói munkaközösséget kíván alakítani, amely elősegítené e feladat megvalósítását. A felsoroltak végrehajtása biztosítéka lehetne annak, hogy ez az egyformán nevelési és oktatási munka folyamatos rendszert, és végső soron hatékony gyakorlatot alkosson, hozzájáruljon legalább a meglévő feltételek kamatoztatásához, s mindezzel olyan segítséget nyújt-

**Háry Béla, az MSZMP
Győr-Sopron megyei bizottságának
első titkára
megnyitja a tanácskozást
(Buza Katalin felvétele)**

son az olvasáspedagógiai tevékenységhez, hogy a különböző helyeken működő és eltérő nagyságrendű iskolák tanulói is megszerezhesék azokat az alapvető ismereteket e téren, amelyek a továbbjutás megközelítőleg egyenlő esélyeit megteremtik.

A vándorgyűlés fő témájának zenei könyvtári vonatkozásait vitatták meg a résztvevők a *zenei könyvtárosi szekció és az audiovizuális bizottság* közösen szervezett szekcióülésén. Bevezetésként bemutatták a *Kokas Klára* foglalkozásáról *Zene és mozgás* címmel készült, videokazettás felvételt, melyet az Országos Oktatástechnikai Központ munkatársai rögzítettek. Ezt követően *Ittész Mihály* főiskolai docens, a kecskeméti Kodály Intézet igazgatója tartotta meg *Mit várok a könyvtártól? Mit várnak a könyvtárunktól?* című előadását, amelyben a gyakorló muzsikusi zenei gyűjteményekkel kapcsolatos igényeit fogalmazta meg. Ismertette az intézet könyvtárának sajátos feladatait: a világ minden tájáról érkező hallgatók nemcsak a nemzeti zenéjükhez kapcsolódó dokumentumokat keresik, hanem a nagy európai mesterek muzsikájával kapcsolatos, valamint a sajátosan magyar vonatkozású

információkat is. Az idegen nyelvű zenei szak-könyveken kívül kották és hangfelvételek is állnak a hallgatók rendelkezésére. A könyvtár feladatai közé tartozik az intézet munkájával kapcsolatos dokumentumok (például kéziratok, fényképek stb.) megőrzése, a különféle kiadványok gondozása, s a tervek szerint a közeljövőben bevezetik a szakfordítói szolgáltatást is.

Gyimes Ferenc, az Állami Gorkij Könyvtár zeneműtárának vezetője néhány elvi megállapítást tett a *zeneműtáros nyitottságának és beleérző képességének szerepéről*: Mindkettő nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a könyvtáros képes legyen felkelteni a folyamatos zenei önművelés igényét, és kialakítani az ehhez szükséges készségeket. Utalt az ifjúsági korosztályok körében végzendő feladatokra, a közművelődési intézmények által nyújtott lehetőségek összehangolásának szükségességére. Vázolta az igényfelkeltés útját az iskolai könyvtári zenesaroktól kezdve a szakkönyvtári szolgáltatások igénybevételeig. Hangsúlyozta a képzés és a továbbképzés intézményeinek, műhelyeinek felelősségét mind a jelen, mind a jövő megfelelő szakember-ellátottsága szempontjából, és felhívta a figyelmet a zenei könyvtárosi szekció és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ közös munkájának további lehetőségeire.

A Baranya megyei Könyvtár zeneműtárának vezetője, *Szabó Ferencné* a nyitás óta eltelt két és fél év tapasztalatainak tükrében számolt be az *előkészítő propagandatevékenységről*, majd a *gyarapodás mértékében bővülő szolgáltatásokról*. Egyebek között mint követendő példát emelte ki a különböző korosztályok megnyerését célzó, a zeneműtárat ismertető csoportos foglalkozásokat. A felhasználókkal folytatott sokrétű tevékenységek sorában zenei rendezvények, hifi-tanácsadás, személyre szóló újdonság-értesítés, az oktató-nevelő munkát segítő szaktájékoztató mint jól kiválasztott, eredményt hozó módszerek teszik lehetővé, az intézményi és a személyi kapcsolatok átgondolt rendszere pedig mint közvetítő kapocs segíti a gyűjtemény beilleszkedését a város és a megye kulturális életébe.

Központi szervezésben külön szekcióülés foglalkozott *Az olvasóvá nevelés mint oktatási feladat a könyvtárosképzésben és a továbbképzésben* című témakörrel. *Katsányi Sándornak*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetőjének vitaindító előadása gyakorlati kérdésekből, a valóság szükségleteiből indult ki. A könyvtáros dokumentumokkal

és olvasókkal foglalkozik – mondta –, sajnálatos módon azonban a képzésben mindeddig többnyire nagyobb hangsúly esik a dokumentumok kezelésére, mint az olvasókkal kapcsolatos ismeretekre. A tanárképzéssel való összekapcsolás ilyen körülmények között előnyösnek tűnik, mert a hallgatók legalább a másik szakjuk révén kapnak pedagógiai felkészítést. Feltétlenül szükséges, hogy a jövőben a könyvtár- és szakirodalmi tájékoztatásügy „humán” oldala is rangjának megfelelő hangsúlyt kapjon, hiszen ehhez általában megvan az óraszám-keretek. Gondot okoz az oktatásban, hogy az olvasásismeret (a szociológiai, a pszichológiai és a pedagógiai tudományok könyvtári alkalmazása) mint tantárgy elméletileg még nincs eléggé kidolgozva, módszertanilag pedig az, hogy ezek az ismeretek csak a gyakorlatban adhatók át, sajátíthatók el. Az oktatásban mostanáig főként az elméleti órák voltak túlsúlyban, míg a gyakorlat háttérbe szorult. (A gyakorlati oktatás eredményeiről, gondjairól *Kovács Mária*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtártudományi tanszékének adjunktusa adott tájékoztatást.) A gyakorlati szükséglet és az oktatási gyakorlat között feszülő ellentmondás nem egy-egy képző intézményben, hanem az ország könyvtárügyében, intézményközi munkamegosztással oldható fel – hangsúlyozta *Katsányi Sándor* –, a képzésnek és a továbbképzésnek szerves egységet kell alkotnia, többlépcsős rendszerben.

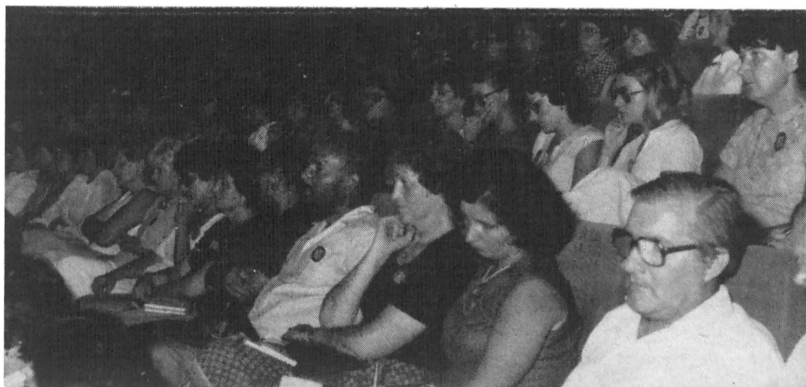
A szekció vitájában az álláspontok polarizálódtak, egyetértés nem alakult ki a résztvevők között. A gyakorló könyvtárosok az olvasásismeret oktatásának fontosságát hangsúlyozták, utalva ezzel kapcsolatra a hivatástudatra való nevelés, a szakmára való „ráhangolás” problémáira, illetve igényére. Egyebek között érintették a képző intézmények mellett működő gyakorlókönyvtárak szükségességét, a középiskolai pályairányítás gondjait stb. A vitázók másik csoportja (elsősorban az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének oktatói) a diszciplína kidolgozatlan voltára utaltak. Vitáztak azokkal a nézetekkel – ezek ugyan a szekcióülésen nem hangzottak el –, melyek szerint a könyvtárosképzés azonos volna a közművelődési könyvtárosok képzésével. Ezt az ELTE könyvtártudományi tanszéké elsősorban a tanárképző főiskolák feladatának tartja. Véleménye szerint napjainkban háromféle típusú könyvtárosra van szükség: a mai értékek közvetítőire, informatikusokra és a történeti értékek gondozóira. Az első kategó-

ria – tulajdonképpen a közművelődési könyvtárosok – képzéséből az ELTE is részt vállal a most indítandó kétéves posztgraduális kurzusokon. Ennek kapcsán ismertették a tanszéknek a posztgraduális képzési irányokra vonatkozó elképzeléseit (informatika, zenei könyvtárosok, közművelődési könyvtárosok) és a – sajnálatosan alacsony – képzési keretszámokat. Az olvasók megtartásában elsődleges tényezőnek a szolgáltatóképes, magas színvonalú ellátást nyújtó könyvtári rendszert tartják.

A szekcióülés, a vita elsősorban az oktatók és a gyakorló könyvtárosok véleményének kicserélése szempontjából volt hasznos, ami – tekintettel a képzés jelenlegi irányítási rendszerére, megoldatlan kérdéseire – igen nagy fontosságúnak tekinthető.

A *levéltárosok* szervezésében megtartott tanácskozás témáját – a *levéltárak és a közművelődés* – úgy választották meg, hogy az szervesen kapcsolódjék a vándorgyűlés fő témájához. Igen fontos a levéltárakban folyó nevelő tevékenység, az, hogy a nagyközönséget is megismertessék a levéltári dokumentumokkal, mint olyan emlékekkel, amelyek környezetük múltjáról tanúskodnak, és ezen keresztül erősíthetik a nemzeti tudatot, a kötődést a szülőföldhöz, az ország múltjához és jelenéhez. A feladat fontosságának megítélése levéltári körökben nem egyértelmű. Nem mindenütt megfelelőek a munka feltételei, kevés az előadótér, a kiállítási, publikációs lehetőség. Nincsenek meg a technikai feltételek az iratok, pecsétek másolásához, a fotók megfelelő bemutatásához. A kevéssé tájékozott pedagógusok olyan feladatokat bízna a gyerekekre, amelyek felnőtt kutatóknak valók, és ennek támogatását várják a levéltárosoktól. A szekcióülés célja éppen ezért az volt, hogy a közművelődési munka gondjait, módszereit megvitassák, különös tekintettel az iskolák és a levéltár kapcsolatára. Foglalkoztak a honismereti mozgalommal, a közművelődési intézmények és a levéltárak kapcsolatával és a további együttműködés lehetőségével is. A levéltárosokon kívül számos könyvtáros is részt vett a szekcióülésen.

*Kanyar József*nek, a Somogy megyei Levéltár igazgatójának bevezető előadásában és az ezt követő vitában kifejtették, hogy a levéltárosoknak a közművelődés, az ifjúság nevelése terén milyen fontos és újszerű feladataik vannak. A történelem fakultációs oktatásának be-

A hallgatóság egy csoportja

vezetésével a diákok rendszeresen megjelennek a levéltárakban, és fogadásukra fel kell készülni. Nem kevésbé fontos a kapcsolattartás a serdülőkkel és a felnőttekkel is. A helytörténeti kutatásokból kisarjadt, egyre inkább a jelen felé forduló honismereti mozgalom támogatása éppúgy része a közművelődési munkának, mint előadások vagy cikkek formájában a történeti népszerűsítés és ezen keresztül a tudatformálás. A résztvevők felhívták a figyelmet arra, hogy e munka politikai jelentősége ellenére sem mehet a levéltári alaptervekenység rovására, és nem hátráltathatja az érdemi kutatásokat sem. Kérték a levéltári szekció vezetését, hogy a fakultációs oktatás segítése, a honismereti munka támogatása céljából kezdeményezze az országosan és regionálisan egyaránt használható segédletek összeállítását. Mivel a szűkebb anyagi lehetőségek miatt kevesebb a kiadvány, mint egy évtizeddel ezelőtt, a meglévők profilját úgy kell kialakítani, hogy kielégítsék az igényeket, és nagyobb szerepet kapjanak a tudatformálásban. Fel kell venni a kapcsolatot az illetékes oktatásügyi szervekkel – mindenekelőtt az Országos Pedagógiai Intézettel – az iskolák és levéltárak kapcsolatának tisztázására (például a pályázati témák meghatározására, tanulmányi versenyek megszervezésére stb.). Maguk a pedagógusok is ismerkedjenek meg a levéltári dokumentumokkal, a tanár és a kutató személye kapcsolódjék egybe, hogy bizonyos történeti ismereteket a tanulóknak magasabb színvonalon közvetítsenek, s e munka ne csak a levéltárosokra és a népművelőkre várjon. A közgyűjtemények alakítsanak ki szorosabb együttműködést, dolgozzanak ki

a diákok számára tematikát, közös gyűjtőkör esetén pedig lelőhelyjegyzéket. Mindezek azt is megkövetelik, hogy a levéltárak fordítsanak gondot arra, hogy jól képzett középszintű szakemberek álljanak rendelkezésre a közművelődési rutinfeladatok ellátására.

A vándorgyűlés záróülésén *Billédi Ferencné dr.*, az egyesület elnöke a szekcióülések vezetőinek beszámolója után röviden értékelte a szakmai tanácskozás eredményeit, és megállapította, hogy az jól szolgálta a további tennivalók meghatározását, önvizsgálatra készítetett, és ezáltal a könyvtár- és információhasználókat is szolgálta.

Ezt követően *Juhász Jenő*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője, a könyvtárosegyesületben végzett kiemelkedő társadalmi munkájukért az egyesület több tagjának *A Szocialista Kultúráért* kitüntetést nyújtotta át. A szakmai program mellett a vándorgyűlés résztvevői számos győri könyvtárban tettek látogatást, a városi tanács dísztermében orgonahangversenyt hallgattak meg, a harmadik napon pedig szakmai és kulturális élményekben gazdag kiránduláson vettek részt a megye legszebb tájain, illetve egy több mint 300 fős csoport Pozsonyba is ellátogatott. A vándorgyűlés zökkenőmentes szervezéséért, lebonyolításáért elismerés illeti az egyesület Győr-Sopron megyei szervezetének tagjait, a megyei, a városi és az SZMT-könyvtár, különösen pedig a Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola Központi Könyvtárának lelkes munkatársait.

A könyvtár mással nem pótolható küldetése

RÁTKAI FERENC
művelődési
miniszterhelyettes

Azért vállaltam, hogy néhány gondolattal bevezessem a könyvtárosok eszmecserejét, mert a vándorgyűlés napirendjére tűzött témát: a könyvtár használatának társadalmi ügyként való kezelését a magyar könyvtárügy és szakirodalmi tájékoztatás – de ezen túlmenően egész művelődésünk – egyik kulcskérdésének tartom. Mégpedig azért, mert mai társadalmunk s benne az egyének esélyeit minden téren rendkívüli módon befolyásolja az általános és a szakműveltség színvonala, a tájékozottság és a tájékozódás képessége. Bizonyos, hogy mindebben a könyvtárnak mással nem pótolható küldetése van. A könyvtár művelődésünk egyik alapintézménye.

A téma időszerűségét csak fokozza számunkra, hogy az utóbbi évtizedben – néhány könyvtártípust, illetve könyvtári szolgáltatást leszámítva – mintha csökkent volna a könyvtár iránti érdeklődés hazánkban. A magyar könyvtárosok jól teszik tehát, ha az elemzés és a jobbtás szándékával szembenéznek a problémával.

A másik ok, ami idehozott, az, hogy mondani válok kifejtésére különösen megfelelőnek tartom éppen ezt a fórumot. Hiszen itt a magyar könyvtárügy valamennyi intézménytípusát különböző beosztású dolgozóik képviselik, akik mint a könyvtárosegyesület tagjai, a ko-

rábbi vándorgyűlések jó hagyományait követve, a demokratizmus megkövetelte egyenlő jogon, elkötelezettséggel és nyíltsággal mondják el véleményüket mindannyiunk közös ügyéről.

Mondandóm elsőrendű célja, hogy segítséget kérjem közös dolgainkhoz. Mert önök azok, akik a társadalom számára nélkülözhetetlen könyvtári szolgálatot napról napra ellátva, a legtöbbet tudják e tevékenység eredményeiről és hiányosságairól; önök tudják leginkább, mit és hogyan kellene tenni ahhoz, hogy egyre több honfitársunk váljék művelt olvasó emberré, s legyen képes az információk tudatos hasznosítására; hogy a könyvtár, mint a művelődés, az általános és a szakmai informálódás műhelye, valóban eleget tehessen küldetésének.

De célom az is, hogy a Művelődési Minisztérium nevében biztosítsam valamennyiüket: tudatában vagyunk a könyvtár és a szakirodalmi tájékoztatás ügyéért viselt ágazati felelősségünknek, és igyekszünk minden segítséget megadni feladataik eredményes ellátásához.

★

Hogy egy, az egész társadalmi haladás szempontjából vitathatatlan fontosságú, sajátos és mással nem helyettesíthető szerepet betöltő intézményrendszer milyen hatáskörrel teszi a dolgát, az függ egyebek között a mindenkori társadalmi környezet ösztönző vagy hátráltató hatásaitól, az intézményrendszer működésének személyi, tárgyi, pénzügyi feltételeitől, és nem utolsósorban az intézményekben dolgozó emberek ügyszeretetétől, hivatástudatuktól, amellyel vállalt feladataikat ellájtják.

Ha e tényezőket, illetve alakulásukat időben nagyobb távon vizsgáljuk, bizvást megállapíthatjuk, hogy a felszabadulás utáni évtizedek a magyar könyvtárügy korábban soha nem látott dinamikus fejlődését hozták.

A társadalmi légkör – mindenekelőtt a lenini kulturális forradalom kibontakoztatására tett erőfeszítések nyomán – kedvezett a könyvtárügynek: megnőtt társadalmi presztízse, mégpedig nemcsak azokon a településeken, ahol a frissiben létrejött intézmény újdonsága is növelte a vonzerőt.

Nagyarányú fejlesztési program valósult meg, s ennek eredményeként olyan rendszer alakult ki, amely az egész országot behálózta és minden érdeklődő számára lehetővé teszi, hogy közvetlen környezetében, lakó-, illetve munkahelyén élhessen a könyvtári szolgáltatásokkal. És természetesen mindeme folyamatokkal párhuzamosan egyre nőtt – számban és felkészültségben egyaránt – a magyar könyvtárosok tábora, amelynek munkássága a kulturális forradalom kibontakoztatásának is fontos tényezője lett.

A visszatekintést nem a nosztalgikus múltbarévedés s kivált nem az a szándék magyarázza, hogy elfordítsuk tekintetünket a jelenről: a történeti megközelítés, mint pontos szemmérték a mai helyzet megítéléséhez nélkülözhetetlenül szükséges. Annak belátásához például, hogy könyvtárügyünk fejlődése a múltban sem volt mentes ellentmondásoktól és gondoktól, és természetesen ma sem az. Tudnunk kell azt is, hogy jóllehet társadalmi, gazdasági fejlődésünk következtében javultak a könyvtári intézményrendszer működésének említett alapfeltételei, ezek sok szempontból megváltoztak, és a könyvtárügy munkásaitól is új szemléletű tevékenységet követelnek. Könyvtári szolgáltatunk hagyományaihoz akkor leszünk igazán hűek, ha képesek leszünk az új követelményektől diktált megújulásra.

A IV. országos könyvtárügyi konferencián megtárgyalt fejlesztési programmal összhangban néhány ilyen újszerű követelményre szeretném felhívni a figyelmüket, azt a célt tartva szem előtt, hogy a könyvtár – a benne felhalmozott hatalmas szellemi tőke működtetésével – a jelenleginél hatékonyabban szolgálja társadalmunk műveltségét és informáltságát, végső soron a társadalmi haladást, azaz: feleljen meg küldetésének. Tegyük hozzá: nagyobb beruházások, újabb súlyos pénzügyi terhek vállalása nélkül.

Ismerjük valamennyien az ország gazdasági viszonyait. Ezek között nem gondolhatunk többre, mint a könyvtári ellátás szempontjából periferikus helyzetű körzeteknek (az új lakótelepek és a kisebb települések bizonyos körének) fejlesztésére. Ez utóbbiaknál sem bizo-

nyos azonban, hogy a szolgálati helyek telepítésének hagyományos formáit kell bevezetnünk, ellenben a mozgókönyvtári ellátást kell megszerveznünk. (Elkészült az e célra tervezett első magyar gyártmányú bibliobusz.) És természetesen néhány központi, illetve regionális szerepkörű intézmény feltételeit is lényegesen meg kell javítanunk, hogy rendeltetészerű működésüket megfelelő színvonalon tudják kifejezni.

De talán *nincs is szükség* könyvtári ellátásunk *extenzív jellegű fejlesztésére*. Tudom, nem mind igazi könyvtár az, amit a statisztikák annak tüntetnek fel. Mégis azt gondolom, hogy a nagyjából 15 ezer könyvtár és fiókkönyvtár, valamint a bennük tárolt állomány, mindent összevéve alkalmas az ország tényleges igényeinek kielégítésére. *A hálózat korszerűsítését* azonban – a szükséges anyagiak előteremtésével – folyamatosan el kell végeznünk. A valós szükségletekre is figyelemmel (elsősorban a központi, illetve a regionális szerepkörű könyvtárakban) meg kell oldanunk bizonyos könyvtári szolgáltatások és munkafolyamatok gépesítését; ki kell bontakoztatnunk a mikrofilmzési programot – ideértve a mikrofilmolvasó berendezések elterjesztését is –; javítanunk kell az állományvédelem műszaki és egyéb feltételeit; az arra alkalmas helyeken – akár kisebb településeken, iskolákban is – széles körűvé kell tenni a hangzó dokumentumok használatát. Megjegyzem, ez utóbbira több megyében már biztató példák vannak.

A könyvtárügy korszerűsítésének azonban – a működés tárgyi feltételeinek javításán túlmenően – ki kell terjednie olyan, nagyobb költségeket nem igénylő szervezeti, szemléleti változtatásokra is, amelyek nélkülözhetetlenek a szükséges megújuláshoz.

Ezekről szólván mindenekelőtt *a társadalom és a könyvtár* kapcsolatának néhány elemére térek ki, nem azzal az igénnyel, hogy előre gyártott megoldásokat kínáljak, hanem, hogy együttgondolkodásra ösztönözzek. Kiindulópontul válasszuk azt a kérdést, milyen és mekkora figyelmet fordít a társadalom a könyvtáira.

Ismerem én is azokat a vizsgálatokat, amelyek a különféle szakmák társadalmi presztízsének megállapítására irányultak. Vagy azokat, amelyek azt kívánták föltárni, mekkora szerepet játszanak a könyvtárak, a könyvtárosok az olvasmányok megválasztásában. Hadd tekinthessenek el azonban a nem mindig szívdertítő adatok idézésétől. De megfordítom a kér-

dést: mit tettünk annak érdekében, hogy a könyvtári szolgálat jobban a társadalom figyelmének fókuszába kerüljön?

A könyvtár iránti társadalmi figyelem ébrentartásában, tudatos szervezésében kétségtelenül nagyobb részt kellene vállalnia a tömegtájékoztatásnak csakúgy, mint a fenntartóknak, illetve irányítóknak.

A közelmúltban két évre visszamenően átnéztük a legnagyobb példányszámú központi politikai napilapok közművelődési tárgyú írásait. Örvendetesen sok cikk, tanulmány, interjú foglalkozik a közművelődés különféle intézményeivel, elvi, elméleti kérdéseivel. A könyvtárügy problémáira is viszonylag gyakran kitérnek. Viszont kevesellhetjük az igazán elmélyült, szakszerű és mégis közérdekű írásokat. Érdemes lenne ilyen szempontból tallózni a megyei napilapokban is.

Ugyanitt említhető a rádió és a televízió is. Örülnénk, ha a nagymúltú könyvtárainkat bemutató sorozatának folytatásaként a televízió a kisebb hagyományokkal rendelkező, de az emberek mindennapjaihoz közelebb eső könyvtárak életét is rendszeresebben élénk hozná. Elismeréssel kell említenünk a rádiót, mely szinte naprakészen, olykor a szaksajtónál is bátrabban foglalkozik a könyvtárügy és persze a könyvolvasás kérdéseivel.

A társadalmi figyelem élénkítését szolgálja, ha az érintett fenntartók, a tanácsok és a szakszervezetek illetékes fórumai gyakrabban tűznék napirendre egy-egy terület vagy üzem könyvtárának működését, a könyvtári ellátás helyzetét. Sajnálatos, hogy néhány megyében és városban több éve nem került erre sor.

Ígérhetem, hogy a Művelődési Minisztérium – mint ágazati felelős – azon lesz, hogy ösztönözze az említett szerveket és intézményeket a könyvtárakkal való foglalkozás erősítésére.

A könyvtárak iránti figyelem felkeltése persze csak az első lépés. Igazából arról van szó, hogy egész társadalmunkat, annak valamennyi rétegét és egyedét megtanítsuk arra, hogy a saját és az egész társadalom érdekében éljen, s miképpen éljen a könyvtári rendszer szolgáltatásaival. Ezért hiába a tömegkommunikációs intézmények jóindulata, a fenntartó és a felügyeleti szervek fokozott törődése, ha maguk a könyvtárosok nem vállalják az egész népre kiterjedő – talán nem használok nagy szavakat –, egy másik alfabetizációval felérő könyvtárhasználati propaganda, oktatási, népművelési akcióprogram érdemi teendőit és szervezését.

Sokakkal együtt meggyőződéseim, hogy az embereknek létérdekük a könyvtárhasználat, mert lényegesen megkönnyíti nekik az életben való eligazodást, a szakmai előrehaladást, önmaguk lehetőségeinek valóra váltását. Ezért nem „népboldogítás” a könyvtárhasználat megtanítása, hanem alapszükségletek igényként való felismertetése.

Hatalmas lépést tettünk ebben az irányban az új iskolai tantervekkel, amelyek nagymértékben építenek a könyvtár szolgáltatásaira. A könyvtárosok, de mondhatom: a legjobb pedagógusok régi vágyálma teljesült ezzel. Rendelet, irányelv, tanmenet született már azzal a céllal, hogy a tanulók és a pedagógusok számára egyaránt elengedhetetlen legyen a könyv, a könyvtár használata. A szabályozás szükséges ugyan, de nem elégséges ahhoz, hogy gyerekeink már az általános iskolában megszokják: a könyvtár használata nélkül nem lehet jó dolgozatot, házi feladatot írni, dicséretesen felelni, s később egy-egy szakmai problémát megoldani, a világban és a társadalomban tájékozódni, vagy akár a kiskertet művelni. Az iskolai és a közművelődési könyvtárosok összefogására, az oktatásügy és a közművelődés fenntartóinak és irányítóinak fokozott gondoskodására van szükség ahhoz, hogy olyan könyvtárak álljanak minden iskolás rendelkezésére, amelyek alkalmasak is lesznek milderre.

Nem elég, ha csak az általános és a középfookú oktatás fordít erre különös figyelmet. Számos egyetemi és főiskolai könyvtárunk tapasztalata arra int, hogy fontos feladat az egyetemi és a főiskolai hallgatók szakirodalmi forrásismeretre való megtanítása. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára jó eredményeket ért el ezen a téren.

A tartalmi és a szolgáltatási struktúra élet-szerű, természetes fejlődéséhez hozzátartoznak az eleven kapcsolatok a környezettel. Ezek már ma is, a jövőben pedig még inkább befolyásolják a könyvtárnak a kulturális, oktatási, információs infrastruktúrában betöltött szerepét.

A könyvtáraknak továbbra is együtt kell működniük más művelődési intézményekkel, szolgáltatásaikkal is felerősíteniük a partnerintézmények tevékenységének hatásfokát az őket használó társadalmi rétegek között. Ennek során fordítsanak különös figyelmet a tájékoztató munkára, valamint a szükséges dokumentumok rendelkezésre bocsátására. Fontos az együttműködésben, hogy a könyvtári fél hozzájárulása minden esetben a könyvtári alap-

funkció ellátásából fakadjon, arra támaszkodjék, azt kamatoztassa. A közművelődés intézményei egymás munkájának ismeretében, együttműködésében alakítsák ki saját tevékenységi körüket; ezen az egymásra utalt intézményekből álló körön belül a könyvtárak tevékenységét alapozó jellegűnek tartjuk.

A könyvtárakban rendszeresen vizsgálni kell az intézmény és a társadalmi környezet kapcsolatát, és a napi gyakorlatban törekedni kell a kutatási, igényfelmérési stb. tapasztalatok hasznosítására.

A könyvtári munka tartalmát a kitűzött célokhoz igazodva kell konkretizálni. A feladat: a könyvtárakat még nem használók, különösen a kulturális tekintetben elmaradottabb rétegek bevonása az olvasók taborába; a könyv- és könyvtárhasználat tudatoságának fokozása; a tájékoztató szolgálat népszerűsítése; a társadalmi szervek és intézmények által kezdeményezett olvasómozgalmak, valamint a könyvtár- és irodalomnépszerűsítést szolgáló akciók segítése.

A könyvtáros szakmának országosan tartalmas és szoros kapcsolatot kell kiépítenie az iskolarendszer minden fokozatával. Az oktatóügyi állami és intézményi irányításával együttműködve arra kell törekedni, hogy az általános és a középiskolai könyvtár egyaránt szellemi forrása legyen az oktatótestületnek és a tanulóközösségnek.

Szükséges és fontos követelmény, hogy erősödjének a kapcsolatok a könyvtárak és más közgyűjtemények között. Az egymásra mutogatás és szerepfeltés gyermekbetegségéből lassanként kilábalunk, de a közös célokért való együttműködéssel éppen csak próbálkozunk. Meggyőződésem, hogy sokat segítené egymás munkájának alaposabb megismerése. Javaslom, hogy a közös működési területen dolgozó intézmények tartsanak egymás dolgozói számára tájékoztató rendezvényeket, mutassák meg magukat belülről is. Ebben az esetben bizonyos, hogy nagyobb rokonszenvvel és több meggyőződéssel építik az együttműködést. A vezetők alkalmi értekezleti kapcsolata többnyire csak a különbözőségek és nem az azonosságok megismerésére elegendő.

Vannak példák arra is, hogy helyenként az együttműködést adminisztratív lépésekkel siettetik, formális megoldásokat erőltetnek. Különösen a városi intézmények esetében tartjuk vitathatónak, ha a munkamegosztás jó megszervezése helyett a funkciók egybemосásától várják a sikert. Ám ilyenkor is a türelem

álláspontján vagyunk. A helyi irányításnak kell, hogy mozgásteret legyen a kísérletezésre, ha hisz a siker esélyében. A sikertelen kísérleteket azonban le kell zárni, ezt írják elő a demokratikus játékszabályok.

Könyvtári rendszerünk működésének néhány belső problémájára is szeretnék kitérni. A rendelkezésre álló statisztikai adatok, a szakfelügyeleti vizsgálatok jelentései és a könyvtárosokkal folytatott beszélgetések alapján úgy látom, hogy az azonos típusú és feladatkörű, lényegében azonos feltételek között dolgozó könyvtárak munkája és eredményei között túlságosan is nagyok a különbségek. Ezt felfoghatnánk természetes jelenségnek is. Ám, ha meggondoljuk, hogy mögöttük főként szubjektív tényezők (a munkatársak képzettsége és ügyszeretete, a vezetés színvonala, a környezettel és a fenntartókkal kialakított kapcsolatok stb.) állnak, akkor elérhetőnek tarthatjuk a célt: a könyvtárak felfelé nivellálását – ideje hát hozzákezdeni a szolgáltatások eltérő színvonalának kiegyenlítéséhez, ideje megtenni mindent, hogy könyvtáraink szolgáltatásainak színvonala kiegyenlítődjék. Nem állítom, hogy ez könnyű vagy akár fájdalommentes folyamat, de huzamosan nem fogadható el, hogy bizonyos intézményeink lehetőségeik alatt teljesítsenek.

Azt tapasztaljuk, hogy egyes könyvtárak, függetlenül típusuktól és fenntartói hovatartozásuktól, sokat kezdeményeznek, kezdeményezéseiket a gyakorlatban is kipróbálják, és így sok új, sikeres szolgáltatást hoznak létre. Önkritikusan mondom: jó lett volna, ha az ilyen biztató kezdeményezéseket sokkal több erkölcsi és anyagi ösztönzéssel támogatjuk, elismeréssel illetjük. Itt olyan vállalkozásokra gondolok, mint például a betegek, házhoz kötöttek részére a helyszíni könyvkölcsönzés; a felhasználó „testére szabott” folyamatos, állandóan karbantartott, sok szempontú figyelőszolgálat; a könyvtárközi kölcsönzés átfutási idejének rövidítése; a hatékony, az igénylés alapján másolatokat is gyorsan rendelkezésre bocsátó tartalomjegyzék-szolgáltatás; a közművelődési könyvtári kiadványokról szóló tájékoztató megszervezése; a különféle könyvtárakban készített irodalomkutatások nyilvánartása és szolgáltatása stb. Ezzel szemben sok helyütt tapasztalni, hogy a megszokás és a rutin tart fenn elavult kiadványokat; nemegyszer kinosan lassúak a szolgáltatások, s sokszor nem is elég szakszerűek; egyes mozgalmak kiüre-

sedtek, és az életben tartásukra fordított erőfeszítések nem állnak arányban „hozamukkal”.

Ezekből a példából adódik a következtetés: a jó kezdeményezéseket az eddiginél erőteljesebben kell propagálni, és főleg elterjeszteni, az elszigetelt eredményeket általánossá kell tenni, és fel kell hagyni a haszontalan, az elavult szolgáltatásokkal.

Felvethető a kérdés, vajon a könyvtári szak-sajtó eleget foglalkozott-e ezekkel a kedvező, illetve kedvezőtlen jelenségekkel? De továbbmenve: nem kellene-e erőfeszítéseket tennünk annak érdekében, hogy a napisajtó is térjen ki rájuk, éppen a könyvtárak és használók kapcsolatának élővé tétele érdekében. Okkal mondom, hogy éppen azok a rétegek, amelyeket olvasóvá, könyvtárhasználóvá szeretnénk nevelni, jószerivel azt sem tudják, mit nyerhetnének emberségben, kultúrában, szakmai és egyéb ismeretekben, ha rendszeresen igénybe vennék a könyvtárakat. Ugyanerre a megállapításra jutunk, ha azt nézzük, vajon a kutatásban, termelésben, oktatásban és a társadalmi gyakorlat egyéb szféráiban működő, különféle szintű szakemberek kellően tájékozottak-e olyan – számunkra köznapinak tűnő – szolgáltatásokról, mint például a könyvtárközi kölcsönzés.

Nem hallgathatjuk el, hogy némelyik könyvtárban problémák mutatkoznak a különböző típusú, ingyenes, illetve eredmény-érdekeltségű könyvtári szolgáltatások arányaiban. A könyvtári területen is indokolt a munka eredményességét jobban elismerő szabályozási rend bevezetése, ez azonban nem kérdőjelezheti meg a könyvtári törvényben lefektetett alapszolgáltatások ingyenes jellegét.

Munkánk fogyatékoságát jelzi az is, hogy az ésszerű munkamegosztás és az együttműködés megszervezése helyett autarkias törekvések érvényesülnek bizonyos könyvtárakban. A főlősleges párhuzamosságok nemcsak költségesek, hanem a teljes informáltság látszatát és érzetét keltik olyankor is, amikor a nagyobb gyűjtemények igénybevételével – a helyi kiskönyvtárak közvetítői funkciójának érvényesítése révén – teljesebb és jobb tájékoztatást lehetne nyújtani a felhasználónak.

Nem tartjuk kielégítőnek a szakmai, tartalmi munka, a munkamódszerek ellenőrzését és folyamatos javítását sem. A fenntartók általában pénzügyi, gazdasági ellenőrzést végeznek, és hajlamosak elhanyagolni a munka tartalmának vizsgálatát. Az ellenőrzés és irányítás alacsony fokára és formalizmusára utal az a külsőle-

gesnek látszó, de a lényegét érintő tény, hogy a nyitvatartási idők sok helyen rendkívül röviddek, illetve nem a számításba vehető használók számára legalkalmasabb időszakra esnek.

★

A könyvtárak – miként erre az előbbiekben utalni igyekeztem – más művelődési és egyéb intézmények tevékenységével kölcsönhatásban fontos szerepet játszanak a könyvtáron kívüli tényezők által elindított folyamatok kibontakoztatásában is. Ez a könyvtárak részéről inkább kiszolgáló, katalizáló, kisegítő feladat azonban nem mellékszerep, hanem olyan fontos szolgálat, amely nem nélkülözheti a kezdeményezés, a kritika és a változtatás elemeit sem. A könyvtár ugyanis egyben véleménytár is, és ha a könyvtáros valóban ismeri azt, amit és akinek közvetít, akkor tevékenysége egyben értékelő, kritikai és orientáló, vagyis nevelő tevékenység is. A könyvtárügy sorsa, fejlődése döntően a könyvtárosokon múlik.

Róluk szólva mindenekelőtt azt kell elmondanunk, hogy az utóbbi évtizedben jelentősen emelkedett a könyvtárakban dolgozók száma. Ennek ellenére ma is gyakori a panasz a létszámihiányra. Bizonyos, hogy némely könyvtártípusban indokoltan. Az is vitathatatlan azonban, hogy jobb munkaszervezéssel, fesze-sebb munkarendben és fegyelemmel, egyes bizvást nélkülözhető tevékenységek kiiktatásával és más ésszerűsítésekkel a munkaerőhiány jelentékeny hányadát felszámolhatnánk. El kellene érünk azt is, hogy a különféle szak-képzettséget igénylő könyvtárosi munkakörökben és beosztásokban valóban szakképzettségük szerint dolgozzanak az emberek. A munka hatékonysága követeli ezt, úgyszintén az az igény is, hogy lehetőleg ne hozzunk létre a szakképzettség és az alkalmasság kritériumait mellőző foglalkoztatási viszonyokat.

A könyvtárosképzés mára létrejött szervezete és szerkezete remélhetően nem igényel lényeges változtatást. A képzés tartalmi korszerűsítése, az elméleti és a gyakorlati összetevők arányának célszerű kialakítása a felsőoktatás korszerűsítésének keretében megkezdődött. Ez a munka természetesen csak akkor jó, ha sohasem fejeződik be: a képzésnek is állandóan követnie kell a legújabb eredményeket, tapasztalatokat.

A felsőfokú könyvtárosképzésben vannak mennyiségi fejlesztési elképzeléseink is. Szedgeden 1983-tól, egyelőre levelező tagozaton,

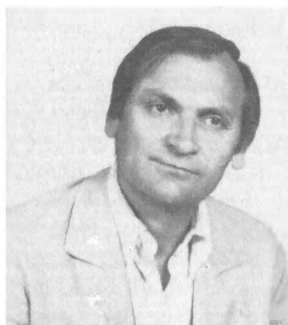
megindul a főiskolai könyvtárosképzés. Budapesten, az ELTE tanárképző karán remélhetőleg 1984 folyamán. A nappali és a levelező tagozatos keretszámok szükségessége kétségtelen, bár például az ELTE kiegészítő könyvtárosképzésében sikerült sort keríteni valamelyes korrekcióra. Meg kell azonban mondani, hogy az imént említett ésszerűbb foglalkoztatási struktúra a könyvtárak és a könyvtárfenntartók nagyobb közreműködését és megértését igényli ezen a téren is. Semmiképp sem látszik célszerűnek, hogy egy-egy közepes vagy nagy létszámú könyvtár *minden* munkatársa felsőfokú szakképzettséggel rendelkezék, az meg különösen nem, hogy kivétel nélkül a munka mellett szerezenek oklevelet. Sajnos, az igazán szerény számban nappali tagozaton végzők elhelyezkedése évek óta gondot okoz, s így nehéz keretbővítés mellett érvelni.

Bár a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elsősorban nem az intézmények, hanem a könyvtáros szakemberek társadalmi fóruma, befejezésül mégis hadd forduljak intézményrendszerünk meghatározó tényezőihez, a különféle intézményeket tömörítő igazgatói tanácsokhoz, a hálózati központokhoz, a szakterületi és a területi együttműködést összehangoló

könyvtárakhoz, a koordinációs központokhoz és az Országos Könyvtárügyi Tanácshoz. Többet várok tőlük kezdeményezőkézségben, hatékonyságban, a felvetődő problémák szakszerű megoldásában, a javaslatok konkrét tervek formájában való megfogalmazásában és a gyakorlatba való átültetésében. Akkor, amikor aláhúzom a könyvtárigazgatóknak, könyvtárügyünk vezetőinek személyes és első rendben érvényesülő felelősségét, jól tudom azt is, hogy a testületeknek és a vezető intézményeknek, a könyvtárak igazgatóinak és különböző vezetőinek erőfeszítései csak akkor vezetnek célra, ha a legszélesebb könyvtárosi közvéleményre és együttműködésre támaszkodhatnak; ha a könyvtárosok elkötelezett szakemberekként és egyesületük tagjaiként felelősséggel foglalkoznak a könyvtárügy időszerű kérdéseivel, javasolnak és bírálják, a végrehajtásban pedig tevékenyen részt vállalnak.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének eddigi eredményes működése, tagságának ügyszeretete és remélhetőleg kiterjedő aktivitása; a fenntartó és az irányító szervekkel létrejött korrekt partneri kapcsolata; a tagság szakmai, politikai továbbképzésében vállalt szerepe mindehhez kellő fedezetül szolgál.

A könyvtár feladatai és lehetőségei az olvasóvá nevelésben

SZENTE FERENC
az Országos
Széchényi
Könyvtár,
Könyvtártudományi
és Módszertani
Központ
igazgatója

Engem egyszerre két dolog is zavar, miközben leírom a címet. Lelkem mélyén tiltakozom a bizonyítatlan állítás ellen, hogy a könyvtárnak lehetősége van az olvasóvá nevelésre. Ka-

méleon szó a *lehetőség* általában is: a jövő felé fordítva mindig színesnek mutatja magát, a múlt felé opálos-szürkének. Ha közelebről nézzük, „miféleségét” vizsgáljuk, visszakérdez: Milyen lehetőség érdekel, elvi vagy gyakorlati? Mire akarsz használni? Jelszónak, biztatásnak, ösztönzésnek, netán ösztökének vagy fölmentésnek? Milyen korban élsz, kedves használni akaróm? A forradalmi romantikához kellek, vagy a kritikai realizmusodhoz?

Zavar engem a feladat és lehetőség természetes párba állitottsága is. Így, egymást fogva, egymás létét egyszerre bizonyítva nagyon erősnek látszanak, mint az egymásnak hamisanúzó cinkostársak. Szeretném leleplezni őket, ezért behelyettesítem más szavakkal; a feladat helyett mozgást jelentő szavakat érzek

használhatónak a kísérlethez, a lehetőség helyett a mozgások terét. Úszás és víz. Repülés és levegő. Az egyenrangú viszony felbillen, a mozgás a mozgás terének függőségébe kerül. Víz nélkül nem lehet, levegő nélkül nem lehet, jelez az empiria műszere. Kapcsoljuk rá a műszert a feladat és lehetőség szópárra, olvassuk le az eredményt: ha az olvasóvá nevelésre *van* lehetőség a könyvtárban, akkor az olvasóvá nevelés a könyvtár feladata; másképpen: ha az olvasóvá nevelés a könyvtár feladatának számít és a könyvtárban nincs lehetőség az olvasóvá nevelésre, akkor a falra hányt borsó tipikus esetével állunk szemben.

Adódik tehát az előbbieket szerint az elmélkedésnek néhány köre, egymásba hurkolódó, egymást többé-kevésbé fedő körök, melyeket itt most, ahogy lehet s tőlünk telik, bejárhatunk. Induljunk el. Ki hogyan látja az olvasóvá nevelés lehetőségét? A könyvtárosoktól kért 10 véletlen válaszból 9 kapásból nemleges: a könyvtár nem rendelkezik olyan lehetőségekkel, hogy olvasóvá nevelni képes legyen. Ám ez így túlságosan kategorikus, sőt elzárkózó, híjával minden népművelői latitűdnek, mozgási, kezdeményezési lehetőségnek. A válaszoló egy része ezért valamennyit enyhít: általában nem rendelkezik, nem minden könyvtár rendelkezik. Így látszik a dolog belülről, ezért nevezzük ezt belső válasznak. Természetesen van külső válasz is. Ez az előbbinek a kemény fordítottja. A könyvtár feladata az olvasóvá nevelés. A könyvtáros hasson oda, hogy növekedjék, emelkedjék, fejlődjék stb... Ez a külső válasz lényege. Külsőnek mondjuk, bár ugyanúgy célérdekelt, mint előbbi társa, csupán a célhoz való viszonya más. A ló és a kocsis egyaránt célérdekelt a szekér haladásában, a lónak mégis más az „érdekeltsége”, attól függően, hogy közeledik vagy távolodik az abrak realitásához képest. A külső választ a könyvtáros mindenkor 10 főnöke közül 9 fogalmazza meg.

Kinek a feladata?

A belső válasz a lehetőségek hiányát így fejtegeti: a könyvtár a nevével, a vele társuló magasztossággal annyira félreérthetetlen kínálat-típusra utal, hogy más mint az olvasni tudó és az olvasás útján valamit akaró, nem is lépi át a küszöbét. A könyvtárba olvasók járnak. Olvasóvá nevelni a nem olvasókat szükségeltetik, s ha a nem olvasók nem a könyvtárba

járnak, őket ott lehet olvasóvá nevelni, ahova járnak. Az olvasóvá nevelésre tehát a könyvtárban nem lévén lehetőség, nem a könyvtár feladata. A külső válasz a lehetőségek igazolását fejtegeti: a könyvtár azért van, hogy az emberek olvashassanak. Akik ma még nem olvasnak, majd olvasnak holnap, ha megtudják, hogy ezt a társadalom intézményesen lehetővé tette számukra. Az lehet, hogy nincsenek erről felvilágosítva. Tudatni velük a lehetőséget a könyvtár dolga. A könyvtár ne befelé éljen, hanem kifelé, ne csak várja az olvasót, hanem menjen elébe, hívja be, adjon könyvet a kezébe, barátkozzon meg vele, ajánljon neki kedvére való olvasmányt, amiből épülhet is.

A belső válasz és a külső válasz az egész könyvtári gyakorlatban szembebeszél egymással, tartalmuk évek során alig változik, mint a süketek dialógusa.

Létezik harmadik válasz, a dialektikus, a belső-külső válasz, amely így szól: az se baj, ha nem olvasó nem olvasás céljából jön be, csak jöjjön, legyen ott, legyen otthon a könyvtárban, csináljon mást kedve szerint, nézelődjön, beszélgessen, játsszon. Az se baj, ha olvasni nem tud, csak bizodalma legyen hozzánk, a hely iránt, amelyhez állampolgári joga van.

Ez a válasz első hallásra is nagyon rokonszenves, sugárik belőle a szociális érzékenység, a nyitottság és a demokratizmus iránti elkötelezettség. De van egy baja: igazsága teljességgel elméleti, mert a kinyilatkoztatás gyakorlati értelmezésre fordítva azt állítja, hogy lehetséges olyan könyvtárat építeni, szervezni, amely térgazdagságával, felszereltségével alkalmas arra, hogy alapfunkcióinak sérelme nélkül, vagyis *a könyvtárat könyvtárként használók korlátozása nélkül* legyen a kötetlen időtöltés, beszélgetés, játszás, a társaslet más formáinak színtere is.

Ezzel az úgynevezett teljesen nyitott könyvtárral több országban is folytattak kísérleteket a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején, és a leírások szerint a tapasztalatok nagyon biztatóak voltak. Jót tesz a könyvtárnak – mondják –, ha a művelődés templomának kétes szerepéből kilépve a közösségi élet természetes színterévé válik, amelyen többféle szellemi és nem szellemi tevékenység elfér egymás mellett. Igen ám, de a beszámolók arról is bőven szólnak, hogy mindez azt a követelményt írja elő a könyvtár tervezőjének, a könyvtári működés szervezőjének, hogy a zajos és a csendes tevékenységformák ne egymás rovására, hanem egymást kiegészítve, egymást

erősítve valósulhassanak meg. Mekkora épület kell ehhez? Lényegesen nagyobb, mint akkor, ha csak a könyvtári alapfeladatokban gondolkozunk, ám még mindig lényegesen kisebb, mintha a spórolásra szabott könyvtárak mellé a sohasemvolt tömegművelődés lila álomvárait építjük. Több példán utána számolva a teljesen nyitott könyvtár építészeti feltétele 25–30 százalék fölött a mostani könyvtári alapterületi normákhoz képest. Ebből is kitűnik, hogy nem erre látszik menni az út. Nem jellemző, hogy a szerény normák fölötti négyzetméterekről folya az alkudozás egy-egy beruházás alkalmával, hanem sokkal inkább arról, hogy ne kerüljünk túl mélyre a normák alá. A sárospataki művelődési központ úgy válik építészeti büszkeséggé, hogy a periferikusan belepréselt városi könyvtár mindössze fele a norma szerintinek. A példák száma szaporítható, és ez azért egyre kínosabb, mert a hagyományosnak tekinthető könyvtári alapfeladatok is egyre bővülnek, és ez a bővülés önmagában is nagyobb nyitottságot kínál, vagy – egyre inkább – követel, mint a régebbi gyakorlat. Arra utalok, hogy már ma is van néhány tucat könyvtárunk, amelybe járnak, járhatnak nem olvasók is: zenét hallgatók, nyelvet tanulók, egyénileg és kisebb-nagyobb csoportokban, vagy mások, akik helytörténeti, természetismereti vagy képzőművészeti, fotó- és diapozitív-dokumentumokat keresnek, vagy akik szabásmintákat, kézimunka-, barkácsolási segédleteket tanulmányoznak. A könyvtáros ezeket is olvasónak nevezi, a könyvtári szakirodalom könyvtárhasználónak, nem tartván – helyesen – rangosabb, kívánatosabb dolognak a betű útján való lelki, szellemi épülést a kép és a hang közvetítésével történőnél. Számos szkeptikus kérdéssel találkozhattunk a közelmúltban és máig is arra vonatkozólag, bizonyos-e, hogy érdemes célnak tekintetni az olvasóvá nevelést. A képes-hangos technika a tájékoztatásnak és a közlésnek az írott formákkal egyenértékű változatait kínálja. Miért ne választanánk a kényelmesebbet, a gyorsabbat, a korszerűbbet? A könyvtáros ebben a vitában oly nemes szerepet játszik, mint ama halhatatlan kocsmában a béke barátja, Bagarja. A könyvtáros nem azért osztályozza a dokumentumokat, hogy egyiket a másik rovására előnyben részesítse, hanem azért, hogy megkereshetővé tegye a használónak valamennyit és választást kínáljon belőlük. Ezzel, magam is a béke barátja lévén, tisztelettel javasolni szeretném, hogy *az olvasóvá nevelés jelszavát váltsuk fel a könyvtárhasználat*

*társadalmi méretű elterjesztésének jelmondatá-
val.* Szoktassuk magunkat hozzá, hogy nekünk nemcsak kedves olvasóink, hanem kedves hallgatóink és kedves nézőink is vannak. A könyvtárnak nem ellenfele, hanem saját hadtája a jól működtetett tömegkommunikáció: a rádió, a televízió, a sajtó és a könyvkiadás. A könyvtár és a tömegkommunikáció együtt jelentik a politikai, gazdasági, tudományos és művészeti információk nyíltá tételeit a társadalomban. A könyvtár megkereshetővé, ellenőrizhetővé, felhasználhatóvá, egymással sokféle összefüggésbe hozhatóvá teszi a tömegkommunikációként szétaradó és szét is szóródó közleményeket. Amelyik ország fejlett tömegkommunikációra törekszik, és megelégszik a rosszul fejlett könyvtárakkal, az úgy tesz, mint az a paraszt, aki a megtermelt gabonát nem magtárba gyűjti, hanem az árokba önti. Ma sokat hallunk a gazdaságosságról, a termelőerők intenzív kihasználásáról. Ide tartoznak a szellemi erők is. A szellemi erők intenzifikálása a könyvtári-információs szféra alapos rekonstrukciója nélkül bajosan képzelhető el. Nehéz ugyanis a könyvtárhasználatra csábítani, ha a csábulásra hajlamosaknak nem tudunk érdemleges kínálatot nyújtani, mert a szűknél is szűkebb a keresztmetszetünk. A könyvtári propaganda eme akasztófahumorról irt felhívását sok használó díjazná: *Jöjjön hozzánk bosszankodni!*

Pedig a könyvtárakban a szakmabeliek meggyőződése és szándéka szerint gyorsan felnőnének azok az új szolgáltatási formák, amelyek a társadalom sokirányú és sokfajta kíváncsiságára hivatottak jó választ adni. A nyitás megtörtént a széles sávban szóródó igények fogadására, de nagyon sok profilba illeszthető szolgáltatással csábíthatnánk még híveket addig is, amíg a teljesen nyitott könyvtár jelszavával a kártyázókat és a snóblizókat is be akarnánk fogadni. Pedig bizonyára rájuk is gondolnunk kellene.

A könyvtár lehetősége az olvasóvá nevelésben az önként vállalkozókkal, az együttműködésre hajlamosakkal kezdődik. Azokkal, akiknek bevallottan szükségük van a könyvtárra, mint „ahová el lehet menni”, mint a magán-szféra teljesebbé tevőjére, mint menedékre. Az utóbbinak nem szükséges lekicsinyülő értelmet tulajdonítani. Az otthon hiánya vagy a rossz otthon, az üres vagy éppen „túl lakott” lakás elől szökve rengetegen keresik az emberi társaságot személytelen természetességgel kínáló környezetet, a „társas magányt”. Ezek között vannak azok a százezrek is, akik bizonytalanul

téblábolnak a könyvtárban, akik nem ismerték meg az olvasás „tudományát” gyerekkorukban, mert a környezet nem volt ez irányban ösztönző. Valamit várnak a könyvtártól, maguk se tudják, mit.

A lélek kész, de a test erőtlen. Azok a bizonyos lehetőségek, amelyekre a cím utal, annyira szűkösek, hogy a nyitott könyvtár felé teendő kezdő lépések is nehézségekbe, még többször áthághatatlan akadályokba ütköznek. Ne tűnjön demagógiának, ha isten tudja hányadszor ismétlem, de a reményt föl nem adva, hogy könyvtárügyünknek nincs olyan területe, iskolai kis könyvtáraktól az országos könyvtárakig, amelyre nem a létfeltételek nyomasztó hiánya volna jellemző. A művelődés presztízséért, a szabad idő tartalmas eltöltéséért folyó harcban a motorizált alakulatok között egyre gyalogosabbá válik a könyvtár, és a kilátások se ígérnek mást, mint legfeljebb kerékpáros gyorshadtestet. Mindezek után mégse érjen bennünket váratlanul a fordulat, hogy a könyvtárnak vannak lehetőségei vagy inkább esélyei a használóvá nevelésre. Ezek az esélyek a valódi és konkrét lehetőségek helyére téve ugyancsak feladatokat jelentenek. Kitalálható, hogy merre akarom terelgetni közös gondolkodásunkat, ha egyszer a közvetlen lehetőségek szükségességéről, korlátozottságáról szóltam. A könyvtárnak leginkább áttételesen vannak lehetőségei az olvasóvá nevelésre. Mert kiket is kell olvasóvá nevelni? Minden olvasni tudót. Hol lehet olvasóvá nevelni? Mindenütt, ahol ennek esélye, hitele van: a kisgyereket otthon a családban, az óvodában, az iskolában, a napköziben, az úttörőcsapatban; a középiskolásokat, a fiatal munkásokat az iskolában, a kollégiumban, a munkahelyeken, a mindennapi munkában, a KISZ-ben; a hadkötelezettségüket teljesítőket a hadseregben. *Minden olyan hely olvasóvá nevelési szituációt kínál, vagy beletemerthető ez a föltétel, ahol az embert közösségi hatások érik.* Ha a könyvtár ezeket az áttételeket nélkülözi, nem tudja megtalálni, megszervezni, nem sikerül szövetségeseket, összekötőket szereznie, attól még lehet jó a statisztikája. A könyvtárak zöme iránt elegendő a spontán megnyilvánuló érdeklődés. A felsőoktatási könyvtárakra és a nagyobb városok közkönyvtárait jellemző zsúfoltság mellett nem is nagyon jut eszünkbe, hogy olvasókat kellene beédesgetni. A városi lakótelepek könyvtár dolgában kevés kivétellel ellátatlanok. Ha ezeket az indokolt méretű közkönyvtárakkal „komfortosítanánk”, országosan százezres méretek-

ben növekedne a könyvtárhasználók száma – amint ezt az újonnan létesített könyvtárak tapasztalata igazolja.

Megnyerni a döntéshozókat!

Mindez természetesen nem a könyvtár mentsége szempontjából, hanem a társadalmi érdekek szempontjából fontos. A közvetett lehetőségek között ezért első helyen tartom említendőnek a döntéshozókhöz való kapcsolat-építést. A könyvtáros érezze, hogy az ügyet szolgálja, amikor szinte kitalálja fenntartója, „felső kapcsolata” kívánságát, és főként annak tartalmasabb, formásabb, sikerültebb működéséhez minden lehetséges szakirodalmi segítséget tálcán kínál. Udvaroljunk körül legalább azokat, akiktől várhatunk valamit a szegényeinknek; a főnökök hadd érezzék magukat főnökök nálunk, hátha később idekerülnek – így mondta egy szociális otthon vezetője. A tanácsok mellett már helyenként létesült hivatali szakkönyvtárak tapasztalataiból tudjuk, hogy mily szerény információs fundamentumon nyugszik a tanácsi igazgatási munka. Az előterjesztés, beszámoló jelentés, tájékoztató anyag készítésével megbízott tanácsi tisztviselő keservesen vergődve szedegeti össze többnyire íróasztalokból és irattári előanyagokból a műalkotáshoz szükséges szerény konkrétumokat. A jelentések jelentésekből készülnek – mondják tréfálkozva a dörzsölt hivatali rókák. Pedig ennek a fele se tréfa! Azóta már mind többen tudják közülük, hogy a könyvtár képes egy-egy szakigazgatási témához olyan irodalomkutatásra, amely a problémák árnyalt összefüggéseibe ágyazott föltárását és az alternatív megoldások mérlegelését is lehetővé teszi. A döntéshozók és a döntéshozók könyvtárhasználóvá szoktatása, nevelése a maga helyén minden rendű-rangú könyvtár megtisztelő kötelessége. Rendben van – mondhatjuk –, de a süket oroszlán nem óhajtja a hegedűszót. Erőszakot tenni senkin nem lehet a segítőkészségünkkel. Ez igaz, de megkínálni a segítőkészséggel, már szinte kötelező. Minden könyvtárvezető tudja, hogy abban a társadalmi környezetben kik a formális és kik az informális vezetők – a hangsúly néha az utóbbi típusra kerül –, akiket értesíteni kell a nekik írott, ezért őket feltételezhetően érdeklő könyvekről, folyóiratcikkekről, egyéb újdonságokról. Kiket környékezzünk meg elbűvölő szavainkkal?

A figyelemfelhívás a könyvtár új szerzemé-

nyei, a „félretesszük Önnek” típusú értesítések régi – bevált, de kevésbé alkalmazott – módszerek. A könyvtárak az úgynevezett igényes magukra adókat, ha nem félnék a szótól, azt mondanám, hogy az új középosztályt, a hivatalnok, alkalmazotti rétegeket és a kisszámú, a legjobb értelemben vett értelmiséget köthetnék magukhoz, velük kerülhetnének beszélő viszonyba. Ők fontos szerepként vehetők számításba, lévén, hogy szerintem gazdasági vezetőként, körzeti orvosként, állatorvosként, gyógyszerészként, közgazdászként vagy jogászként egész lakó- vagy munkahelyi közösségek anyagi és szellemi hogylétét befolyásolják. Az értelmiség könyvtárhasználóvá szoktatása az olvasóvá nevelési program második harci kérdése. És mert itt csupa harci kérdésről beszélek, és a felsorolás nem rangsort, még csak nem is nehézségi fokozatot jelez, mondhatom harmadiknak a társadalmi szervezeteket és mozgalmakat. E szervezetek a gazdasági, művelődési, tudományos, szociális, egészségügyi stb. tevékenységek állami irányításának demokratikus kontrolljaként, a közösségi érdekek és az állami célok dialektikus integrátoraként hivatottak működni. Ezért tájékozottságukhoz a demokratizmus erősödésének magasstos érdeke fűződik. Széles körben gyűjtögetett tapasztalatom szerint azonban tájékozódásuk forrására ma még felépítésük alapszavai közül inkább a centralizmus a jellemző. A hierarchia csúszdáján leeresztett központi anyagok ma bizonyára érdekesebbek, mint húsz éve, de arra nem elegendők, hogy életszerűen tájékoztassanak, arra viszont igen, hogy a tájékozódás megtörténje felől megnyugtassanak.

Egy falusi könyvtáros mondta: „A párttitkár már előre kérdezi tőlem, hogy nem olvastam-e valamit róla, mert a pártépítésről, pártdemokráciáról és egyéb, a párt sajátos szerepéről szóló írásokat mindig úgy vittem el, vagy küldtem el neki, hogy »olvastam rólad valamit, téged nem érdekel?« Érdekelte”.

Jászberényben a városi könyvtár agit-prop klubot szervezett, ahol a legizgalmasabb politikai és szociális kérdések szakirodalmával találkozhatott, aki előadásra készült vagy cikket írt. Ennek is sikere volt. Van néhány jól szerkesztett ajánló cikkbibliográfia: például a salgótarjáni megyei könyvtáré, a debrecenié, amely a vezetők számára készül; de a példák és a lehetőségek még távolról sincsenek kimerítve.

A szakszervezeti mozgalom országos könyv-

tárhálózatot tart fenn, amelynek több fontos célja közül az egyik a mozgalom tisztviselőinek és aktivistáinak szellemi munícióval való ellátása szerepük minél felkészültebb betöltéséhez. Maga ez a tény azonban készítésnek kevés. Jó lenne, ha a mozgalmak és szervezetek minden fórumon több útbaigazítást adnának tagjaiknak is, de kiváltképpen a vezetőknek arra, hogy tudatába kerüljenek a könyvtárhasználat fontosságának. Egyáltalában nem tartom merészségnak, ha azt mondjuk: a mozgalmi oktatás minden szintjén tantervi célként kellene kezelni a közgyűteményi szemlélet formálását. Anélkül, hogy nagyobb kitérőt akarnék tenni ez irányba, szeretnék hangot adni abbéli meggyőződésnek, hogy az általános emberi és a nemzeti kulturális javak megőrzésével, átörökítésével és a jelenben való közművelődési hasznosulásával való törődés a politikai munkában is nagyobb hangsúlyt érdemelne. A Hazafias Népfront támogatónk és szövetségeseink az olvasóvá nevelésben, mint az Olvasó népért mozgalom avatott gondozója. *Darvas József* kezdeményezése óta évtizednyi tapasztalat gyűlt össze arról, hogy mit lehet és mit nem: Lehet akciókat szervezni, de nehéz, vagy nem lehet az akciókat folyamattá fejleszteni; lehet közösségeket szervezni ott, ahol vannak konkrét közösségi célok és vannak ezekhez elismert vezetők, de ezek nélkül teljességgel reménytelen. Az Olvasó népért mozgalom az összes korábbi olvasómozgalmak közül a legtöbbet tette a benne részt vevő értelmiségiek, mozgalmi emberek, könyvtárosok, népművelők realitásérzékének és őszinteségének összhangba hozásáért. Ez az első kulturális mozgalmi akció, amely nem félt beismerni, hogy a mozgalom nem ért el átütő sikert, legfeljebb némileg hozzájárult ahhoz, hogy a művelődés helyzete, az olvasás presztízse nem romlott még nagyobb mértékben.

A Népfront továbbra is a könyvtárak elhelyezésének, a működés jobb feltételeinek elérésében segítsen minket, a könyvtárak pedig keressék a kapcsolatot a Népfront égisze alatt folyó társadalmi-közösségi vállalkozásokkal, a honismereti körökkel, a táj- és környezetvédelem aktivistaival, a kertbarátokkal és az itt-ott mégiscsak éledező művelődő kisközösségekkel.

A KISZ és az úttörőmozgalom kulcshelyezete következtében sokkal többet is tehetne azért, hogy a társadalmi szerepre való felkészülésnek, a közösségi viselkedésformák elsajátításának és gyakorlásának keretében erőtel-

jesebb hangsúlyt kapjon az olvasás. Ha arra gondolok, hogy a régi mozgalmi gyakorlatban mekkora jelentőséget tulajdonítottak – okkal – annak, hogy tagjaik ismerjék az irodalom jeles alkotásait, akkor nem érzem még azt sem túlzóan naiv kívánságnak, hogy az úttörőkorban legalább tucatnyi, a KISZ-ben legalább kétszer ennyi irodalmi művet tekintsünk olyan penzumnak, amelynek elolvasása mozgalmi feladatnak számít. Másfelől a könyvtárnak is jobb szívvel kell viseltetnie az ifjúsági mozgalmak iránt, hiszen a lakóhelyi könyvtárak olvasóinak tekintélyes száma a hozzájuk tartozó korosztályok tagjai közül kerül ki. A jobb gyermekkönyvtárakban eddig is kitűnő szellemű közösségek alakultak ki. Az olvasás mellett változatos tevékenységi formák megismerésével, kisebb-nagyobb megbízások teljesítésével kiválasztódnak a véleményformáló személyiségek, akikhez sokan igazodnak. Azt tanácsolom, hogy a könyvtárak is küldjenek aktivistákat az ifjúsági mozgalomnak, amolyan legátusokat. Nekik a személyes hatással több hitelük van a könyvtárba invitálásra, mint bárki másnak.

A fiatalok, a fiatal felnőttek érdekében a legfontosabb szerep a munkahelyi könyvtáraké. A munkahelyi könyvtárnak közvetlenül vagy áttételei révén minden fiatallal kapcsolatot kell tartania, lehetőleg a munkába lépés első hetében fel kell keresnie minden új fiatal dolgozót. Az új ember számára a beilleszkedés időszakában minden közeledési gesztus fokozott szocializációs jelentőséggel bír, ilyenkor a könyvtár hívó szava hitelesebb, ezért hatásosabb is, mint később bármikor. Szülőfalum bányászszakszervezeti otthonának falán gyermekkoromban ez a felirat állt: „A könyvtár segítőtársad és barátod, minden örömindben, minden bajodban melletted áll. Segít eligazodni a világban, segít céljaid megvalósításában.” Ezt kell tudatosítani a fiatalokban, akiknek egy része, sajnos, ma irányítatlanabban, bizonytalanabban távlatokkal kezdi az útját a társadalmi munkamegosztásban, mint amit a legnagyobb szerénység mellett is óhajtanánk.

A könyvtárügy első vonala az olvasóvá nevelésben

Végül az olvasóvá nevelés elsőrangú szintéről, az iskoláról kell szólnunk. Az iskoláról, az iskolákról, amelyek együttesen néhány évtizedes rotációval az egész társadalmat hivatot-

tak magasabb szinten megújítani, minden értéket közösségi értéként átörökíteni, minden új érték iránt a fogékonyságot kifejleszteni. Az iskola ehhez a feladathoz minden lehetséges támogatást megérdemel, és ehhez képest a támogatásból a lehetségesnél mindig sokkal kevesebbet kap. E lehetséges támogatás egyike ma a könyvtár. Immár nincs lényeges elvi akadály, hogy kibontakozzék az a program, amelynek eredményeként minden iskolának lesz jellegének megfelelő könyvtára. Elvi akadály ugyan nincs, gyakorlati bizony van. Mindjárt több is. Először is az, hogy a jó alapozás a legköltségesebb: drága kézikönyveket kell beszerezni több példányban; a tantervi előírásokhoz igazodva szakismereti műveket sok példányban; több tucat folyóiratot; ezeket mind munkába venni, belőlük könyvtárat formálni; ehhez meg hozzáértő ember is kell, szakképzett vagy betanított könyvtáros. Annak meg álláshely kell, vagy fizetett órakedvezmény. Aztán tovább: a könyvekhez állványok kellene, a munkához asztalok, székek, a könyvek feldolgozásához egyebek között nyomtatványok, katalógusfiókok, szekrények. Még tovább: hely kell a könyvtárnak, könyvtári szoba – legalább tanteremnyi. Látjuk tehát, hogy az iskolai könyvtárhoz is alijában három dolog kell: pénz, pénz és pénz. Érthető, hogy a lefegyverző pénzügyi ellenérvek ismeretében az iskolavezetők felemás érzéssel fogadják a művelődési igazgatás felől érkező szelíd nyomást. Az iskolai könyvtárak száma azért lassan csak szaporodik, és ezzel *kezd létrejönni a könyvtárügy első vonala az olvasóvá nevelésben*. Mert a könyvtárosok mind tudják, hogy tömegeket olvasóvá nevelni egyedül az iskolának van esélye. Méghozzá úgy, hogy az eredménye egy-két nemzedékkal később lehet látványos: amikor a mai olvasó gyerekek szülőként az életmintában adják át az olvasás szokását. Ezért a könyvtárnak az iskola szervezetébe úgy kell beépülnie, hogy míg egyfelől maga is alkalmazkodik az iskola műhely jellegéhez, másfelől át is alakítja a hagyományos iskolát. A könyvtár, ha nem kényszerítik mellékes szerepre, de szerepet adnak neki a főfolyamatokban is, nemcsak hatásosabbá teszi az oktatást, hanem a tudnivalók nyitottá, elérhetővé tételével az egyéni vállalás, a személyes ambíciók érvényesítése előtt is utat nyit. A könyvtárral megerősödött iskola, ha a szellemét is hagyják érvényesülni, beindíthatja a gyerekközösségben a szerepvállaláshoz vezető második liftet, ami az órán való konformista viselkedés liftje

mellett a rokonszenvesebb emelkedést biztosítja.

És ez már a nevelési céloknak abba a csoportjába tartozik, amely (bizom benne) jogosultságában erősödni fog: nevezetesen a szürke irányába való nivellálás helyett a mezőny színesebbé tétele, az egyéniség fontosabbá válása felé történik elmozdulás a honi pedagógiában. És mert ebben a folyamatban a könyvtárnak különös szerepet tulajdonítok, hadd szóljak erről is.

Valójában sohase csökkent (csak szunynyadt), de most újból különleges a szerepük a választottaknak, a küldötteknek, a közösségből kiemelkedő irányítani, vezetni, példát adni tudó személyiségeknek. A szerepében többszörösen megzavart iskolának minden fokozatában kudarca, ha az arra alkalmasakból nem nevelődött, nem nevelődik ki a vezetésre termettek folyton megújuló csapata. Ha nem nevelődött ki a művelődést presztizskérdéssé tevők apostolainak csapata sem. Végző soron bizonyosan nem az iskolát kell elmarasztalni ezért. Hanem mit is? Bizony elmarasztalando most és nem elégszer az a kapkodó, improvizáló oktatásirányítási gyakorlat, amely állandó átszervezésben tartotta, irreális teljesítmények felé hajszolta, lefokozta nehezen kivívott rangjáról, és az ideológiai türelmetlenség légkörével vette körül azt az intézményt, amelynek az ember szocializálása, akaratának, szellemi erejének a jőfele célok irányában való fölszabadítása, a közösség demokratikus eszményeinek a célok rangjára való emelése lett volna a feladata. A meglevő bajt továbbival tetézni már bűn volna. Az Olvasó népért mozgalom utóbbi éveinek a mérlege figyelmeztet. A mozgalom által megcélzott rétegek és a szellemi források között hiányoznak az emberi áttételek, a közvetítők.

A közvetítőknek már a gyerekközösségekben ki kellene választódnuk, de erre ott csak elvélve kerülhet sor, mert az uralkodó pedagógiai szemlélet, régi rossz beidegződésekkel is tetézve, egyedül a konformista magatartás útján való kiemelkedés lehetőségét ismeri el jogosnak, a gyerekközösség pedig ezt nem hitelesíti. Érdemes utalni itt *Vathy Zsuzsa* Úgy hívtak, hogy nyúlpatikus című könyvére, amelynek szakmunkástanuló szereplője elmondja, hogy a jobbák számára a tanulmányi eredmény szándékos lerontása a belépőjegy az ifjúsági közösségbe.

Bizonyos, hogy jobban kell építeni a közösség spontán kiválasztódó képviselőire, ezeknek

a szerepét kell kiteljesíteni a társadalmilag kívánatos viselkedésmintákkal, elhívén Leninnek, hogy társadalmat építeni hús-vér, eleven emberekkel kell, velük és nekik. Félreértés ne legyen, Leninre hivatkozva nem a teljesítmények leértékelésére buzdítok, hanem mellettük más értékek hangsúlyozott elismerésére a pedagógiai gyakorlatban is, amilyen például a leleményesség, a szervezőkészség, az állóképesség, bátorság, a fellépés, a szerepvállalás, az igazságérzet. A jótanulóság önmagában nem tesz alkalmassá a közösségi közvetítő szerepre egyéb dolgokban sem, a példaadásban sem. Pedagógus barátaim elbeszéléséből tudom, hogy a közvetítők hiánya ijesztő tüneteket produkál a kamaszokban levő fiatalok körében. Az ifjúsági szervezetben már nem a közösség valódi vezetői vállalnak funkciót, hanem a jó tanulók valamelyikét választatják meg a rájuk hallgató tagsággal, mondván, ezen nem múlik semmi, a funkcióval járó terhes formalításokat megintézza, aki szereti a látszatfőnökösködést. A közösségi játékszabályok megtanulására a kritikus helyszín az általános iskola. Ott kell, mert ott lehet a legfontosabb szemléleti korrekciókat elvégeztetni: nem a kis buzgó rendeskeket tukmálni a közösségekre vezetőnek, hanem a közösség természetesen is kiválasztódó vezető egyéniségeit rábírnai a példaadó teljesítményekre. Ennek a szemléletnek a megerősödése, csakúgy mint a könyvtárhasználatnak az iskolában való meghonosodása, nagyban függ a pedagógusképző felsőfokú intézmények szellemének megújulásától is. Csak ettől lehet remélni, hogy a könyvtári szolgálatnak, mint a pedagógiai, oktatási és közművelődési folyamatok eszközének becsülete lesz a tanító testületekben. Követeljük meg a felsőoktatásban minden hallgatótól a könyvtárban való jártasságot, s akkor az önálló művelődés igénye majd a gyakorlati munkában, a példa erejével felkelthető lesz a tanuló gyerekek tömegeiben is.

*

És végül a könyvtáros: A könyvtárosok mint a szakmai közösség egymásra figyelő tagjai nem ismerték még fel: pályájuk – ha pályának tekintik, nem állásnak – pszichológiai ilhetőségű pályá. Társadalmi elismertetésünk végett túl sokat emlegettük az információközvetítést, ami önmagában oly rideg és lestrapált fogalom, hogy a szakmában dolgozók többsége nem tud, nem is tudott soha mit kezdeni vele.

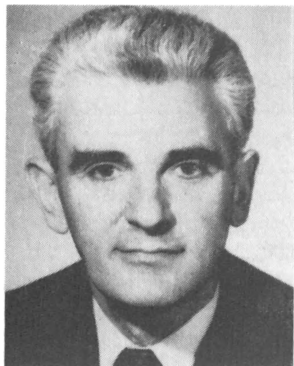
Segíteni minden rendű-rangú embernek, tehát az alkotónak is, életéhez, munkájához megtalálni a szellemi municiót, persze, hogy információközvetítés; tudni, hogy miként és miből segítsünk, persze, hogy tudomány, de a segítőkészség, mint a mesterség tartozéka roppant sérülékeny érték, ha nem az embert, hanem a pusztá feladatteljesítést célozza meg. Az informatikusra szabott könyvtárosnál a tulajdonságok felsorolásában túl hosszan szólnak a technokrata és túl röviden a demokrata erények. Az informálásra programozott könyvtáros a föltett kérdésre igyekszik tökéletes választ adni, a szociálisan beoltott abban segít, hogy a

kérdés jól legyen föltéve, még inkább, hogy a jó kérdés legyen föltéve. Most is ezen fáradoztunk.

És legeslegvégül: megint a könyvtáros, mint az olvasóvá nevelés karmestere, aki helyzeténél fogva tudja is, hallja is, hogy kinek-kinek hogy kellene fűjni-húzni a magáét, hogy együtt legyen a dallam, de ehhez még egy olyan pici vékony pálcája sincs, amivel kopogtathatna, ha rosszul szól a nóta.

Így legfeljebb a karmesterek vándorgyűlésén elmondja a kollégáinak, hogy kis javulást azért érez, csak éljen tovább a muzsika, csak legyen kinek muzsikálni!

A tömegkommunikáció és a könyvtárak

SÁNDOR GYÖRGY
a Magyar
Televízió
műsorigazgatója

A művelődés problémái sokszor úgy jelentkeznek, mint a művelődés bizonyos eszközeinek ellentmondásai. Ennek bizonyítására vesünk egy pillantást a közelmúltba. Húsz esztendeje, 1963-ban például az volt a fő gond, hogyan oldja meg az ország az elodázhátatlan modernizálási feladatokat – a gazdaság korszerűsítését, a társadalmi szerkezet átalakítását –, és mit segíthet ebben a művelődés? Ma már látjuk, ezek voltak az igazi kérdések. Mi akkor, 1963-ban egy Salgótarjánban tartott népművelési konferencián azon vitáztunk, hogy az abban az időben első, bátortalan lépéseit tevő televízió, a már az egész országot átfogó rádió,

továbbá az egyéb audiovizuális eszközök elterjedése valóban az olvasás, a könyv végnapjait, a népművelés élő formáinak feladását jelentik-e. Mentségünkre szóljon, hogy *McLuhan* jóslata a Gutenberg-galaxis végéről akkoriban világszerte divatos vitatémája volt az értelmiségnek, és mi éppen azokban az években kapcsolódtunk be újra a tágabb világ szellemi áramlataiba. Talán azt is felhozhatjuk az ott vitázók mentségére, hogy – húsz év távlatából visszatekintve – mértéktartó válaszokra jutottunk: Megállapítottuk, hogy minden új közlési eljárás elterjedése hasonló riadalmat váltott ki az elmúlt évezredek során. Az új közlési eljárások (a beszéd, az írás, a nyomtatás, az elektronikus médiumok) mindig a nagy társadalmi változások velejárói. Az új eljárások sohasem szüntetnek meg a régebbieket, de a társadalom új szükségletei átrendeződést hoznak létre, az információáramlás jelentős kibővítését követelik. Akkori válaszaink teoretikusak voltak, a múlt társadalmi és az azzal járó kommunikációs forradalmainak történeti tapasztalataira épültek. Azóta viszont bizonyító adatokkal is bőven rendelkezünk.

Mit mutatnak például a mai statisztikák? A tömegkommunikáció elterjedése valóban az elmúlt két évtized szembetűnő jelensége. Hazánkban csaknem minden család rendelkezik rádióval, sőt a rádiókészülékek 5 millióra be-

csült száma jelzi, hogy ez a közvetítési eszköz már nemcsak az otthonokban szolgálja tulajdonosait – mégpedig egyre inkább személyenként –, hanem ott van a járműveken és számos munkahelyen is. 2 900 000 körül jár a tévéelőfizetők száma. Több családban már két készülék is van. A lakosság 90–95 százaléka rendszeresen televíziózik, rádiót hallgat. Ismeretes a lemezjátékosok, magnetofonok széles körű elterjedése, sőt a képmagnók számát is vagy tízezerre becsülik. Ezek az adatok az európai országok középmezőnyében jelölik ki helyünket. Az elektronikus kommunikációs eszközök új rendszere jött létre. Az emberek naponta 2–3 órát fordítanak tv-nézésre, rádióhallgatásra; ünnepeken még ennél is többet.

Hogyan alakult ugyanebben az időszakban, azaz 1963 és 1983 között a könyv és az olvasás helyzete, miféle változásokat figyelhetünk meg? A könyvtári látogatók száma lényegében nem változott. A könyvtári szolgáltatások egy része iránti érdeklődés valamit talán erősödött is, miközben a könyv üzleti forgalma az ár-emelkedésektől függetlenül több mint a kétszeresére nőtt. Több embernek van ma otthoni könyvtára, többen is olvasnak, ám a statisztikák szerint valamivel kevesebb időt fordítanak olvasásra, mint korábban. Megváltozott az olvasmányok összetétele is. Talán éppen a képernyő kínálata miatt kevesebb szórakoztató irodalmat, több dokumentumkötetet, ismeretterjesztő művet olvasnak az emberek. Ugyanezt a tendenciát mutatják az időszaki kiadványok adatai is, amelyek a folyóiratok és a helyi sajtó előfizetői táborának szembetűnő növekedéséről tanúskodnak. A színházak látogatottsága nem esett vissza, a moziké viszont a felére csökkent. A művelődési házakban kevesebb szórakoztató előadást rendeznek, viszont nőtt az ismeretterjesztő előadások és a klubok látogatottsága.

Az adatok tükrében úgy látszik, hogy beigazolódott az 1963-ban vallott feltevés: az új közlési eszközrendszerek nem okozták a korábbiak megszűnését. A mi esetünkben a bővebb információáramlásra igényt tartó új társadalmi rétegek, területek, országrészek sürgették az új eszközök elterjesztését. Azt is igazoltnak vehetjük, hogy bizonyos értékrendváltás, átszerveződés a művelődésben, az olvasásban is megfigyelhető. Egészében azonban leszögezhetjük: Tévedtek, akik már ezekre az évekre jósolták a Gutenberg-korszak végét. A könyv, az olvasás, ha bizonyos változásokkal, de ma is a művelődés alapvető forrása,

társadalmi presztízse nem csökkent. (S ez a megállapítás akkor is igaz, ha az olvasás minőségi és mennyiségi tényeivel nem lehetünk elégedettek.)

Együtt a művelődésért – nagy változások előtt

A könyv helyzetét természetesen nem egyetlen tényező határozza meg, és a tömegkommunikáció elektronikus ágának hatásában is mélyebb gazdasági-társadalmi mozgások tükröződnek. Mégsem szabad lebecsülnünk azt a hatást, amit például a könyv és az olvasás pozícióinak erősítése érdekében tettek és tehernek az új közvetítési rendszerek. Mi Magyarországon elég korán felismertük, hogy az ostoba konkurrenciaharc mekkora károkat okozhat a közös törekvések megvalósításában, ezért az együttműködés olyan változatos módszereit kerestük, mint amilyenek a könyvismertetések a megjelenő új könyvekről; a *Nyitott könyv* című sorozat a televízióban; a legkülönbébb ajánlóműsorok, a könyvvel, könyvtárakkal kapcsolatos vetélkedők, játékok a rádióban; az ismeretterjesztő műsorokhoz kapcsolódó könyvajánlások – ez utóbbiak különösen a gyermekek körében hatásosak –, a legnépszerűbb (rádiós és televíziós) sorozatok és a könyvkiadók terveinek egyeztetése (például a Shakespeare-sorozat); a legerdekesebb rádió- és tévéműsorok könyv alakban való megjelenítése (évi 10–14 könyv); a könyvtárhasználat oktatása az *Iskolatelevízió* és az *Iskolarádió* adásaiban; híres régi könyvtárainknak (Keresztury Dezső–Németh G. Béla sorozata), illetve mai könyvtáraink eredményeinek, gondjainak bemutatása, könyvtárosportrék felvilágosítása stb.

Bár a felsorolás nem teljes, és az is bizonyos, hogy az eddiginél jóval több új ötletre, kezdeményezésre van szükség itt is, mégis számottevő eredmény, hogy kialakult az együttműködés sok fajtája. A rádió- és a tévéműsorok gyakran keltenek érdeklődést a hallgatókban, nézőkben az elmélyültebb olvasás iránt, és a könyvtárak nagy része ki is aknázza ezt. Szinte általánossá vált például az úgynevezett tévépolc, ahol olyan könyvkinálat várja az olvasót, amely kielégítheti a könyvtárlátogató kíváncsiságát, ha egy-egy regényfeldolgozás vagy ismeretterjesztő sorozat élményétől hajtva olvasnivalót keres a könyvtárban.

Nyilván az a dolgunk, hogy az együttműkö-

dés tapasztalatait gondosan elemezzük, és a megismert, bevált módszereket közös tervezéssel mind tudatosabban alkalmazzuk. Az együttműködés módszertanát, mint a korszerű kulturális tevékenység fontos ismereteit oktattunk kellene a szerkesztők és a könyvtárosok körében egyaránt. Ez annál is inkább szükséges, mert a következő évek feladatait csakis az ilyenféle tartalékok kiaknázásával oldhatjuk meg.

Mi a fő gondunk 1983-ban? Tudjuk-e folytatni a felzárkózást a fejlett országok gazdasági színvonalához, vagy a garmadával tornyosuló akadályok (cserearány-romlás stb.) hatására visszaesünk az elmaradottak társaságába? Lépést kell tartani, sőt a korábbinál nagyobb erőfeszítéssel gyorsítani kell fejlődésünket – ez most a fő feladat, s ennek megoldásában kiemelkedik a sokszor említett emberi tényező szerepe, fontossága. Ez egyszerűbben azt jelenti, hogy mennyi tudást, vállalkozó kedvet tud mozgósítani közéletünk erősödő demokratizmusa, alkotó légköre, s mennyi ismeretet, készséget, alkotóerőt, fantáziát tud átadni művelődési rendszerünk (iskola, könyvtár, tömegkommunikáció stb.) ehhez. A legfőbb feladat megoldásához járul hozzá tehát az, aki a művelődési rendszer fejlesztésén, korszerűsítésén munkálkodik.

A közeljövő változásai

Mire, milyen változásokra számíthatunk a tömegkommunikáció és a könyvtár vonatkozásában az ezredfordulóig terjedő időben? Nagy változásokra! Olyanokra, amelyek az alapfogalmak lényegének átalakulását is hozhatják. A tömegkommunikáció területén ezekben az években korszakos változások mennek végbe. Különösen a televíziós technika fejlődik rohamosan, és hogy ilyen vonatkozásban igazi társadalmi igényekről van szó, azt az a tény is igazolja, hogy a válság, a gazdasági visszaesés idején is világszerte virágzik a tévétechnikát gyártó ágazat. Az új eljárások egész sora valósul meg a gyakorlatban. Csak címszavakban: a közvetlen műholdas műsorszórás, a kábeltelevízió, a képmagnó, a teletext- és videotext-eljárások, ezek hátterében pedig a videotechnika miniatürizálása, a digitális technika alkalmazása a kommunikáció területén is.

A változásokat talán azzal tudjuk a legjobban érzékelteni, ha összevetjük egy húsz év előtti és egy képzeletbeli húsz év múlva működő otthoni tévékészülék kínálatát egy átlagos

A záróülés elnöksége. Az előadó a gyermek- és az ifjúsági szekció üléséről beszámoló Balogh Ferencné

európai háztartásban. Húsz évvel ezelőtt – nálunk lényegében ma is – a televízió azt jelentette, illetve jelenti, hogy leginkább esténként néhány órára két hazai program ajánlatából választhatunk valami néznivalót. A lakosság egyharmada külföldi műsort is néz képernyőjén, s néhányan már rendelkeznek azzal a dekóderrel, amely a képernyőújság (teletext) vételét is lehetővé teszi. A készülékek egy kis részén már feltűnnek a különféle elektronikus játékok, és néhány ezer ember képmagnójával rögzít műsorokat, illetve saját választása alapján játszik le kazettán tárolt, kölcsönzött vagy vásárolt felvételeket.

Húsz év múlva a képernyő legfontosabb kínálata várhatóan a „hagyományos” tévéműsor lesz, de a kínálat lényegesen bővül. Mi azon gondolkodunk, hogy két egész napos nemzeti műsor mellett egy harmadik, műholdról sugárzott nemzetközi program is adjon majd választási lehetőséget. Ezt indokolják a változó belső igények, valamint az a várható verseny a nézőért, amelyet a nagyszámú műholdas program megjelenése hoz magával. Országunk területén előreláthatólag nemcsak valamennyi szomszédos ország műsora lesz fogható, de számos távolabbi ország kínálata is.

A nemzeti és a külföldi programok mellett nő a szerepük a speciális körzeti és városi, helyi adásoknak. Elképzeléseink szerint az öt nagy gazdasági-kulturális régió központjának (Pécs, Szeged után Miskolcnak, Győrnek és Debrecennek is) kell, hogy legyen olyan tévéstúdiója, amely nem a körzetről az országnak – mint most –, hanem a *körzetnek* készít fontos helyi információkat tartalmazó műsorokat.

A demokratizálás és a decentralizálás jegyében épülnek majd ki a városi, úgynevezett nagyközösségi antenna- vagy kábeltelevíziós rendszerek. (Pécsett már folynak a kísérletek, de más városokban is történtek kezdeményezések.) A kábeltelevízió sok csatornán működik, alkalmas arra, hogy jó vételi lehetőséget teremtsen a hazai és a külföldi programok vételéhez, de igazi előnye az, hogy egy-egy lakótelep, város lakosainak olyan témákról adhat információkat, amelyek közvetlenül csak őket érdeklik. A kábeltelevíziózás speciális adottsága, hogy a visszacsatolást is lehetővé teszi: a néző is véleményét nyilváníthat.

Elektronikus kölcsönzés

A könyvtárosokat a kábeltévének különösen az a tulajdonsága érinti majd a jövőben, hogy számítógéppel összekapcsolva sokcsatornás információs bankot alkot, s ezáltal nem írásos, hanem elektronikus kölcsönzést valósít meg.

A képernyő további alkalmazási lehetőségei közül mindenekelőtt a képűrság érdemel említést. Nem abban a formában, ahogy ma esténként látjuk, hanem ahogy teletext vagy videotext néven már egyre több helyen működik. E technikai megoldás lényege az, hogy a kisugárzott műsort vivő sorok igénybe nem vett hézagjaiban láthatatlanul el lehet juttatni a képernyőkre egy nagy terjedelmű, 100 oldalas újság legfrissebb kiadását. Mindazok, akik megfelelő dekóderrel rendelkeznek, bármikor láthatóvá tehetik ezt az újságot a műsorok szünetében, reklám, konferálás idején, vagy akár a számukra érdektelen műsor helyett – ilyen pedig szép számmal akad. Ez a technika már megvalósult, ám arra, hogy készülékünk az előfizetett napilap papírra vetett másolatát adja kezünkbe, még néhány évet várni kell. Mivel a számítógép segítségével bármely szöveg,

ábra kiírható a képernyőre, a jövő könyvtárájának a képernyővel éppen úgy kell boldogulnia, mint ma a papírra nyomtatott szöveggel.

A képűrság és a képernyőn továbbított szöveg még feltételezi a közösségi szerkesztőségeket, adatbankot, de a képernyő az egyéni tevékenységnek, az önálló választásnak is több helyet ad majd. A képmagnók, videojátékok elterjedését külön meg kell említenünk. A képmagnó egyéni felvételt vagy automatikus műsorrögzítést és a vásárolt vagy kölcsönzött kazetták lejátszását egyaránt lehetővé teszi. A videojátékok szintén az egyéni választás körét bővítik, és a képernyőnek otthoni, illetve közösségi, iskolai játékszerként való alkalmazását jelentik. A képernyő mindinkább az otthonok információs és kommunikációs központjává válik, tehát a mostaninál jóval *többféle funkciót* fog betölteni. Hogy mikor és milyen ütemben terjednek el majd az új szerkezetek, készülékek, nehéz megjósolni. Ám a rádió, a televízió is szűk körből indult, és ma szinte minden család rendelkezik ezekkel a már nélkülözhetetlennek tűnő készülékekkel.

Nyilvánvaló, hogy a holnap könyvtára nemcsak könyvet, hanem mindenféle más információhordozót is kölcsönöz majd látogatóinak: hangfelvételt és képfelvételt, videojátékokat, mégpedig legalább olyan mértékben, mint a továbbra is nélkülözhetetlen nyomtatott könyvet. A holnap városi könyvtárosa kábeltelevízió értesítheti olvasóit a könyvtár legfontosabb híreiről (ahogy ezzel Pécsett már próbálkoznak), és a számítógéppel rendelkező nagyobb könyvtárak körzeti és helyi rendszerek adatbankjaként vesznek majd részt a tömegkommunikáció munkájában, de mondhatjuk fordítva is: a tömegkommunikáció vállal részt a könyvtárak munkájában.

Mindez természetesen sok beruházást igénylő bonyolult folyamat, de a technikai rendszerek kialakításánál is nagyobb feladatnak tűnik az, hogy élni tudjunk mindezzel a lehetőséggel. Mert lehet mindezt rossz célokra vagy ostoba módon működtetni, és lehet a nagy gazdasági-társadalmi feladatok szolgálataiba állítani, hisz erre valók. Az utóbbi munka alapos végiggondolása izgalmas közös feladatunk. Mert nem a különféle „galaxisok”, az információhordozók versenye korunk igazi problémája, hanem az, hogy emberhez méltó és az embert szolgáló művek, gondolatok, információk jelenjenek meg akár a villogó képernyőkön, akár könyv formájában. És ezek el is jussanak lényegében mindenkire.

Műhely lesz-e a szombathelyi könyvtári tanszék?

Némi magyarázattal tartozom, mielőtt a föl-tett nehéz kérdésre megkísérlem a válaszadást. Jó könyvtáraink közül természetesen a legjobb-bakat minősítettük műhellyé színvonalas hely-történeti, szaktudományi, bibliográfiai vagy könyvtárelméleti és gyakorlati tevékenységük alapján. Természetes is, hogy egy nagyszerű gyűjtemény és a jó szakembergárda együttesen olyan eredményeket mutathat fel, amelyek alapján a könyvtár tudományos műhellyé minősíthető. Mert a könyvtárakban mindkét (szubjektív és objektív) feltétel szükségeltetik ehhez. De minek a műhelyévé válhat egy húsz-estendős könyvtári tanszék, és főleg hogyan? A választ a kérdés könnyebbik felével kezdem: Nyilvánvaló, hogy jellegéből, funkciójából kö-vetkezően a könyvtártudomány művelésének, továbbfejlesztésének műhelyévé kell válnia. Erre kötelezi a felsőoktatási (főiskolai) jelző is. Azt jelenti ez, hogy itt a (könyvtár-) tudománnyal nemcsak lépést kell tartani, hanem azt művelni is szükséges, új meg új eredmé-nyekkel hozzájárulni fejlődéséhez, hogy a hall-gatók mindenkor friss ismeretekkel vághassan-ak neki pályájuknak. Mindenekelőtt azonban képzési műhellyé kell válnia a könyvtári tan-széknek. Olyan bázissá, amely bizottsággal tesz eleget a társadalmi igényeknek, a szakma kívánalmainak.

Bár e két fontos funkció (képzés és kutatás) nehezen választható el egymástól, az élet mégis könyörtelenül megteszi, s ezt nekünk is tudom-ásul kell vennünk. Nyersen fogalmazva: a kutatásra csak akkor és annyi figyelem jut, amennyi a képzés feladatainak megoldása után marad. Mert az az első, a fontosabb, a halaszthatatlanabb. Így aztán naponta kerül olyan választás elé a könyvtártudomány oktatója, hogy vállalja-e három-négy tárgy oktatását, szakkollégiumok, gyakorlatok vezetését, vizs-gáztatást, levelezők konzultációit stb., vagy te-nyen végre eleget a kutatási tervben szereplő

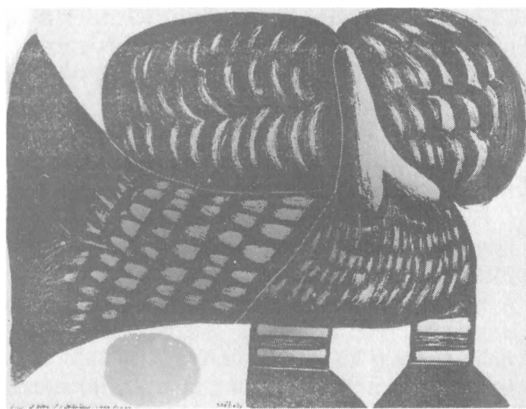
tanulmány megírásának, tudományos cím, fo-kozat megszerzésének és a publikálás erköl-csi-tudományos kényszerének. Ezért engedje meg nekem az olvasó, hogy most egy kicsit tágabb körben mozogjak, mint azt a címben vállaltam, s a kutatómunkának ne csak az ered-ményeivel ismertessem meg, hanem a körül-ményeivel, nehézségeivel, gondjaival is, min-denekelőtt pedig a tanszék munkatársaival, akik természetes szövetségeseink, s akikről még a könyvtárosképzésről szóló vitákban is méltánytalanul kevés szó esett. Sokakban talán már csak a megszépítő emlékezet által őrzött képek élnek főiskolai, egyetemi éveikről, és alig tudnak valamit a három magyar könyvtári tanszék mai munkájáról. Lehet, hogy a szak-emberképzést ebben-abbban jogosan bíráló könyvtárosok e sorokból kapnak némi magya-rázatot kifogásaikra, a türelmetlenek pedig óvatosabb, megértőbb hangra váltanak.

Miért kell kutatni és milyen feltételekkel?

A kérdés első felére a legegyszerűbben azt válaszolhatnám: azért, mert minden felsőokta-tási tanszéknek oktató-nevelő munkája mellett tudományos (kutató) tevékenységet is kell folytatnia. Lényeges azonban az oktatás és a kutatás viszonya. A főiskolákon nem kutatók oktatnak, hanem az oktatóknak kutatniuk is kell. Rá is kényszerülnek a könyvtártudomány oktatói, hiszen a szétszórta magyar szakiroda-lomból nekik kell összeszedgetniük az okta-táshoz szükséges jegyzetek, tankönyvek, szö-veggyűjtemények és példatárak anyagát. To-vábbi kényszerítő erő, hogy a fiatal könyvtár-tudományt képviselő tanszéknek a főiskolán szinte naponta kell bizonyítania létének értel-mét, más tanszékekkel való egyenjogúságát. (Aligha vigasztalja a tanszék munkatársait,

hogy időnként ezt az egész magyar könyvtárügynek is bizonyítania kell más területekkel szemben.) A publikálást (kutatást) ösztönző tényező az is, hogy ez egyben a szakmai fejlődést szavatoló továbbképzés is; az érdeklődőbb hallgatók, szakmabeliek, sőt más területek művelői szemében pedig mással nem pótolható, a szakma tekintélyét növelő tényező. Itt kell megemlítenem, hogy ismereteim szerint Magyarországon a tanszékeknek a könyvtárügyre gyakorolt hatása kisebb, mint külföldön, ez azonban legalábbis részben annak következménye, hogy a felsőoktatási intézmények tanszékei – saját hibájukból vagy külső hatásra – általában távol kerültek a gyakorlati-döntési területektől.

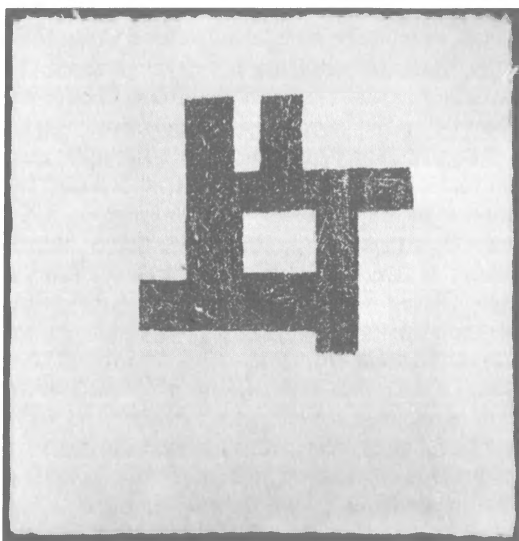
A tudományos munka feltételei között első helyen a legfontosabbat említem: az örökké véges időt. *Dr. Tóth Gyula* tanszékvezető szerény, de az eredményeket öntudatosan számba vevő cikkében beszámolt már a szombathelyi könyvtárosképzés két évtizedének mérlegéről (*Könyvtáros*, 1983. 1. sz.), de alig szólt arról, hogy a kezdeti 3–4 munkatársból álló szakcsoport minden tagja 3–4 tárgyat oktatott, s hogy még a mai 11 főnyi tanszéki létszám mellett is arra kell törekedniük, hogy minden tárgy oktatására legalább két munkatárs legyen képes, és e két tárgy mellett mindenkinek további hármat kell figyelemmel kísérnie, hogy a levelező, a nappali és a kiegészítő szakos hallgatók 400-as seregének az előadások, konzultációk, speciális kollégiumok, szemináriumok és vizsgák zavartalanságát lehetővé tegyék. A felkészülésen (készültségen) felül a hetenként átlagosan

14–15 órás tanítás mellett sok időt vesz el az írásbeli feladatok, dolgozatok értékelése is. (Például egy 60 hallgatót számláló évfolyamnak feladott három referenzkérdés vagy címeleírasi, osztályozási feladat 180 megoldás ellenőrzését igényli.) Ehhez hozzá kell számolnunk a főiskola életében való részvételt, a társadalmi munkát és a külső megbízásokat (felügyelet, véleményezés), s a maradék időben lehet tudományos munkát végezni. Azaz lehetne, ha volna hol, mert a tanszék 11 dolgozója három kicsi szobában szorong (személyenként 3 négyzetméteren!), ahol az állandó jövés-menés lehetetlenné teszi az elmélyült munkát. (E helyzet újabban valamelyest javult, mert a tanszék nagyobb alapterületű helyiségbe költözött.)

Az oktatással szorosan összefüggő tanszéki ügyek megtárgyalására még akad alkalom, de egymás tudományos munkájának elemzésére, megvitatására alig. Zavaró a megjelenési lehetőség hiánya is, mert a szakfolyóiratok általában nem közölnek 20–25 lapnál hosszabb írásokat, a főiskola közleményei szintén korlátozzák a terjedelmet, és csak szűk körben hatnak, a tudományos eredményeknek a szakmához való eljuttatására alig alkalmasak. Általános magyar hiányosság, hogy jegyzeteket, tankönyveket csak elvételre ismertet a szakajtó, pedig jó részük színvonalas (esetleg úttörő jellegű), és szakemberek százai tanulnak belőle. Az alacsony tiszteletdíjak mellett ez a részvétlenség is akadályozza az új, szakmailag magas szintű tankönyvek és segédletek születésének.

A kutatáshoz szükséges könyvtári háttér megfelelő, másolásra van is lehetőség, de a gépelés (gépetetés) időnként akadályba ütközik. Ismeretes, hogy a külföldi könyvtári szakirodalom tervszerű fordításának dolga rosszul

áll hazánkban, jobbára részletek jelennek meg, hiányoznak a monográfiák. Emiatt és a nyelvismeret hiánya miatt a kutatáshoz fordításokra is szükség van. A főiskolának csak 1982 óta van erre szerény kerete, ez, és a bejelentett kutatásokra adott pénz azonban a szükségesnél kevesebb fordításra ad lehetőséget.

Gátló tényezőként emlegetik a kutatók, hogy a bejelentett kutatások adminisztrációja főlegesen teherként nehezedik a vállukra, esetenként a jelentések terjedelme meghaladja a kutatás eredményeként létrehozott tanulmányt. Nem kis borzalommal lapoztam át én is a tanszék ama dossziéját, amely a jelentések sorát tartalmazza. Némi csökkenést hozott a pályázati rendszer bevezetése, de ennek ellenére is sok haszontalan munkát igényel a különféle tervezetek, vázlatok, ütemtervek és jelentések készítése. Ha sikerülne javítani a kutatómunka feltételein és különösképp a kutatók érdekltségén, nem volna szükség erre az aprólékos, sűrű és sürgető számonkérésre.

Tudományos tevékenység

1984. december 31-re kell feldolgozni azt a kutatási témát, amelyen ma a könyvtári tanszék a közművelődési tanszékkel közösen dolgozik. *A felnőttkori alpműveltség és önművelés általános és szakmunkásképző iskolai megalapozásának összefüggései, továbbfejlesztésének irányai* című közös témának viszonylag önálló része az, amit a tanszék négy munkatársa kutatógyakorló pedagógusok bevonásával. Ez: *Az olvasás, a könyv és a könyvtár használata az oktató-nevelő munka folyamatában az általános iskolában*. 1975-ben a tanszékvezető irányításával kísérlet indult az alsó tagozatos környezetismeret és az anyanyelvi tárgyak körében, s azóta nagymértékben kibővült. Ma már több iskolában végzik a Szombathelyi Tanárképző Főiskola gyakorló általános iskolájában megkezdett munkát, s az oktatáson kívül kiterjesztették a szabadidőre is. A cél annak bizonyítása, hogy az iskolában rendszeresen megszerzett könyv- és könyvtárhasználati ismeretek birtokában a tanulókat olyan tudatos olvasókká lehet nevelni, akik meg tudják különböztetni az értékeset az értéktelentől, megfelelően választják ki olvasmányaikat és tudatosan válogatnak a rádió és a televízió műsoraiból. A figyelem kiterjed a hangos-képes dokumentumokra, a tömegkommunikációs eszközökre is. E kísérlet eredményeit egyaránt hasznosít-

hatják majd a könyvtáros- és a pedagógusképzésben, a dialektikus gondolkodás és az esztétikai ítéloképesség fejlesztésében, valamint az iskolai és a gyermekkönyvtárak modelljének kidolgozásában. Nem volna illendő a finisébe ezután érkező kísérlet állásáról részletesen tudósítani, hiszen az iskolai kísérletek még folynak, meg kell várni, amíg a kísérleti és a kontroll-osztályok végeznek, és az eredmények értekelhetők lesznek.

Néhány éve önálló kutatásként indult, mára azonban összeolvadt a fenti szélesebb témával az a vizsgálódás, amely az eszköztárak létesítésének és működtetésének kérdéseire keresett választ. Ennek eredményei alapján dolgozták ki a főiskolai könyvtár eszköztári fejlesztésének és a médiatárakkal foglalkozó könyvtárosok speciális kollégiumi oktatásának elméleti alapjait. Megszívlelendő tudományos eredményeket hozott a tanszék három oktatójának bölcsészdoktori disszertációja. (Tóth Gyula: *Szabó Ervin, a könyvtárpolitikus és könyvtári teoretikus*; Kovács Mária: *Az olvasás, a könyv és a könyvtár szerepe az oktató-nevelő munka folyamatában*; Rétfalvi Gábor: *Az iskolai könyvtári funkciók kialakulása Vas megyében a dualizmus idején*.) Csáki Pálnak és Pálvölgyi Mihálynak elfogadott disszertációs témája van.

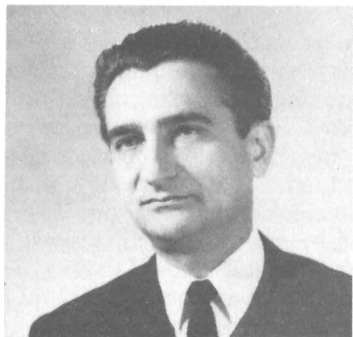
Az országos kutatási tervben szereplő munkálatok mellett a tanszék oktatói sok olyan tevékenységet is végeznek, amely ha nem is minősül tudományos kutatásnak, tudományos alapozást igényel. Munkatársai részt vettek a közművelődési szakemberek felülvizsgálatában, a tanítóképzői könyvtári szakkollégium anyagának, a különbözőzeti államvizsga tételeinek és irodalmának kidolgozásában s a főiskolai könyvtárosképzés tantervének évek óta tartó korszerűsítési munkálataiban. Évente tucatnyi előadást tartanak a tanszék munkatársai a Magyar Könyvtárosok Egyesületének rendezvényein, továbbképzéseken, a főiskolai tudományos napokon és tanfolyamokon. 1973 óta 69 könyvet, oktatási segédletet, tanulmányt és ismertetést készítettek és jelentettek meg. (A legtermékenyebbek neve a *Könyvtáros* lapjairól is ismert.) Dr. Tóth Gyula 24, dr. Kovács Mária 16, Pálvölgyi Mihály 8, Ferenczi Zsuzsanna 7, dr. Rétfalvi Gábor 7 munkája jelent meg az elmúlt tíz évben.

Sok ez vagy kevés? Döntse el az olvasó! Az én feladatomban nem az ítékezés volt, hanem a körülmények és a lehetőségek fölvázolása.

Tuba László

„A gondolatok gyakran elmennek egymás mellett...”

*Beszélgetés Huszár Istvánnal, az MSZMP KB
Társadalomtudományi Intézetének főigazgatójával*

Miért tagadnók: a beszélgetés nehezen jött létre. „Nem vagyok könyvtáros...” – háritotta el többször is Huszár István a találkozás gondolatát. Ekkor a Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1982. évi vándorgyűlésén elhangzott előadására hivatkoztam, ahol azzal zárta eszmefuttatását a társadalmi haladás és a társadalomtudományi kutatások kapcsolatáról, hogy „...mi a kutatások irányítói és művelői, első számú segítőknek, a munkánkban kiindulópontnak tekintjük a könyvtárakat és a levéltárakat.” Talán ez a megállapítása szolgálhatna beszélgetésünk közös kiindulási pontjául is?

S most, hogy szemben ülünk egymással az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetének főigazgatói szobájában, könyvektől, folyóiratoktól, különféle kiadványoktól és nyomtatványoktól roskadozó polcok előtt, a könyvekkel, az irodalommal, a könyvtárral történt első találkozásáról kérdezem Huszár Istvánt.

– Minden vonakodásom ellenére már első telefonhívása óta motoszkált bennem az a sok emlék, amely kisgyermekkorom óta a könyvekhez és a könyvtárakhoz fűz – kezdi a beszél-

getést. – Szülőfalumban ugyan csak vándorkönyvtár működött, de annak szüleim is, én is rendszeres kölcsönzői voltunk. Anélkül, hogy – költői szóval – „széppé hazudnék minden szegénységet”, szívesen emlékszem arra, hogy édesapám – aki csak az elemi iskola hat osztályát járta ki, és aki minden lehetőséget megragadott, hogy szegényparaszti nincstelenségéből kiemelje családját: volt summás, kőművesegéd, részesarató, ki tudja már, mi még! – a könyvekhez és az újságokhoz egész életében vonzódott. A vándorkönyvtárból kölcsönzött vagy a miskolci ócskapiacon vásárolt regényeket, folyóiratokat, füzetes kiadásokat bújta otthon. Ő és nyomában az egész család gyakran mécses fénye mellett olvasott. És édesapám nem maradt meg „passzív olvasónak”. Egy időben a falunk kisbírója lévén, gyakran fogalmazott osztályos társainak hivatalos levelet, kérvényt, beadványt. Magának pedig – most is őrzöm füzeteit – szép dalokat, halotti búcsúztatókat másolt le. Mondom, nem volt iskolázott ember, de a világ kérdéseire mindig nyitva volt a szeme és a szíve. Talán az ő érdeklődését örököltem.

– Ezt igazolja az is, hogy tanítóképzőbe iratkoztam?

– Hogy tanítóképzőbe iratkoztam, s hogy azt be nem fejezve különbözeti vizsgával érettségiztem, és jelentkeztem az akkor még a Budapesti Műszaki Egyetem keretei közt működő Közgazdaságtudományi Kar kereskedelmi tagozatára.

– Milyen emlékeket őriz „prepa” korából?

– Nagyon szépeket! A Sárospataki Tanítóképzőt nyílt, szabad légkör jellemezte. 1943-ban kerültem falai közé, s mind a tanítási órákon, mind az internátusban nyílt vitáknak, politikai témájú beszélgetéseknek, a magyarság sorsproblémáira érzékeny szellemnek lettem részese. Már túl voltunk a nevezetes szárszói

találkozó: iskolánk pezsgett a Németh László-i eszméktől. De nemcsak az ő műveit faltuk: a képezdei könyvtárban megtaláltuk a népi írók összes jelentős művét a *Futóhomoktól A tardi helyzetig* Erdei Ferenc, Féja Géza, Szabó Zoltán írásait. Jól megfért ezekkel Rousseau Émilje, Tolsztoj legnagyobb regényeinek sora és – miért tagadnám – megfértek a kor divatos szerzőjének, Herczeg Ferencnek diszkiadásos művei is. Ugyaninnen kölcsönöztem ki Niels Bohr könyvét az atom szerkezetéről. (Harmadéves koromban éppen ebből a témából írtam és olvastam fel önképzőköri dolgozatomat!) És akkor még nem szóltam a pedagógiai szakirodalom, a tudományos ismeretterjesztő irodalom számos kötetéről, továbbá arról a szoros, jó kapcsolatról, amely a Tanítóképző és a Református Kollégium Nagy-könyvtára között állt fenn. Mi, preparandisták, bejáratosak voltunk a híres könyvtár falai közé, s mindent elolvashattunk ott, amire szükségünk volt, ami érdekelt minket. Most visszatekintve – nem, nem a „megszépítő messzeségből”! – úgy látom, hogy könyvtárunkban jelen volt az akkori időszak legjobb irodalma.

– *Emlékei olyan elevenek, hogy úgy érzem: meghaladják egy olvasó diákét.*

– Valóban, nemcsak olvasóként ismertem képezdei könyvtárunk állományát, bár az is igaz, hogy az olvasásra, tanulásra engedélyezett idő határait gyakran kitoltuk az internátusban: a takarodó után diákos huncutsággal pokrócokkal elsötétített gyakorlósobákban, a könyvtársobában olvastuk kedvenc könyveinket. Igen, nemcsak ilyen módon ismertem meg könyvtárunkat, hanem úgy is, hogy másodéves koromtól kezdve én is voltam iskolai könyvtáros. Ne gondoljon hatalmas forgalomra, inkább tisztessék nevezném. E beosztásban minden könyv átfutott a kezem között az iskolai tankönyvektől az előbb említettekig. Sokoldalú könyvtár volt a miénk, s ha ehhez még figyelembe vesszük, hogy igazgatónkat, aki bár nem volt kommunista, a néphez való közelség és bátor antifasiszta szellem jellemezte, nyugodtan elmondhatom, hogy első szellemi műhelyem jó irányba indított el utamon.

– *Szellemi műhelyt említett. E műhelyek sorában csak az első volt Sárospatak?*

– Folytathatom a sort. Pestre kerültem közgazdászhallgatónak, először a József Attila, majd a Dózsa György Népi Kollégium lakója lettem. Itt azt a feladatot kaptam, hogy közre-

működjem a kollégiumi könyvtár létrehozásában, majd könyvtárosként is álljak közösségünk szolgálatára. Lelkes, szép esztendők voltak ezek.

– *Pályakezdésekor tehát – mondhatjuk – könyvtárosi munkát végzett. Hogyan alakult későbbi viszonya a könyvtárakhoz?*

– Őszintén elmondhatom: könyvtárak nélkül sohasem tudtam dolgozni. Életem későbbi szakaszaiban már nem voltam aktív könyvtári munkatárs, de minden megbízatásom során elválaszthatatlanul kapcsolódtam a könyvtárhoz, mint a tudományos munkavégzés helyéhez. Rendkívül szerettem a könyvtárak csendjében dolgozni. A könyvtárnak sajátos légköre van, amely mindig fegyelmet parancsol a bent ülőkre. S ez a fegyelem nem csupán az előírások szabta korlátokból adódik, hogy tudniillik az olvasótermekben nem szabad dohányozni vagy hangosan beszélni. Abból a kölcsönös tiszteletből fakad, amely láthatatlanul épül ki könyvtáros és olvasó, sőt az egyes olvasók között is. Én magam gyakran fordultam nagy könyvtáraink segítségéhez. Hol az Országgyűlési Könyvtárban olvastam, hol a Széchényi Könyvtár kölcsönző szolgálatát vettem igénybe. Nagy szerencsémnek tartottam és tartom ma is, hogy éveken keresztül a Központi Statisztikai Hivatal vezetőjeként annak kitűnő könyvtára lehetett a „házi könyvtárom”. Majd tíz éven keresztül voltam szorgalmas olvasója. Ez a könyvtár, amellelt, hogy saját önálló gyűjtőköre van, ún. kötelepéldány-joggal rendelkezik: a magyar kiadói statisztikák összeállítása és adataik szolgáltatása elképzelhetetlen lett volna enélkül. És bár azt hiszem, hogy sohasem éltem vissza lehetőségeimmel, mindenkor igyekeztem élni velük: megnéztem minden könyvtárunkba érkezett, általam lényegesnek tartott új művet. Mindennek nagy hasznát láttam egyetemi oktatómunkámban. Egy időben ugyanis a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tervezési tanszékén voltam előadó. Egy féléves tárgyam a gazdasági információrendszer volt, ennek jegyzetét rendkívül gyorsan el tudtam készíteni, mert felhasználhattam a KSH-könyvtárban fellelhető irodalmat: a hazai kiadványokon kívül mindazt a külföldi irodalmat is, amelyet a könyvtár dokumentált, szemlézett, annotált vagy lefordított. Ugyanakkor természetesen jók voltak kapcsolataim a közgazdaságtudományi egyetem könyvtárával is, ahol szintén jó dokumentációs munka folyt és folyik napjainkban is.

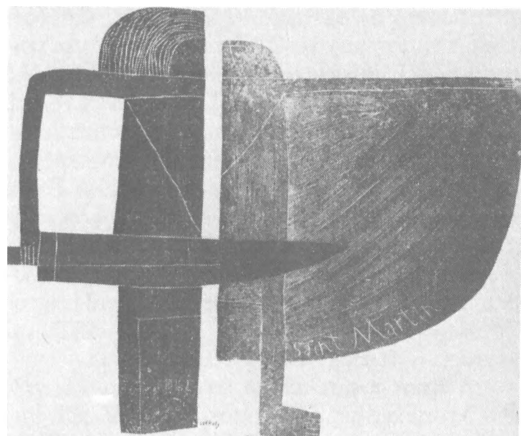
– *Őn tehát jó véleménnyel van a könyvtárak*

*dokumentációs munkájáról, az információszo-
lgáltatás rendszeréről?*

– Csak azt mondtam, hogy jó kezdeményezésekkel találkoztam. Ez azonban nem jelenti azt, mintha e területen minden rendben volna nálunk. Már 1963-ban is napirendre került az országos gazdaságtudományi információs szolgáltatás kérdése, mert a vezetés részéről jelentkezett az igény a gazdaságtudomány elméleti irodalmával kapcsolatos információkra. A KSH, az akkori Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (ma: OMIKK), a Közgazdaságtudományi Intézet és az Országos Tervhivatal könyvtára között létre is jött együttműködés az információk keresésére, gyűjtésére és feldolgozására, de valójában csak kezdeményezésekről beszélhettünk. Később alakult meg, és mostanság az MTA Közgazdaságtudományi Intézetében tevékenykedik – s igazán igényes munkát végez – a Közgazdasági Információs Szolgálat. Belső használatra készülő tematikus és analitikus feldolgozásai kitűnőek.

– Már elcsépeletnek hat, ha a kutató vagy a könyvtáros, az információs szakember az „információrobbanásról” beszél...

– Pedig a probléma valós. A kor Múzsája – megfordítva Németh László szavait, aki egykor az információk hiányának ihlető erejéről beszélt – ma kétségtelenül az információk mármár áttekinthetetlen gazdagsága. Éppen ezért kellene olyan könyvtárak, olyan dokumentációs intézetek, amelyek segítik a tájékozódásban a kutatókat. Működnek már kitűnő rendszerek, ezek egyike-másika már nemzetközi adatbankok szolgáltatásaihoz kapcsolódik. Ismert az OMIKK ilyen irányú tevékenysége, de tudok az MTA Könyvtárának, a debreceni egyetemi könyvtárnak és – hallomásból, közleményekből – a miskolci és a veszprémi műszaki egyetemi könyvtárak ilyen kezdeményezéseiről is. Mégis hiányérzetem van, s hiányérzetem többoldalú. Egyrészt még nem látom megoldva az egységes hazai információs rendszer kérdését, pedig erre egyre sürgetőbb az igény, különösen a külföldi folyóiratok drágulásával és az ország könyvtárainak valutaellátásával kapcsolatos gondok miatt. Másrészt: még mindig kevés a korszerű információszakember-képzés! Valamilyen formában – véleményem szerint posztgraduális úton – el kellene érünk, hogy a különféle tudományterületeken megfelelő szakmai háttérrel (azaz: ismeretekkel) rendelkező, a korszerű számítógépes információs munkával tisztában levő doku-

mentátorok álljanak az intézmények – és természetesen áttételesen: a kutatók, a kutatás – rendelkezésére. Ehhez kapcsolódik hiányérzetem harmadik összetevője. Véleményem szerint ugyanis nálunk még mindig nem becsülik meg eléggé a dokumentációs munkával foglalkozó munkatársakat. Sem erkölcsileg, sem anyagilag. Pedig égetően nagy szükség van a szakmai és nyelvi ismeretekkel bíró dokumentátorokra! A tudomány egyetlen ága sem nélkülözheti őket!

– Gondolom: ez a hiány is késlelteti az egységes hazai információs rendszer kialakulását.

– Pedig az idő már igencsak elérkezett ennek megteremtésére. A Tudománypolitikai Bizottság – és ennek egyik albizottsága, a Társadalomtudományi Koordinációs Bizottság – már egy idő óta foglalkozik is a kérdéssel: 1984 végéig készül el az Akadémiai Könyvtár irányításával, Rózsa György vezetésével az egységes társadalomtudományi információs rendszer koncepciója. Természetesen ez a tudományos életnek csak egy – kétségtelenül nagy – területét öleli majd fel. Amíg ez a hálózat nem „keríti be” egész tudományos életünket, addig mindig ki lesznek téve kutatóink a párhuzamos munkának. A gondolatok gyakran elmennek egymás mellett...

– Ön az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetének főigazgatója. Kérem, szóljon saját intézetének könyvtáráról is.

– A mi könyvtárunk igen jó, erős könyv- és folyóiratbázissal, megbízható dokumentációval rendelkező szakkönyvtár, amely azonban nem nélkülözheti a többi könyvtárral való szoros együttműködést. Ezért nemcsak a hazai könyvtárakkal építettük ki együttműködésün-

ket, hanem a MISZON-nal, a szocialista országok tudományos akadémiainak társadalomtudományi információs rendszerével is. Az Országgyűlési Könyvtárral, az OMIKK-kal, az Akadémiai Könyvtárral hagyományosan jók a kapcsolataink. Most fűzzük szorosabbra együttműködésünket a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárral, amely egyre inkább a szociológiai tudományok báziskönyvtárává fejlődik. Természetesen igen szoros munkakapcsolatban vagyunk a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárával és – alkalomszerűen – az Egyetemi Könyvtárral is.

– *Milyen kutatómunka folyik intézetükben?*

– Munkastilusunk sajátos. Nem állandó kutatócsoportok dolgoznak nálunk, hanem meghatározott témákra szerveződött kisebb-nagyobb egységek, divatos szóhasználatlaltal: teamek. Az intézet vezetése öt évre dönti el a tématerveket. Ennek megfelelően a könyvtári szükségletünk is csak részben állandó, részben azonban variabilis. Ezért is van szükség a szoros együttműködésre más intézmények könyvtáraival. Jelenleg öt fő kérdéscsoport foglalkoztatja kutatóinkat: 1. *A politikai intézményrendszer fejlődése Magyarországon;* 2. *A társadalmi struktúra változásai (életmód és tudat);* 3. *A gazdaság társadalmi összefüggései.* Ez utóbbival kapcsolatban talán nem árt, ha figyelmeztetünk arra az eddig alig vizsgált tényre, hogy a gazdasági folyamatok kapcsán gyakran nem számolunk azok társadalmi következményeivel sem a kultúra, sem az ideológia területén. Kutatásunk főleg a 80-as évek társadalmi folyamataira koncentrálódik: elsősorban magyar témaként, de szoros összefüggésben a nemzetközi vonatkozásokkal, például a szakszervezetek, a pártok viszonyában. E témának egyébként van egy elágazása is: a szocializmus történelmi helyének kérdése. Hogyan alakulnak az egyes – helyi adottságokat figyelembe vevő – szocializmus-képek, hogyan felel meg egymásnak az eszme és a valóság. Ez a munka különösen nem nélkülözheti a könyvtárak, a könyvtárosok segítségét! 4. *Az ifjúság társadalmi helyzete.* Szintén nagyon fontos téma, nagyon aktuális kérdéskör. 5. *A mai szociáldemokrácia ideológiai kérdései.* E témával kapcsolatban szükséges megjegyezni, hogy ma a világot nem lehet megérteni, ha nem tudjuk felderíteni a szociáldemokrácia mozgásait, hiszen Európa több országában a szociáldemokrata párt hatalmi tényező. Mondanom sem kell, hogy ez a téma is mennyire „könyvtárigényes”.

– *Azt hiszem, hogy ezek a kutatási témák szintén sürgetik az egységes információrendszer létrejöttét.*

– Annál is inkább, mert a társadalmi rétegződésről, a társadalmi folyamatokról sok tapasztalati adat gyűlt már össze. Szociológiai vizsgálatokat is sokféle végeznek az országban; gyakran laikusok is. Elkerülhetetlenül ismétlődnek bizonyos munkák, s ezt kiküszöbölhetnénk, ha az adatokat adatbankokban tárolnánk, s azok hozzáférhetőek volnának minden kutató számára.

– *Egy ilyen egységes információs rendszer kiépítése nagyon költséges vállalkozás.*

– Megteremtésének azonban nemcsak anyagi, hanem technikai és szervezeti feltételei is vannak. Ma még az információk monopolizálásának gondolata is ellenirányban hat. Nem vagyok túlzottan derűlátó a gyors sikert illetően, de egyre sürgetőbbnek érzem szükségességét. Különösen most, hogy két esztendeje mérsékelni kellett a külföldi folyóiratok és könyvek megrendelését. Ennek megoldása sem volt a legszerencsésebb. Amíg gazdasági helyzetünk nem engedi meg a gazdagabb változtatást, hangsúlyozottan megnő a könyvtárak együttműködésének a szerepe. Persze, ehhez is megfelelő gépi háttér kell. Ha nem lépünk gyorsan előre ebben az irányban, elmaradásunk nemcsak könyvtári dokumentumokkal lesz mérhető: csakhamar visszaüt az oktató- és a kutatómunkára, de visszaüt a gazdasági életre is.

– *Beszélgetésükből is kitetszik, és könyvek, tanulmányok egész sorával is igazolható, hogy a Társadalomtudományi Intézetben nem az íróasztal számára kutatnak. Szólna röviden alkotói módszerükről, ezzel kapcsolatos felfogásáról?*

– Magam nagyon tisztelem a tudományt és tulajdonképpen szeretek írni és beszélni munkánkról. De valójában nehezen írok: csak akkor tudom megfogalmazni gondolataimat – ám akkor már viszonylag gyorsan –, ha a fejemben „rend” van. A „rendcsináláshoz” azonban ismeretek kellene, az ismeretekhez pedig könyvtárak. Gyakran éppen a könyvtárak csendjében döbben rá az ember, hogy elődeink és kortársaink mennyi mindent megfogalmaztak már, aminek szavakba foglalásával mi bajlódunk. Az is bizonyossá válik azonban, hogy mai kérdéseinkre, mai jelenségeinkre a választokat nem vezethetjük le pusztán a múltunkból: tehát állandó kutató „jelenlét” kell a mában is. A kutatómunkát nem lehet megtakarítani, de rendkívül fontos az eszmetörténelmi

megközelítés. És fontosak a viták is – ha vannak! – mert, sajnos, fájdalmasan szegényesek vitáink, netán azt is meg lehet kockáztatni, hogy igaziak nincsenek is. A tudományos eredmények publikálása, ha nem is gond nélkül, ha olykor nagy késéssel is, lényegében megoldódott hazánkban. Nem tudok olyan valóban értékes munkáról, amely az asztalfiók mélyén pihenne. De a művek, az eredmények gyakran visszhangtalanok maradnak: tudományos életünkben az érdemi viták hiányoznak.

Persze ezért ismét az információrendszer hiánya is felelős: tudnunk kell arról, hogy mások hogyan gondolkoznak, miben térnek el egymástól gondolataink, miben ütköznek véleményeink. Tartalmi vitákra van szükség, eszmei csatákra, amelyek mögött az ismeretek mélysége áll. Ma, sajnos, a felszínes ismeretek divatja dúl. Szoktassuk az embereket olvasásra, a könyvtárak tiszteletére. Élet és tudomány, gazdaság és politika közös érdeke ez.

Végh Ferenc

Olvastuk

a *Heti Világgazdaság* augusztus 13-i számában azt az összefoglalót, amely *A kultúra szegényháza*i címmel a nyugatnémet *Stern* című folyóiratban az NSZK közkönyvtáiról megjelent cikket ismerteti. E szerint számos könyvtár létét veszélyeztetik a radikális takarékosági intézkedések. Bár állandóan nő a kereslet a kiadványok iránt és a könyvtárakban a kölcsönzések száma 1982-ben 162 millióra emelkedett, a könyvtárak költségvetéseit mégis 50 százalékkal csökkentették. A Rajna-pfalzi Landauban tavaly egyetlen márka sem akadt új könyvek beszerzésére. A „költők és gondolkodók” országának olvasási kultúrája egyszerűen pang. A könyvtárak egykor az úri hatalom pompáját sugározták, ma viszont az a veszély fenyegeti őket, hogy a kultúra szegényházaivá válnak.

A könyvkinálatot lehetetlen naprakészé tenni, amióta a könyvek drágulnak, a járási és a megyei hozzájárulások viszont csökkennek. Olyan, sokat olvasott szerzők, mint Heinrich Böll vagy Siegfried Lenz művei fokozatosan eltűnnek a polcokról, hiszen nyolcvannál több kölcsönvétel még egy jól kötött könyv sem bír ki. A nyitvatartási időket is rövidítik. Aki egész nap dolgozik, az gyakorlatilag elesik a könyvkölcsönzéstől. Csak a Rajna mentén és a Ruhrvidéken huszonkét könyvtár szüntette be működését, s várhatóan továbbiak is erre a sorsra fognak jutni.

A kedvezőtlen irányzatot erősíti a könyvtári díjak drasztikus emelése is. A hamburgi könyvtárakban 1983. január elejétől évi harminc márkát kérnek egy felnőtt kölcsönzőtől.

Kielben minden kikölcsönzött könyv 1,30 márkába kerül. A magasabb díjak miatt számos könyvtárban visszaesett a kölcsönzött könyvek száma. Kölnben az új díjszabás bevezetése után harminchét, Kielben ötvenszázalékos hanyatlást kellett elkönyvelni.

A kutatás és az oktatás is megszenvedi a takarékosági döntéseket. Egy körkérdés szerint 1982-ben egy-egy egyetemi könyvtár átlagosan ötszázhusz szaklap rendelését állította le anyagi okokból. Közöttük olyan nemzetközi periodikus kiadványok is szerepelnek, amelyek gyakran már egy évvel megjelenésük után nem szerezhetőek be. Vagy ha igen, akkor is csak tetemes többletköltségek árán. Olyan hiányok keletkeznek, amelyek pótlására soha többé nem nyílik mód, már csak azért sem, mert a könyvtári előfizetések hiánya számos kisebb tudományos folyóirat létét is veszélyezteti.

A nyugatnémet könyvtárosok a gyors visszaesés miatt megrettenve megkongatták a vészharangokat: 1984 ugyanis még rosszabb éveknek ígérkezik. Hannoveri szövetségi kongresszusukon egyesítették a külön egyletekre szakadt szakmai ágazatot, az új egyetértést pedig ötletes felvonulással szimbolizálták. Mozgókönyvtárak és a szövetségi köztársaság minden részéből ide érkezett könyvtárbuszok egész hada vonult át dudálva Hannover belvárosán, hogy felhívja magára az ottani polgárok figyelmét. A könyvtárosok röplapjaikon a számok segítségével érzékeltették helyzetüket: a könyvtáraknak az idén hetvenötmillió márka áll rendelkezésükre. Ez összesen öt kilométer új autópálya építési költségeivel egyenlő.

10 kérdés - 10 válasz a MIKROFILMRŐL .

1. Mire alkalmas a MIKROFILMTECHNIKA?
 - Fekete-fehér ábrák, iratok, műszaki rajzok, információk takarékos tárolására 16 és 35 mm-es filmen.
2. Mi az előnye a MIKROFILMES rögzítésnek?
 - A tárolás nagyságrendileg kevesebb helyet igényel;
 - Egyszerűbb, gyorsabb a visszakeresés;
 - A selejtezhető, régi információhordozók értékesíthetők;
 - Számítógéppel is kombinálható rendszer hozható létre;
 - A használat során nem romlik a hordozók minősége;
 - Egyszerűbb másolatkészítő eljárással párosul.
3. Miért nem terjed szélesebb körben a MIKROFILMTECHNIKA?
 - A gazdasági egységeknél az információátvitel és az áttérés MIKROFILMES rendszerre nagyberuházást, magasan képzett szakembert és sok munkaidőt igényel.
4. Van-e kiút?
 - Azok a munkahelyek, ahol sok információra van szükség, és azokat hosszabb ideig, minőségromlás nélkül kell tárolni, vegyék igénybe az OFOTÉRT szolgáltatásait!
5. Miért gazdaságos az OFOTÉRT szolgáltatásait igénybe venni?
 - A megbízónak csak az olvasókészüléket kell beszereznie. (Ára nem éri el a 20.000,-Ft-ot.) Az OFOTÉRT biztosítja a technikai hátteret és a szükséges szakképzett munkaerőt.
6. Milyen szolgáltatásokat nyújt az OFOTÉRT?
 - MIKROFILMTECHNIKA bevezetéséhez szaktanácsot ad;
 - Tanulmányokat, rendszerterveket készít;
 - Elvégzi a szükséges reprodukciós felvételi munkákat
 - A/3 méretig 16 mm-es filmszalagra
 - A/0 méretig 35 mm-es filmszalagra
 - Változó tartalmú anyagot - a képkockák cserélhetőségét biztosító - jacket rendszerbe szervezi ;
 - Laborál;
 - Visszanagyítást, papírmásolatot készít.
7. Milyen határidőt vállal az OFOTÉRT?
 - A teljesítési határidő - egyelőre - csak a megrendelt munka mennyiségétől függ.
8. Mennyibe kerülnek e szolgáltatások?
 - A konkrét feladat ismeretében az OFOTÉRT egyedi árajánlatot ad. Komplex, nagy volumenű munka esetén a költség viszonylag alacsonyabb, a bevezetés gazdaságosabb.
9. Hogyan lehet részletesebb információt kapni, illetve tárgyalásokat kezdeményezni az OFOTÉRT-tal?
 - Az alábbi kupon kitöltve a következő címre küldendő:

OFOTÉRT Dr. Oldal György főov.
1917 Budapest

A szakértők hamarosan jelentkeznek Önnel.

10. És most Ön válaszoljon:
Érdeklődő neve:
Munkahelye:
Munkahely címe:
Levélcíme:
Telefonszáma

A Könyvtáros egyes számai - tizenkét hónapra visszamenőleg - kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közösségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők.

**Figyelmébe
ajánljuk!**

Reprográfia

A Rank Xerox Ltd. (Anglia) új elektrosztatikus másológészülék-sorozata a *10-es sorozat*, amelybe a következő különböző teljesítményű, normál (Sirály) papírral működő készülékek tartoznak: a Xerox 1020 kis teljesítményű; a Xerox 1035 közepes; a Xerox 1045 pedig nagy teljesítményű másoló. Közös jellemzőik: vezérlésük mikroprocesszoros; a másolatpapír vízszintesen, törés nélkül halad át a készüléken; a másolat kontrasztosságát szabályozni lehet; a színes eredeti háttérszíne eltüntethető, az előhíváshoz szükséges festékport kazettában lehet a készülékbe helyezni; a másolatpapír mindkét oldalára lehet másolni; siklapokról és könyvekről egyaránt készítenek másolatot; a másolás menete megszakítható.

A sorozat *legkisebb tagja a Xerox 1020 jelű* (a prospektus sorszáma 4086) készülék, amelynek teljesítménye percenként 11 másolat. Az eredeti dokumentum mérete A5, A4 és B4 lehet. Kétoldalas másolat csak a másolatpapír ismételt adagolásával lehetséges. A készülékbe egyidejűleg csak egy papíradagoló tálca helyezhető, befogadóképessége 150 lap. *A Xerox 1035 jelű* (a prospektus sorszáma 4087) készülék teljesítménye a másolat méretétől függően percenként 12–21 másolat. Négy kicsinyítő és két nagyító fokozattal rendelkezik. Az eredeti dokumentum mérete A3 és B4 lehet. Egyidejűleg két papíradagoló tálca helyezhető a készülékbe. Befogadóképességük: A4-ből 100, A3-ból pedig 50 lap. Az előre beprogramozott másolási aránynak megfelelően a készülék automatikusan emeli be a szükséges méretű másolatpapírt. Nyomdai minőségű és mennyiségű másolatok készítésére a *Xerox 1045 jelű* (a prospektus sorszáma 4088) készülék alkalmas. Teljesítménye percenként 35 másolat. A méretazonosokon kívül kétféle kicsinyítéssel lehet másolatokat előállítani. Az eredeti legnagyobb mérete A3 lehet. A készülék félautomatikus adagolóval és 15 rekeszes összehordóval van egybeépítve. Mind a Xerox 1035, mind a

Xerox 1045-ös készüléken digitális jelzőtábla van elhelyezve, amelyen keresztül a gép mintegy 140-féle üzenetet közöl kezelőjével magyar nyelven. Jelzi a papír- vagy festékhiányt, az esetleges üzemzavar okát, de jelzi az elhárítás lépéseit is. Mindkét típust energiatakarékos üzemmódra lehet állítani. Könnyű kezelhetőségük miatt javasoljuk alkalmazásukat könyvtári és tájékoztatási munkában.

A Rank Xerox készülékek szervizelését a Volán Tröszt Elektronika (Bp. XI., Karolina út 65. 1113, tel.: 667-644), a vezérképviseletet a Generalimpex (Bp. XI., Bocskai út 34/b. 1119, tel.: 252-202) látja el, ahol a bemutatóteremben a készülékek üzem közben is megtekinthetők. *A 10-es sorozat készülékeit csak a devizafedezettel rendelkezők* vásárolhatják meg. A készülékek ára: *Xerox 1020* 2012,22 font – 70 ezer másolathoz elegendő kellécsomaggal; *Xerox 1035* 4500,61 font – 100 ezer másolathoz elegendő kellécsomaggal együtt, *Xerox 1045* 9466,54 font – 450 ezer másolathoz elegendő kellécsomaggal együtt. A készülékeket a MIGÉRT-nél (Bp. VI., Népköztársaság útja 2. 1061, tel.: 117-090) lehet megrendelni. *Figyelmükbe ajánljuk*, hogy a különféle devizafedezetes készülékek megrendeléséből nem következik okvetlenül az, hogy arra a bizonyos készülékre a Külkereskedelmi Minisztérium a behozatali engedélyt meg is adja. A befolyásoló tényezők között első a devizagazdálkodási helyzet, de ezenkívül számításba kell még venni a külföldi cég hitelképességét, a hazai szervizhálózatot és az alkatrészellátást, illetve a készülék üzemeléséről szerzett tapasztalatokat is. Nem kapható meg az engedély abban az esetben sem, ha van hasonló hazai vagy szocialista országból beszerezhető gyártmány.

A 10-es sorozat 1045-ös jelű készülékéből két darab üzemel Budapesten, a Közép-európai Nemzetközi Bank székházában.
(K. K. R.)

Új továbbképző tanfolyamokat szervez az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1984 első félévében: *Tipográfiai* tanfolyamot indít januárban a nagyobb könyvtárak kiadványszerkesztéssel, kéziratgondozással foglalkozó dolgozói számára, és a nagy érdeklődés kielégítésére újból megrendezi a *Régi könyvek gondozása* témakörben szervezett tanfolyamot a régi állománnyal is rendelkező kisebb könyvtárak munkatársainak. Mindkét tanfolyamra a hálózati központokon keresztül lehet jelentkezni.

Személyi hírek. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának új elnökévé **Takács Miklós** Állami-díjas könyvtáros, a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár igazgatóját választotta szept. 15–16-i salgótarjáni ülésén az MKT. – **Sipos Csaba**, a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár munkatársa az *Ortutay Gyula honismereti emléklap* kapt a Hazafias Népfront Országos Tanácsától a legutóbbi országos honismereti akadémia alkalmával a *Somogyi Honismereti Híradó* szerkesztéséért és könyvtári helytörténeti tevékenységéért. – **Frang József**, a Marcali Városi–Járási Könyvtár igazgatója, aki 1949-ben falusi könyvtárosként kezdte, majd a Kaposvári Körzeti Könyvtár munkatársa, 1952-ben pedig az akkor szervezett Marcali Járási Könyvtár igazgatója lett, december 31-ével nyugalomba vonult.

Könyvtáratadások. Augusztus 31-én a Békés megyei **Végegy-**

házán felavatták a 400 ezer forintos költséggel 34-ről 100 négyzetméter alapterületre bővített, 7500 kötetes községi könyvtárt, amelyben zenei sarkot is kialakítottak. Ennek az újjávarázsolt intézménynek az átadása után már csupán három olyan, „D”-típusú könyvtár maradt a megyében, amelyek alapterülete nem éri el az 50 négyzetmétert: Murony (45), Hunya (40) és Kétsoprony (34 m²). – **Hódmezővásárhelyen** június elején az úttörőház közelébe, 160 négyzetméter alapterületű helyiségekbe költöztették a gyermekkönyvtárat a Németh László Városi Könyvtárból, ahol néhány éve kialakított otthonában 120 négyzetméter alapterületen tevékenykedett. – A Fejér megyei **Gárdonyban** október 21-én ünnepélyesen avatták fel a nagyközségi könyvtárt, amely a település új központjában, egy most épülő lakóház földszintjén kapott 244 négyzetméter alapterületet. A 13 ezer kötetes, Agárd és Dinnyés központi könyvtárának szerepét is betöltő, zenei és gyermekrészleggel ellátott intézmény kialakításának, illetve berendezésének mintegy 4,5 millió forintos költségéhez a helyi, valamint a megyei tanácson kívül az Országos Közművelődési Tanács is hozzájárult. – A Győr-Sopron megyei **Fertőd** híres Esterházy-kastélyának egyik melléképületében, az ún. Muzsika-házban, amely egykor Haydn és zenekara lakásául és próbahelyül szolgált, október 5-én **Háry Béla**, az MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottságának első titkára avatta fel ünnepélyesen a 250 négyzetméter alapterületű, 13 ezer kötetes, gyermek- és zenei részleggel magában foglaló, községi, iskolai és – hat községre kiterjedő – körzeti könyvtári feladatokat is ellátó könyvtárt. Az emeletes épületet, amelyben a zeneiskola, az ifjúsági ház, a készülő Haydn-múzeum és a községi tanács is helyet kapott, a korabeli állapotokat visszaállítva hozatta rendbe az Országos Műemléki Felügyelőség a Művelődési Minisztérium, a megyei és a helyi tanács támogatásával. – **Szekszárdon** a megyei könyvtár gyermekrészlegét a rendkívül szűkös

elhelyezési körülmények között működő központi épületből, az eddigi 33 négyzetméter alapterületű helyiségéből áttelepítették a könyvtárral szemben most felépült garzonház földszintjére, ahol 200 négyzetmétert kaptak a gyerekek. Az új helyen a korábbi helyiség 5 ezer kötetes kínálatával szemben 27 ezer kötet kerülhetett szabadpolcra. A könyvtár költöztetésében katonák, középiskolások és a lakosok is segítettek úgy, hogy két este élő láncként, a könyveket kézzel kézre adva körülbelül 20 ezer kötetet szállították át a régi épületből az újba. Az új könyvtárt **Császár József**, a Tolna megyei tanács elnöke október 25-én műsor keretében adta át a megyeszékhely kis olvasóinak.

Októberi értekezleti naptár:

7. A Hazafias Népfront Olvasó népért mozgalmi munkabizottságának vitaulése a HNF Országos Tanácsának székházában a mozgalom III. országos tanácskozására készült dokumentumról; 13. A megyei könyvtárak igazgatóinak előzetes tájékoztató megbeszélése az Országgyűlési Könyvtárban a helyismereti dokumentumok számítógépes feldolgozásának lehetőségéről a Művelődési Minisztérium és az Országos Könyvtárügyi Tanács szervezésében; 19–20. A szakszervezeti központi könyvtárak igazgatóinak tanácskozása Veszprémben az országos könyvtárak szolgáltatásairól, az olvasási szokások változásának könyvtári következményeiről, a közművelődési könyvtárak közötti együttműködésről; 31.–nov. 1. Az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ által irányított országos könyvtári propagandabizottság munkaértekezlete Szegeden a könyv- és könyvtárpropaganda középtávú fejlesztési tervéről; a Könyvért és az OSZK KMK közös pályázatának értékelése; 31.–nov. 3. Hajdú-Bihar, Pest, Szabolcs-Szatmár és Szolnok megyei könyvtárosok tájékozló értekezlete Szolnokon a 10–14 évesek olvasáskultúrájáról, könyv- és könyvtárhasználati szokásairól.

Bemutatjuk a Szovjet Kultúra és Tudomány Házának könyvtárát

1983 novemberében ünnepelte fennállásának tizedik évfordulóját a Szovjet Kultúra és Tudomány Háza. Ezt az épületet a budapestiek olyan helynek ismerik, ahol mindig történik valami: új szovjet filmet vetítenek, előadást tartanak valamilyen időszerű témáról, kiállítások mutatják be a Szovjetuniót, vagy találkozni lehet a tudományos, a kulturális és a művészeti élet szovjet, illetve magyar hírességeivel.

Fontos könyvtári központ

A könyvtárat is sokan ismerik. A ház egyik részlegeként jött létre, ám napjainkra a magyar főváros egyik fontos könyvtári központjává vált, amelynek az orosz és a szovjet szerzők műveiből álló gyűjteménye Magyarországon az Állami Gorkij Könyvtár után a második helyen áll. És ami lényeges, ez nemcsak jó könyvgyűjtemény, hanem állandó forgalomban levő, olyan könyvállomány, amely szemléletes képet nyújt a világ első szocialista országának változatos, sokféle, alkotó munkától és nagy törekvésektől áthatott életéről. A tiz esztendő alatt a könyvtárnak több mint 70 ezer látogatója volt, akik mintegy 100 ezer kiadványt kölcsönöztek. És mivel a könyvállomány 30 ezer kötet, egy kötet átlagban háromszor fordult meg az olvasók kezében.

A legkülönfélébb jellegű könyvek állnak az olvasók rendelkezésére: a marxizmus-leninizmus klasszikusainak művei orosz és magyar nyelven, az SZKP és a szovjet állam bel- és külpolitikáját bemutató munkák. Fontos szerepet játszanak azok a kiadványok, amelyek a szovjet-magyar gazdasági, tudományos és kulturális kapcsolatokkal, Magyarország múltjával és jelenével foglalkoznak. Jelentékeny teret kap a szépirodalom, nagy a választék művészeti és sportkönyvekből, valamint az albumokból. A kicsinyek a szovjet gyermekirodalom, az

orosz népmesék gazdagon illusztrált köteteiből válogathatnak.

Az olvasók számos újságból és folyóiratból tájékozódhatnak a Szovjetunió életének aktuális eseményeiről: a tudományos és a politikai kiadványokon kívül több mint 30 szépirodalmi és irodalomtörténeti folyóiratból ismerkedhetnek meg a szépirodalmi újdonságokkal; mintegy két tucat folyóirat nyújt betekintést a szovjet köztársaságok zenei és színházi életébe, képzőművészetébe. A ház munkatársai élénk figyelemmel kísérik Magyarország politikai, tudományos és kulturális életét is: valamennyi magyar központi és megyei lapot, valamint számos folyóiratot járatnak. Ezenkívül igyekeznek kihasználni a főváros könyvesbolti hálózatát, továbbá a Könyvtárellátóval kiépített kapcsolatot; arra törekednek, hogy a szovjet és az orosz szerzők minden magyarul megjelent művét beszerezzék. A könyvtárnak ez az állományrésze különösen az utóbbi években gyarapodott, és sok olvasó számára külön érdekeséget jelent.

A könyvállomány gazdagsága, a tartalmi sokféleség azt is lehetővé teszi, hogy az olvasók bármilyen kérdésükre választ kapjanak. A könyvtár munkatársai naponta tucatnyi tájékoztatást adnak magánszemélyeknek, vállalatoknak, intézményeknek, alkotóközösségeknek, iskolásoknak, egyetemeknek. És a budapestieket nagyon sok minden érdekli. Ezért a könyvtár erőteljesen és rendszeresen fejleszti állományát a tájékoztatást nyújtó irodalommal, lexikonokkal, ajánló bibliográfiákkal, s különféle témakatalógusokat állít össze az újság- és folyóiratcikkekkel.

Az utóbbi években a könyvtárközi kölcsönzés is fejlődött. Több lett a könyvtárosok munkája, de ez örömeikre szolgál: azt mutatja, hogy magyar barátainknak szükségük van rájuk, munkájukban, tanulmányaikban segítőként tartják számon az itt dolgozó könyvtári

szakembereket. A könyvtárközi kölcsönzési együttműködés különösen a legnagyobb moszkvai és leningrádi könyvtárakkal alakult eredményesen; kiemelkedően jó a kapcsolat a Szovjetunió Állami Lenin Könyvtárával és a leningrádi Szaltükov-Scsedrin Könyvtárral.

A könyvtár a különféle szervezetek és intézmények felkérésére vándorkönyvtárakat hoz létre, esetenként ingyenes könyvvásztékokat állít össze, segít a Szovjetuniót, a szovjet-magyar együttműködést bemutató könyvkiállítások megrendezésében.

Számottevő a könyvtár diafilm- és diapoziatív-gyűjteménye is, amely nagyszerűen kiegészíti a nyomtatott állományt. E dokumentumok kölcsönzése a könyvekéhez hasonló, s méltán nagy irántuk az érdeklődés. Segítséggükkel az érdeklődők utazás nélkül megismerkedhetnek a 15 szovjet köztársaság életével, képet alkothatnak hagyományaikról, szokásairól, kultúrájukról, megtekinthetik a Kaukázust, Szibériát, a Távols-Keletet, a Sarkkörön túli területet, végigjárhatják a köztársaságok városait, a fővárosokat.

Olvasók minden rétegből Gyümölcsöző kapcsolatok

Kikből áll az olvasók tábora? A legkülönbözőbb foglalkozású, érdeklődésű, szemléletű és korú emberekből. Vannak „törzsvendégek”, akik a megnyitás óta járnak a könyvtárba. Tudósok, művészek, népművelők, tanárok, kiadói és lapszerkesztők, a rádió és a televízió munkatársai, orvosok, mérnökök, építészek, munkások, diákok. Összesen mintegy 2300 beiratkozott olvasó.

A tíz esztendő alatt a könyvtár és az olvasók között igen jó, munkatársi kapcsolat alakult ki. Egy idei olvasókonferencián a résztvevők nemcsak nagyra értékelték a könyvtárnak a szovjet könyvet népszerűsítő tevékenységét, de érdekelt félként számos jó tanácsot és javaslatot is adtak az itt folyó munka tökéletesítéséhez. A könyvtárosok pedig igyekeznek minél behatóbban megismerni az olvasók érdeklődését, rendszeresen a szakemberek és az érdeklődők személyre szóló tájékoztatását az új könyvekről. Ennek érdekében összeállítottak egy kérdőívet a következő kérdésekkel: Milyen tárgyú könyvek és cikkek érdeklí? Megtalálja-e a könyvtárban a munkájához szükséges szakirodalmat? Igényli-e, hogy külön tájékoztatást kapjon az új könyvekről? Ha igen, mi-

ilyen témában? Megfelel-e Önnek a könyvtár nyitvatartási ideje? A kapott válaszok segítségével azt szeretnék elérni a könyvtárosok, hogy minden könyv megtalálja olvasóját.

Sikeresnek bizonyultak az idén bevezetett könyvújdonosság-bemutatók is: ezeken az érdeklődők kényelmesen végiglapozhatják a tartalmas, szép kivitelű könyveket, amelyek nagy bőségben várakoznak az asztalokon, polcokon, tárlókon, s aztán kiköcsönözhetik, ami megszárt! Az ilyen könyvbemutatók vonzzák az olvasókat, a szovjet irodalom barátait.

A könyvtár tevékenysége kezdettől fogva túlterjedt az olvasókkal való egyéni foglalkozáson, a kölcsönzésen. Dolgozói nagy figyelmet fordítanak a különféle irodalmi rendezvények, az író-olvasó találkozók, irodalmi estek, olvasói konferenciák, szemlék, beszélgetések, könyvkiállítások szervezésére. Az elmúlt tíz év alatt mintegy 200 szovjet és magyar író, műfordító járt a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában. Nagy segítséget jelent a könyvtárosoknak, hogy minden fontosabb akciójukat az MSZBT és a Magyar Írók Szövetsége segítségével és támogatásával szervezték meg. E két szervezettel állandóan fejlődik a kapcsolat, és egyre eredményesebb lesz, részvételük következtében pedig növekszik a rendezvények tekintélye és színvonala. Igen emlékezetes volt például az MSZBT-vel és a Magyar Írók Szövetségével közösen megrendezett Rab Zsuzsá-est, az Alekszej Tolsztoj- és a Marina Cvetajeva-műsor, a Csingiz Ajtmatovnak *Az évszázadnál hosszabb ez a nap* című regényéről tartott ankét, a Szimonov-emlékest, a magyar és a szovjet írók találkozója, a fiatal műfordítók estje.

Gyümölcsöző együttműködés jellemzi a könyvtárnak számos szervezettel és intézménnyel, például az Eötvös Loránd Tudományegyetemmel, az Európa Kiadóval, a Szovjet Irodalom magyarországi szerkesztőségével kialakított kapcsolatát. De különösen régi, megbízhatóan jó a kapcsolat az Állami Gorkij Könyvtárral. Ez az eleven, mindennapos munkakapcsolat évről évre fejlődik, s az együttműködés újabb és újabb formáival gazdagodik. A két könyvtár 1983-ban közösen összeállított terv szerint dolgozott. A Gorkij Könyvtár munkatársai közreműködtek minden idej nagy rendezvényen. Igazi barátként nyújtanak segítséget kis és nagy dolgokban egyaránt: az intézmények irodalmat cserélnek, közösen szerveznek könyvkiállításokat, s a Szovjet Kultúra és Tudomány Házának

könyvtárosai a Gorkij Könyvtárból kölcsönzik azt, ami náluk hiányzik, illetve gyakran konzultálnak a magyar kollégákkal a könyvtári munka kérdéseiről. Rendszeressé váltak a szemináriumok a szovjet és a magyar könyvtárak legjobb munkatapasztalatairól. Nagyon fontos tény, hogy a szemináriumokon részt vesznek a könyvtár vezető munkatársai, s tájékoztatást nyújtanak a szovjet könyveknek a magyar könyvtárakban történő propagandájáról, beszámolnak a szovjet és a magyar könyvtárosok kapcsolatairól. E vonatkozásban külön ki kell emelni a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának, valamint az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központnak a fontos szerepét. Az ő támogatással és részvételükkel került sor a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában három szovjet–magyar könyvtárügyi szemináriumra, köztük a szocialista országok budapesti kulturális központjainak könyvtáraival együtt arra is,

amely a könyvtárosok szerepével foglalkozott a béke és a népek közötti barátság eszméinek terjesztésében.

Ami a terveket illeti, a könyvtár a jövőben bevezeti a szakemberek és az érdeklődők egyéni tájékoztatását az új szerzeményekről; továbbfejleszti a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatást, a postai úton való kölcsönzést, az előjegyzési rendszert, s élénkíteni kívánja a fiatal műfordítók dokumentumellátását.

A könyvtár munkatársai az elmúlt évek alatt hasznos tapasztalatokra tettek szert, sok barátot szereztek, s a könyvtár a szovjet–magyar barátság egyik előőrsé lett. A jövőben is úgy akarnak dolgozni, hogy még hasznosabbá váljanak a magyar olvasók számára, segítsék megismerni a szovjet emberek életét, hozzájáruljanak a két ország jó kapcsolatainak további erősödéséhez.

T. N. Zsadan

Lapozgató

Veszprém megye földrajzi neveinek kiadását kezdte meg a Magyar Nyelvtudományi Társaság, amelynek kiadványsorozatában 156-os sorszámmal látott napvilágot az első kötet, a *tapolcai járás* névanyaga. Az 1976-ban történt gyűjtést főleg pedagógusok végezték, a közzététel két magyar szakos tanárnő és *Mészárosné Varga Mária* könyvtáros, illetve a Somogy megyei *Király Lajos* munkája. A kötet rendszere is hasonló a Somogy megyéről megjelent kiadványéhoz. A feldolgozás az 1973. évi közigazgatási beosztáshoz igazodik. A könyv bevezetésének értékes része a járás földrajzi közneveinek értelmezése, ez szintén Mészárosné Varga Mária munkája ugyanúgy, mint a csaknem százoldalas mutató. A kiadvány beszerzése más megyék nagyobb könyvtárai számára is ajánlatos, mert segíthet az azonos névalakok és értelmezésük összehasonlításában. (Szerk. *Balogh Lajos* és *Ördög Ferenc*. Bp. 1982. [1983.], 328 l. 80 Ft)

Szegedi örökség címmel *Péter Lászlónak*, a Somogyi Könyvtár tudományos tanácsadójának, irodalomtörténésznek az elmúlt két év-

tizedben írt újság- és folyóiratcikkeiből válogatott kötetet jelentetett meg a Szépirodalmi Könyvkiadó. Szeged krónikásának ez a munkája tiszteletadás a városnak, történelmének, az ország szellemi életét gazdagító egykori és közelmúltbeli jeleseinek, de hiteles rajza olyan híres-hírhedt alakjainak is, mint például *Rózsa Sándor*. Az írások szerzője nemcsak a város történetének, utcái, épületei sorsának kiváló ismerője, hanem Szeged irodalom-, művészet-, művelődés- és munkásmozgalom-történetében szintén kitűnő kalauzként igazítja el az olvasót, sőt több esetben – például a Nobel-díjas *Ivo Andrić*-csal történt találkozását megörökítő riportban vagy a *Georges Politzer* filozófusnak, a francia ellenállás hőségének szegedi gimnazista éveit és további hazai sorsát nyomozó írásában – átlépi az országhatárt is. A könyv rengeteg ismeretet közöl anélkül, hogy fárasztaná az olvasót, akinek figyelmét a szerző színes, érdekes, filológusi-történetírói pontosságú, mégis nagyon személyes ábrázolásmódjával a kötet végéig egyenletesen leköti, a könyvtáros-olvasók Szegeddel kapcsolatos tájékoztató munkáját pedig névmutatóval is segíti. (562 l. 54 Ft)

Költők, festők faluja: Tápé

Mindjárt helyesbítenem is kell a címet: 1973 óta Tápé nem önálló falu, hanem Algyővel, Dorozsmával, Gyálaréttel, Szőreggel együtt Szeged része. Városrész tehát, csaknem ötezer lakossal. Az eltelt évtized azonban nem változtatta városivá: olyan, mint bármely fejlődő, építkező, modernizálódó magyar falu. Határában 1965. július 7-én olaj és gáz tört föl a hévizet kereső fúrógép nyomán, s ez jócskán fölforgatta Tápé életét. A gáz bent van majd minden házban, de az olaj tönkretette a szántóföldek javát; az olajipar kártérítése nem volt elég, hogy a *Tiszatáj* termelőszövetkezet kiheverje a csapást; rosszul is gazdálkodott, így azután 1982 óta a tápai szövetkezeti gazdák a hódmezővásárhelyi Rákóczi téesz tagjai: a Tiszatáj szövetkezetet az óriásira nőtt szomszédos közös gazdaság beolvasztotta.

*

Azt irtam: tápai. Ma már egyre kevesebben mondják, írják így. Juhász Gyula mindig így használta, Móra már nem. Pedig így ősi, így helyes. Ahogy ma is azt mondjuk *ajtaja* (nem ajtója), *zászlaja* (nem zászlója), *erdeje* (nem erdője), úgy őrzi a régi magyar tőhangzóváltozást Makó (*makai!*) és Tápé (*tápai*). Már első előfordulásakor, 1138-ban, a dömösi prépostság adománylevelében is így fordul elő (villa Tapai). A szóvégi *-i* itt nem azonos a helynévből jelzőt képző mai *-i*-vel, hanem tővégi magánhangzó, amely később lekopott szavainkról. Tapai tehát akkor – avar, török, né tán már magyar – személynév volt, és ebből az egyelemű személynévből a jellegzetes ómagyar névadási szokás szerint minden toldalék nélkül lett helynév. A település többnyire a birtokosának nevét vette így föl. A vezetéknevek (családnevek), tehát a kételemű nevek csak a 14–15. században kezdtek kialakulni, sokáig következtelenül, még nem öröklődően, s csak a későbbi századokban szilárdultak meg.

A település persze régibb, mint okleveles előfordulása. Határának két híres régészeti lelőhelye, Lebő és Malajdok, az újkőkor, a bronzkor és a népvándorlaskor értékes leleteit hozta felszínre. Sirhegy, Lebő, Vetyehát a Körös-kultúra (i. e. 3000 körül), Lebő és Malajdok a Maros-kultúra (i. e. 1300 körül) tanulságos telephelyei voltak. A malajdoki temető a régészek föltevése szerint a korai gepidák hagyatékát őrzi. Nyomuk van ott a hunoknak és az avaroknak is. *Trogmayer Ottó* szerint a honfoglalást e tájon számottevő avar tömegek érték meg.

A 10. századi magyar temetőt Móra Ferenc Lebő-szigeten, Farkas Mihály földjén ásta ki 1927-ben. *Insula Lebő* című tárcájában (1930) meg is örökitette. „Hiszen már Anonymus is emlegeti az *insula Lebő*-t, tehát az már a honfoglalás korában is megvolt, s akkor is így hívták, mikor Szegedet még semminek se hívták... Én az ősemlékét kerestem az egykori szigeten, amely évezredekkel ezelőtt a legvédehetőbb helye lehetett a Tisza-Maros szögének. Nagyon alkalmas lehetett arra, hogy a kő- vagy bronzemberek egész nemzedékei éljenek a maguk módján kultúrfőlényes életet. Föltevéssem nem csalt meg. Rátaláltam a kőkori és rézkori embereknek a temetőjére is, a falujok omladékaira, a hamu alá temetett tűzhelyeire is...” A tűzhelyek nyomai a dombra vezető dűlőút jobb oldalán ma is láthatók.

A mai község nem egészen ott van, ahol a leletek a régi településről vallanak. Valószínűleg a tatárjárás után az elpusztult falu helyett kezdtek építkezni a mai területen, a 13. század második felében épült gótikus templom körül.

Az öreg templom Árpád-kori szentélye ma is megvan: a mai templom keresztelőkápolnája. A 14. századból való freskóit a múlt században bemeszelték, s töredékeit csak 1940 körül tárták föl. A tizenkét apostolt ábrázolják. (És várják a szakértők úgyszólván, hogy meg-

mentsék a nedvesség és a karcolások pusztításaitól, hiszen a gótikának alföldi viszonylatban ritka becses emlékei.)

A mai templomot Szeged városa mint Tápé földesura és kegyura 1770 táján úgy építtette, hogy a régihez barokk hajót, sőt tornyot emeltetett, az utóbbit a szeged-alsóvárosi templom mintájára nem a szentély fölé, hanem mellé. 1940 táján épült a mai, modern főhajója, amikor a barokk részből mellékhajó lett. „Tápé temploma – írta *Bálint Sándor* – a szegedi tájnak kiváló középkori műemléke, a falu tisztes múltjának, viszontagságainak szemtanúja.” Máig híres a tápai búcsú, a templom védőszentjének, Szent Mihálynak napja (szept. 29.) utáni vasárnapon.

★

Tápé nevezetessége a gyékényszövés is. *Vályi András* Budán, 1799-ben megjelent *Magyarország leírása* című műve már említést tett róla. A Szeged környéki dohányt (amely a monopólium bevezetéséig, 1851-ig, a tájnak nevezetes terméke volt, helyette nőtt jelentősebbé a paprikatermelés) tápai gyékénybe csomagolva szállították Bécsbe meg a tengeri kikötőkbe. Az 1951-ben alakult Tápéi Háziipari Szövetkezet székházában kiállítás mutatja be ennek az iparrá lett népművészeti ágnek a történetét és munkamenetét. A munka ma is ott-hon, a házakban folyik, a szövetkezet bedolgozói végzik, hagyományos módszerrel, ámbár jórészt már nem hagyományos termékeket (szatyrot, gyékényszőnyeget, lábtörlőt, csizmát, papucsot) készítenek, hanem főként különféle székekhez fonott ülőkét. Még a párizsi Notre-Dame-ba is jut belőlük.

Régen a szegediek azzal csúfolták a tápaiakat, hogy megkérdezték tőlük: *mikő lösz Tápén szatyorszentölés?* A szólás eredete a gyékénnyel való munka egyik mozzanatára utal: a szövedő gyékényt vízzel hintették meg, *mögparáhozták, mögszentölték.*

Az iménti falucsúfolóra megvolt a tápaiak méltó válasza a városiaknak; azzal vágtak vissza: *amikő Szögedébe papherülés!*

Sok más szólást is följegyzett *Bálint Sándor Szegedi szótára*. Ha valaki sokáig egy helyen felejtette magát, rámondták: *Mögült, mint Tápén a ház sarka.* Régen általános jogszokást örökölt meg ez a szólás: *Sorba mén, mint Tápén a bíróválasztás.* A 17–18. században ugyanis évente kétszer, Szent Györgykor (ápr. 24.) és Dömötör napján (okt. 26.) váltot-

ták egymást a falusi bírák. Ha valaki ráhibázott valamire, azt mondta: *Ētanátam, bíró löszök Tápén.*

Ugratták a falut azzal is, hogy *Tápé a világ közepe.* Mórától tudjuk eredetét: az 1879-¹ nagy árvíz, a *Víz* előtt, amely Szegeddel együtt Tápét is elöntötte, a régi tápai nagykocsmára az volt kiírva: *Itt a világ közepe, | Ki nem hiszi, lépje ki.*

A szegedi szabadtéri játékok egy-egy előadását kürtjelzéssel nyitják meg. Dallama a népdalból való: *Szöged híres város, | Tápéval határos, | Ott lakik a babám, | Kivel löszök páros.*

Híres-nevezetes a tápai komp is: a révnél lehet átkelni a Tiszán a Tápai-rétre, a Tisza és a Maros szögének csücskébe, Lebőre is. Már 1528-ban megemlíti *Szerémi György*: itt találkozott Szapolyai János és Mehmed bég. Évszázadokon át fontos átkelőhely volt, nagy jövedelmet hozott, ezért Szeged folyton pörösködött miatta a faluval. A város vámszedési jogáról csak 1945. október 15-én mondott le! S Tápé község csak egy év múltán, 1946. október 18-án vehette a kompot birtokába. Mindössze egy évtizedig volt az övé: 1956-ban államosították. A komp régebben tölgyfából, bordázata akácból készült. Az utolsó tápai fakomp a legnagyobb vízijármű volt a Tisza alsó szakaszán: *bálványa* (legfölső oldaldeszkája, tehát a hossza) majd 24 méter, szélessége 8 méter volt. Kézzel és *sáraztekerővel, gugorával* húzták egyik partról a másikra. Ma már a vaslemeztestű kompot benzinmotor hajtja.

★

Tápé *Dugonics András*sal lépett be az irodalomba. A magyar regény atyja női nevet formált belőle: *A' gyapjas vitézek* (1794) című művében Poppéa királyné hűgát hívják Tápénak.

A *Vizkor*, 1879-ben *Mikszáth Kálmán* a Szegedi Napló „újdondásza” volt: ő lett az árvíz krónikása, majd az újjáépítés (a nevezetes *rekonstrukció*) szigorúan bíráló serkentője. *Szeged pusztulása* (1879) című riportkönyvében ő írta meg a tápai paraszt esetét, aki nem akarta a faluját elhagyni, mert szerinte nemcsak Szegedet, de Temesvárt, sőt Svájcot is elönti a folyó, ha úgy akarja: „Ösmerem én – úgymond – a Tiszát, mellette nőttem föl, ha az egyszer megbolondul, nem áll meg a világ végén alul; még ott is egy öles lesz.”

Tömörkény István város környéki sétáinak

egyike rendszeresen Tápéra vezetett. Olykor átment a Tápai-rétre is. Tőle tudjuk, hogy 1910-ben két pénzért (azaz krajcárért) vitt át egy gyalogost a komp (*Fekete emberek a föld alatt*). Kedvelt szólásmondása volt, először 1897-ben vetette papírra, hogy a napot (vagy a holdat) Tápé tájékán tutajos tótok tolják föl csákyáikkal az égre. A szegedi Tisza-parton sétálók szemébe a Máramarosból fát hozó szlovák meg román tutajosok ugyanis a Tápé alatti folyókanyarból bukkantak elő, ugyanonnan, ahonnan a kelő nap meg a hold; ebből a látványból lett a kedélyes szólás (*Hajnal a parton, Ne engedjük a madarat, Gyalog, Állatok a ház körül* stb.).

1898. október 2-án az író Molnár Árpád festőművész társaságában sétált ki Tápéra a búcsúba. A festő az 1900. évi párizsi világiállításra készülő művéhez vázlatokat készített, modelleket keresett. Látogatásukról beszámolva Tömörkény *Magyarok keresgélése* címmel írt először hosszabban Tápéről. A néprajz ennek a riportnak köszöni a jellegzetes *csömpölyeges* háznak hiteles, szakszerű leírását. A gyakori tiszai áradások készítették a tápaiakat ennek az ősi építési módnak tán évezredek óta való megőrzésére. „Cölöpökre font vessző volt a házak fala, amit sárral kívül-belül kitapaszottak.” Az árvíz csak a sarat mosta ki belőle, s ha elvonult, a rögbe kapaszkodó tápai paraszt a fűzfavesszőből font *paticsfalat* újból kitapasztotta.

A búcsúi képek közt megörökített az író betyárdalt, embertani megfigyelést (régén az endogámia miatt alacsonyabbak voltak az emberek, ekkor meg már alig férnek be a kocsmajtón), és leírja a táncmulatságot is. Szeme, figyelme volt a nép földéségére is. A falu sok katonát ad a királynak, de a király meg a kormány mégsem ad földet a falunak. Nótatörökkel érzékelteti Tömörkény a földmivesszegénység mozgalmainak hatását Tápéra. Ezt dalolják a tápai nagykocsmá mulatozói búcsúkor: *Ha az apám cucilista vóna, | Neköm is más vigabb kedvem vóna...*

Már ebben az írásában is hangot ad Tömörkény annak a megfigyelésének, hogy a tápai nép mennyire más, mint a szegedi: „csak egy negyedóránnyira van a várostól, de ez a negyedóra néhány századot jelent a szokások eltávolodásában”. 1910-ben egész elméletet kerekít e különbség magyarázatára: „Nem bizonyos ugyan, azaz hogy semmivel sem bizonyítható, de nemcsak bennem, hanem másban is támadt már az a gondolat, hogy ez a sajátságos nép

nem magyar, hanem avar. Hogy ezt már itt találhatták a magyarok, mikor a két víz szögén, a mocsarak közül kiemelkedő halmokra letelepültek.” A tetszetős, romantikus ötlet persze csak „az ősiségbe rekedt falu” (ahogy 1945. évi földreformjáról írva *Seres József* nevezte) megkétszerezte, hagyományosabb életformáját kísérelte meg a maga módján értelmezni. Még olyan ősi szokásról is adhatott Tömörkény hírt, hogy a lányok, asszonyok szíjjal lekötötték a keblüket, ne nőjön nyakra, mert az hivalkodást, netán szemérmertlenséget jelent (*A bicska*).

Ezt a motívumot azután Móra Ferenc is átvette és alkalmazta *A festő halála* (1922) című regényében (későbbi kiadásokban a kedvcsinálóbb *Négy apának egy leánya* lett a címe), amelynek színhelye furcsa vegyülekben űrzi Tápét meg Móra első és leghíresebb régészeti ásatásának faluját, a most Jugoszláviához tartozó Csókát. Móra ugyan tagadta, hogy regényének köze volna Tápéhoz: „életemben csak háromszor voltam benne egy-egy órára”, vallotta 1922-ben, s igaz, később se sokat forgolódott a faluban, inkább csak a már említett Lebőn, a Tápai-réten. Ám azért tagadhatatlannal kimutathatók a regény tápai színei, figurái. Mindenekelőtt a címbeli festő, akinek valódi történetétől ugyan írás közben Móra messze rugaszkodott, de tragikus halálának a regényírást elindító, ihlető jelentőségét ő sem tagadta, amikor a regény születéséről számolt be (*A festő halála* című tárcájában). *Heller Ödön* festőművész (Radnóti Miklós unokabátyja) 1910 körül földet vett, tanyát vert a tápai határ szomolyai részén, s tavasztól őszig ott festegette a tájat és a népet. „A parasztot – írta róla halálakor *Juhász Gyula* – úgy tekintették már mint bennszülöttet. A gyerekek Fillér úrnak hívták, a nép ismerte képeit, megálltak a vásznai előtt, és bírálgatták nagy jóindulattal...” Gyakori modellja volt Bodó Antalné Török Vica, akinek alakja Móra regényében is föltűnik. Itt Pengáló Mária a neve, ámde a valóságban is volt Tápén Pengáló Mária, s Móra őt is ismerte, hiszen vele festette meg a szegedi múzeum parasztszobájának falait, hiszen ragadványnevét éppen onnan kapta, hogy szépen tudott falat pingálni. S a regényfigurába talán még Tornyai János Márijának az emlékébe is belejárt, amikor Móra tollán életet kapott. A regénybeli orvosban is fölismerhető a népszínműíró és szövíró-szerkesztő tápai orvos, Boga Dezső.

Móra 1918 nyarán fordult meg először a

faluban. *Juhász Gyulával és Szalay Józseffel*, a literátus rendőr-főkapitánnyal együtt azt mentek kideríteni, igaz-e a régi tudományos közlemény, mely szerint a szentélyben a meszelés alatt Árpád-kori freskók rejteznek. Kutatásuk sikerrel is járt, bár – mint láttuk – következménye nem lett, fölismerésük ismét feledésbe merült, és csak a templom 1940-ben kezdődött fölújításakor bukkantak elő az értékes falfestmények. A Dugonics Társaság elnöke (Szalay), főtitkára (Móra) és igazgatósági tagja (Juhász) ekkor együtt látogatta meg Heller tanyai műtermét. Kirándulásukról Móra a *Szegedi Naplóban*, Juhász a *Délmagyarországban* számolt be. Ez a július 11-i kirándulás szőtt egyébként szorosabb baráti szálát Móra és Juhász között is. Ettől kezdve a forradalmakban, az ellenforradalomban vállvetve, harcostársaként küzdöttek.

Móra több meséjének, tárcájának helyszíne vagy címe emlegeti Tápét. Ez azonban csak írói fogás, a mondanivalónak nincs valóságos köze a faluhoz. Nemegyszer vándormotívumot alkalmaz, s csupán a hitelesítés kedvéért ad neki Szeged környéki falukról vett nevet. A *Tápéi diplomaták* (1923) első változatban még *A szőregi követe* (1908) voltak. A *Tápéi furfangosok* (1923) világljáró anekdota; *Bosszú* címmel a változatát megírta *Jókedvű könyvében* (1937) Harsányi Zsolt is.

*

Ady Endre még annyiszor sem járt Tápén, mint Móra. Életművében mégis jelentős, jelképpé nőtt szerepet kapott a falu. Mégpedig sajátos módon – Pusztaszerrel szembeállítva. Pusztaszer Ady szemében a főúri magyarság, a feudalizmus szimbóluma: *De addig sírva, kinban, mit se várva | Mégiscsak száll új szárnyakon a dal, | S ha elátkozza százszor Pusztaszer, | Mégis győztes, mégis új és magyar* – írta az *Új versek* előhangjában. Tápé azzal vált számára a gyűlölt úri rend ellen szegülő nép jelképévé, hogy 1907 őszén a községi képviselőtestület megtagadta a részvételt a pusztaszeri Árpád-ünnepségen. *Pusztaszeren* címmel szeptember 17-én Ady ezt írta a *Budapesti Naplóban*:

„Legendás, turk ősrünk, vezérünk, Árpád, Pusztaszer helyett, ahol megidézni próbálták, Tápén, a szomszédban jelent meg. Eljött azokhoz Árpád, akik Szvatopluktól, Zalántól s a többi nem hiteles személyektől elvették ezt az országot. S Tápén a kupaktanácsban, egyszerű

magyarok száján, az országfoglaló magyarság, tehát Árpád keserű igazsága szólalt meg:

– Nem megyünk Pusztaszerre, az urak ünnepeire, nem megyünk. Ha Árpád apánk tudta volna, sohase hozott volna ide bennünket. Ünnepeljenek a római pápa magyar püspökei, akiké lett a Pannóniáért fizetett aranyos nyergen és féken kívül a föld, a víz, a fű. Ünnepeljenek a Pallaviciniek és Wenckheimok, a Rákosi Jenők és a Güntherek.

Így beszéltek, de mindenesetre így gondolkodtak Tápé magyar és bölcs parasztjai, akiknek Árpád megjelent.”

A cikket, mintegy utóírással, ezzel zárta: „Nem a király hiányzott a pusztaszeri ünnepről, s nemcsak Tápé, hanem Árpád vezér s a magyar Génusz, ez a bús alvó, meg nem értett magyar Génusz.”

*

A tápai népsors a nagy magyar költőnek, *Juhász Gyulának* az életművében fejeződött ki a legmagasabb művészi szinten. A költő bizonyára már ifjan is meg-megfordult Tápén, akár barátja, *Balázs Béla*, aki *Álmodó ifjúság* (1946) című önéletrajzi regényében a népdallal való találkozását kötötte Tápéhoz, s akinek társaságában minden bizonnyal *Kodály Zoltán* (1905 tavaszán) és *Bartók Béla* (1906 nyarán) szintén járt a faluban. De Juhász számára az első világháború alatti tápai sétái mélyítették el a földművelésszegénység iránt érzett rokonszenvet tudatos szolidaritássá.

1915 valamelyik meleg tavaszi estjén tárult eléje a háborútól megbénult falu képe: *Öreg apók hosszú pipával | Bölintanak a ház előtt, | Az orgonák lila virága | Esőzi be a temetőt. || A sírok kertje mellett szántás, | Fekete föld, felhőt akar, | A tavaszégen varjú szánt át, | Vén, szürke varjú, gyászmagyar. || A lányok violája fonnyad | A kék Mária-kép előtt, | Öreg anyók új hírt dohognak, | S járják az ájult temetőt. || A söntés csöndjén, barna árnyban | Iszik két-három nyomorult, | S a bakter a vak éjszakában | Kuttyákkal kezd nagy háborút...* (Magyar falu csöndje).

Ez első tápai verse. Impresszionista festmény: tele színekkel, fáradt hangulatot árasztó képekkel, a magukra maradt öregek, anyák, lányok és a népdalban is azonos szavakkal megdalolt itthon maradtok keserves sorsát sugalló ecsetkezeléssel. Egy év múlva, 1916-

ban a nyári este idilljében keresett vigaszt a költő a vérözön riasztó valósága ellen (*Falusi alkony*). Két forradalom tragikus elbukása s a költő egyéni álmainak elsíratása is benne van abban a tájképben, amelyet 1919 nyarán fest (*Tápén*). A *Falusi delelő* címmel ismert vers 1919-ben *Tápai dél* címmel jelent meg: ebben is a mozdatlanság, benutság uralkodik, mintegy az ellenforradalmi rend némaságra, tehetetlenségre kényszerítő, a történelem kerékét visszaforgatni akaró jellegének ábrázolásaként.

Az 1919 őszen született *Falusi lakodalom* már a *Tápai lagzi* (1923) előképe; sorra jelennek meg benne a későbbi nagy vers baljós motívumai. A kakukkszó és a bútorroppanás már jelzi az életteremtő nászban benne rejlő ellentétet, a halált, amelyet a *Tápai lagzi* utolsó sora döbbenetes betűrimével és mélyhangú magánhangzóinak váltakozásával sugall: *És a határban a Halál kaszál...*

A költő valóban volt tápai lagziban: 1920. október 28-án Heller Ödönnel együtt vett részt Dávid János és Kónya Erzszi esküvőjén, és *Tápai lagzi* című cikkében be is számolt élményeiről, dicsérettel emlékezve meg Ördög Sándor vőfély tréfacsináló és rigmusmondó tehetségéről.

1923 pünkösdjén, amikor Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Móra Ferenc, József Attila, Szabó Lőrinc és mások Szegeden ünnepeltek Juhász Gyula negyedszázados költői jubileumát, jelent meg egyik legismertebb, legnagyobb költeménye, *A tápai Krisztus*. Benne a költőnek plebejusi, népi vallásossága és a szegényparasztság megváltás utáni vágya ölelkezik össze.

E vers megjelenésének másnapján, pünkösdhétfőn, Juhász barátaival, *Babits*csal, *Babitsné Török Sophie*-val és *Kosztolányi*val kirándult Tápéra. Megmutatta barátainak szeretett népét; megnézték a templomot, a kocsmát, az út menti feszületet, évődtek a gyerekekkel, és meglátogatták a másik jeles szegedi festőnek, *Nyilasy Sándornak* házát is. Tápé másik festőjének életművében éppen olyan nagy szerepet tölt be ez a falu, házaival, fáival, lányai-val, asszonyaival, mint Juhász Gyula költészetében.

1923 karácsonyan jelent meg a *Tápai lagzi*. 1924-ben a szintén tápai ihletésű *Magyar tél*ben a parasztsors komor kiúttalansága tükröződik, az előbbivel rokon motívumok sugallatával. A nincsetlen szegénység társadalmi indulatait is tolmácsolja 1926-ban a *Tápai nóta*:

A tápai lányok mennek a misére, / A tápai vének várnak az igére, / A földek esőre, a kaszák a nyárra, / Nincsetlen szegények egy nagy aratásra.

A *Magyar nyár 1918* utolsó sora visszhangzik nyolc évvel később az ellenforradalmi korszak megszilárdulása (ún. konszolidációja) után. Nem véletlen, hogy a *Tápai nóta* a Népszavában jelent meg. Juhász Gyula 1919 és 1928 között tevékenyen részt vett a munkásmozgalomban, tagja volt a szociáldemokrata pártnak, egyik magvetője a munkáskultúrának, a munkásszínjátás és -dalkultúra apostola, a Munkásotthon népszerű előadója. (1924 őszen *József Attilát* is ő vitte el a szegedi Munkásotthonba.) Éppen tápai versei, különösen a *Tápai nóta*, de az ugyancsak a munkásmozgalom és a szocializmus igézetében született Dózsa-versei is azt bizonyítják, hogy Juhász szívében, agyában egybeforr a munkásosztály és a parasztság ügye.

Utolsó tápai ihletésű verse, a *Betlehem* (1928) *A tápai Krisztus*hoz hasonló szellemében, a Szeged vidéki karácsonyi népének hangvételével hirdeti a parasztság fölszabadulás utáni vágyát. Ezek a „tápai versek” tartalmi, motívumbeli és stílusbeli rokonságuk miatt joggal tekinthetők jellegzetes költői ciklusnak, amely külön szintet jelent Juhász költői palettáján.

★

Minden bizonnyal Juhász Gyula költészetének hatását kell abban látnunk, hogy a szegedi egyetemi ifjak *Bethlen Gábor Köre*, agrár-settlement mozgalma, majd a belőle kinövő *Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma* is Tápé felé fordult. Már 1931 októberében előadásorozatot rendeztek Tápén. Ebben gazdasági kérdések, irodalmi ismeretterjesztés és művészi szórakoztatás egyaránt helyet kapott. *Buday György*, *Balla Sándor*, *Bálint Sándor*, *Erdei Ferenc* és mások tartották az előadásokat. *Radnóti Miklós* 1930 őszen kezdte meg egyetemi tanulmányait Szegeden, s hamarosan bekapcsolódott „a növelő közösség” munkájába. „Amikor ismerkedni kezdett a nyomorát vásárnaponként népviselete derűs színével elkenődő Szeged melletti kis faluval, az már régen bevonult az irodalomba és képzőművészetbe” – írta barátja és életrajzírója, *Baróti Dezső* (*Kortárs útlevelére*, 1977). December 6-i keletű Radnótinak *Tápé, öreg este* című verse, Baróti szerint Radnóti első falukutató kiszállá-

sának emléke. „Képeiben épp ezért nem csupán költője groteszk hajlamának kivetítését látom. Már akkor tendenciát éreztünk benne, amikor még csak kéziratban ismertük, és olyan értelmezéssel olvastuk, hogy groteszk képei nek sorozata a parasztság akkoriban divatos romantikus színezetű eszményítésével szemben valóságos életük változásáért kiáltó, lehetetlen, »groteszk« voltára utal.” Egy későbbi írását (*Mese a szomorúfüzfőről*) Radnóti így kezdte: „Él Tápé felé a Tisza-parton egy szomorúfüzfa.”

Féja Géza 1936-ban töltött néhány napot a faluban. *Viharsarok* (1937) című könyvének utolsó fejezete szól Tápéről. Különösen azt tette benne szóvá, hogy a falu Szeged tövében mennyire a városnak hátat fordítva él: „Szeged nem civilizálta, s nem emelte magához a falut, hanem ellenállásra kényszerítette.” Meghökent a hagyományos életforma szívóssága: ez a hiedelmek továbbélésében éppúgy érvényesül, mint a szabad tűzhelyes konyhának a fönmaradásában. „Tápén rá kell jönnünk arra, hogy az egész civilizáló folyamatot elhibáztuk. Néhány művelt ember s néhány modern intézmény jutott csak kapcsolatba a néppel, s ezek teljesen polgári gondolkodásmóddal és módszerekkel fogtak neki a »munkának.«” „Az ősfalut tehát – summázza fejezete végén – nem vasúttól és várostól távol, hanem a második magyar város tövében fedeztem fel. Minden házában, minden lakójának szavaiban elsülylyedt múlt ízeit éreztem. S lépten-nyomon egymásra tornyosuló történelmi hibáinkkal néztem szembe.”

Bálint Sándor révén jutott el Tápéra 1940 júliusában *Móricz Zsigmond*. Rózsa Sándorához gyűjtötte az anyagot, s ennek eredményeképpen külön fejezet is olvasható a regényben *Tápén* címmel. De az itt gyűjtött szájhagyományt a mű több helyén is fölhasználta az író.

Ortutay Gyula, a Szegedi Fiatalok hajdani tagja, mint a szegedi egyetem magántanára, néprajzi előadásainak hallgatóit „Tápé-szemináriumba” fogta össze. Célul a falu monografikus földolgozását tűzte ki. Először *Kiss Sándor* a Délvidéki Szemlében bibliográfiai áttekintést adott az addigi szakirodalomról: *Mit tudunk Tápéről?* (1942). Hamarosan *Katona Imre* elkezdte gyűjtött népmeséinek közlését, *Eckerdt László* karácsonyi népénekeket közölt, *Tóth János* az építkezést vizsgálta, de a háború megszakította a kutatást. A főlzabadulás után *Bónis György* tanítványai a jogszókat gyűjtötték.

*

Az első falutörténetet földrajzi doktori értekezésként *Walther Zoltán* írta a faluról (1938). Bálint Sándor füzete Tápé történetéről és néprajzáról (1965) csekély terjedelme ellenére is alapvető mű, kiindulópontja és ösztönzése lett az 1971-ben *Juhász Antal* szerkesztésében reprezentatív külsőben, csaknem ezer lap terjedelemben, gazdag tartalommal megjelent történeti és néprajzi monográfiának. Társzerkesztője *Ilia Mihály* volt, Tápé szülőtte, aki a kötet megírásában a gyékénymunka menetének és szókincsének, valamint a falu irodalomtörténeti képeinek áttekintésével közvetlenül is részt vett. Az ő tanulmányának befejezését idézem még:

„A tápai ihletnek sem a festészetben, sem pedig az irodalomban nem szakadt szála. Újabban Dorogi Imre, Kopasz Márta, Aino Hakulinen, Vinkler László, Sándor Lajos festményein tűnt föl a falu. Különösen nagy ráérzéssel mutatja Kopasz Márta a kompjárót, Vinkler a Juhász Gyula élményét újrafogalmazó tápai lagzit, Dorogi Imre a gyékényszövés munkáját. Mocsár Gábor az olajról szóló szociográfiájában külön fejezetet szentelt Tápének.

Mit adott Tápé az irodalomnak? Népközeliséget, rátalálást a népre, a művészi föladatvállalásra való fölhívást. Szegénységével, különállásával, elhagyatottságával mindig bujtogatta azokat, akik figyelmüket ráirányították.

Mit adott az irodalom Tápének? Öntudatot; azt a hitet, hogy nehéz sorsában azok, akik róla szóltak, mellette álltak. De szomorú, hogy erre az öntudatra csak a jelenkori Tápé népe juthatott, a múlt Tápéja csak ritkán ismerte a róla szólókat.”

Hadd egészítsem még ki a képet egy legújabb művel, *Veress Miklós*nak, a főiskolai tanulmányait Szegeden végző és újságírói pályáját itt kezdő költőnek, éppen *Ilia Mihály* részére ajánlott (dedikált) költeményével, amely a Juhász-centenárium alkalmával jelent meg: *Létünk három rozsdás szögén | csügg Tápé bádog Krisztusa | pléhtesten villan nem szemén | mi szín volt valaha: a fény | ilyen szegény ilyen remény | Juhász Gyula* (Még Tápéről nézvést).

*

Tápé népviseletének és táncagyományának ápolására a harmincas években a *Gyöngyösbokréta* mozgalom keretében létrejött a helyi

együttes. Minden ferde kinövésére ellenére ébren tartotta a viselet legszebb darabjait s a táncművelés örökségét. A főlzabradulás után *Martin György* gyűjtötte össze még a táncművelés gyömrét, főként Ács Györgynek, a népművészet mesterének tudományából. A tápai *darudöbögőst Molnár István* dolgozta föl népi együttesek számára. (1975-ben, amikor a New Jersey-i magyar napon amerikai magyar ifjak előadásában láttam, hallottam, könnyek szöktek a szemembe.) *Móricz Rózsa Sándor*ának egyébként félresikerült televíziós változatából az egész ország megismerte, megszerette Rózsa Sándor balladáját, de kevesen tudják, hogy a sándorfalvi citerazenekar előadásában fölhangzó szöveget, dallamot Tápén gyűjtötték.

Tápé ma már öntudatosan ápolja hagyományait. A vaskos monográfián, a helyi népi együttesen, az említett gyékényes múzeumon kívül ezt szolgálja *ifj. Lele József* magángyűjteménye, néprajzi és falutörténeti „múzeuma”, a művelődési ház és honismereti köre, valamint a könyvtár is.

A művelődési ház Juhász Gyula nevét viseli. Honismereti szakköre 1962 óta működik, átlag 20 résztvevővel, az általános iskola felső tagozatának tanulóival. Tagjai szorgalmasan gyűjtik a népelet és a népművészet tárgyait: a most mintegy 850 darabból álló gyűjteménynek csaknem a felét a Móra Ferenc Múzeum javaslatára védetté nyilvánították. Az általános iskola három helyiséget szabadított föl a gyűjtemény elhelyezésére. A szegedi körzeti tévéstúdió 1982-ben a *Dél-alföldi krónika* című műsorában bemutatta a falugyűjteményt.

1938-ban *Walthér Zoltán* ezt írta: „Tápén a kulturális élet a mai viszonyokhoz képest alacsony fokon áll. Régebben működő egyesületek, könyvtárak és ezek előadásai fölkeltek a lakosság kulturális érdeklődését. Ma annak ellenére, hogy a népművelési bizottság november-től márciusig főleg gazdasági kérdésekben sokkal értékesebb előadásokat rendez, mint a régi egyesületek, magával a néppel még nincs szoros kapcsolatban. Könyvtáraik ugyanis, amelyek a nép ismeretét az előadásokon kívül tovább fejleszthetnék, nincsenek. A községben jelenleg csak egy könyvtár áll a közönség rendelkezésére, a katolikus ifjúsági egyesületé. A könyvtár hiányát elsősorban a szegényebb gazdák érzik meg, hiszen a módosabb gazdák és a tanítószáz járatnak valamilyen folyóiratot (például Zöld Mező 12 db) és újságot. Az utóbbi közül Függetlenség 35 db, Szegedi Friss Újság 30 db, Délmagyarország 25 db,

Kis Újság 15 db, Szegedi Új Nemzedék 4 db, Magyarország 2 db, Új Magyarország 2 db, összesen 113 példányban, vagy veszik.”

A főlzabradulás után, a népkönyvtári mozgalom keretében természetesen Tápén is létrejött a községi könyvtár. Az 1958-ban gazdaházból átvedlett művelődési ház egyik szobájában, mindössze 34 négyzetméteren kapott helyet. Amikor Szegedet Tápéhoz csatolták (így mondja itt a tréfaszó), a községi könyvtárból a Somogyi Könyvtár fiókkönyvtára lett. Az azóta eltelt évtized alatt fejlődése a hazai olvasómozgalomra általában érvényes törvényszerűséget követi: kis emelkedés után mostanában csökken mind az olvasók, mind a látogatók, mind a kölcsönzött kötetek száma.

1974-ben 631 olvasó, 6730 látogató és 21 790 kölcsönzött kötet szerepelt a statisztikában. Az olvasók száma 1975-ben ért legmagasabbra: 710 beiratkozója volt a tápai fióknak, s ezek csaknem ugyanannyi könyvet kölcsönöztek, mint az előző évben. A hetvenes évek második felében azután – részben a televízió fokozódó elszívó hatására, részben a gazdasági nehézségek következtében – lépcsőről-lépcsőre, évről évre csökkent az olvasók, a látogatók és a hazavitt könyvek száma egyaránt. 1982-ben már csupán 463-an iratkoztak be, a látogatások száma 5855 volt, és mindössze 15 331 kötetet kölcsönöztek.

A könyvtárnak most ezzel az országosan kedvezőtlen irányzattal kell fölvennie a küzdelmet. Részint jó könyvpropagandával, részint a könyvtár köre szervezendő könyvbarátkörrel, klubbal, könyvismertető és helyismertet bővítő előadásokkal, társas összejövetelekkel. Tápé gazdag kulturális öröksége olyan kincs, amelyből bőven táplálkozhat nemzedékről nemzedékre a könyvtáron alapuló ismeretterjesztő munka.

*

1923-ban Juhász Gyula a Somogyi Könyvtárról írta, de a tápai fiókkönyvtárra is érvényes: „Szeressük a könyveket, legjobb barátainkat, és szeressük a könyvtárat, amely ma menedék és oltalom a szenvedés és csüggedés ellen.” S előtte még: „A könyv, a tudás és drága és termő kaptára, továbbra is szállítsa a tudomány és költészet hasznos és kellemes mézét, életünk vigasztalóját, lelkünk fölemelőjét, mindazt, ami megszépíti sorsunkat, megara-nyozza komor világunkat.”

Péter László

Könyvtári folyóiratok az Egyesült Államokban

Egészen természetes, hogy az USA könyvtári folyóirat-kiadását átfogóan tanulmányozni Budapesten aligha lehet, már csak azért sem, mert a szóban forgó termékek teljes köre meg sem található az országban. Az adott feltételek mellett is lehet azonban a kérdéssel foglalkozni, mivel az utóbbi években az amerikai szakajtóban számos olyan tanulmány jelent meg, amely ezt az ott is feldolgozásra váró témát vizsgálja, természetesen elsősorban az amerikai könyvtárosok szemszögéből. A kérdéssel való foglalkozáshoz tehát maga az amerikai szakajtó, mindenekelőtt a *Library Trends* és a *Drexel Library Quarterly* című folyóiratokban az elmúlt években megjelent ilyen tárgyú tanulmányok nyújtanak segítséget. Egyébként mindkét folyóiratra az jellemző, hogy negyedévenként megjelenő számaikat mindig egy-egy időszériu témának szentelik, amelyet azután sok szempont szerinti megközelítésben, számos szerző közreműködésével, a megfelelő szakirodalmi előzményekre támaszkodva igyekeznek mélyrehatóan elemezni. Az említett két folyóiratban található tanulmányokon kívül e cikk megírásakor természetesen egyéb forrásokra is támaszkodtam, felhasználva a hazai könyvtárakban fellelhető adatokat és információkat is.

Amikor a következőkben könyvtári szakfolyóirat-kiadásról beszélünk, természetesen nem határolhatjuk el magunkat élesen a szakirodalmi tájékoztatási jellegű folyóiratoktól sem, hiszen ezek is szorosan kapcsolódnak a könyvtári tevékenységhez, annak egyre inkább szervez részét alkotják. Ezt bizonyítja, hogy a könyvtári szakfolyóiratok szintén mind több cikket közölnek a hagyományos könyvtári referenz-szolgáltatás kérdéseinek túlmenő tájékoztatási (informatikai) problémákról, de arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a könyvtári folyóiratok között vannak kifejezetten a könyvtári szakirodalomról való tájékoztatás

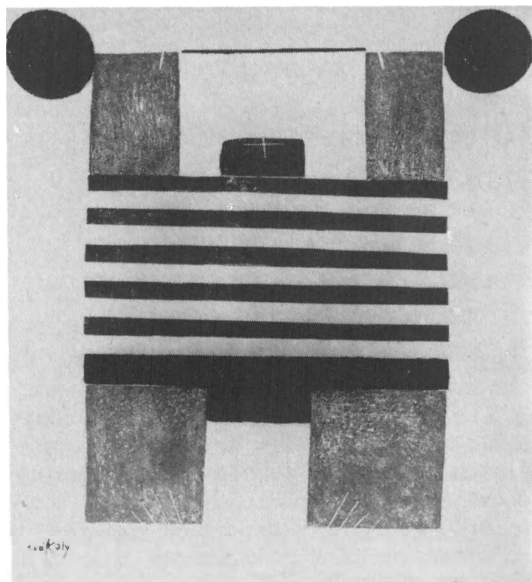
céljaira készülő úgynevezett másodlagos (szekunder) kiadványok (például kurrens bibliográfiák és referálólapok). Ezenkívül megemlítenék néhány olyan, sajátosan tájékoztatástudományi (informatikai) folyóiratot is, amelyeknek ismerete a szakmailag igényesebb könyvtárosok számára ugyancsak fontos, és amelyek nemcsak az USA-ban, hanem nagyobb hazai könyvtárainkban is rendszerint hozzáférhetők, éppen a könyvtártudományi és tájékoztatástudományi szakterületek közötti szoros kapcsolatok következtében.

Történeti visszatekintés A fejlődés általános irányai

Az USA első könyvtári folyóirata az 1876-ban, tehát több mint száz évvel ezelőtt megindult *Library Journal* (eredetileg: *American Library Journal*), amely még ma is élő folyóirat. Ezt megelőzően a *Publishers' Weekly* című kiadói hetilap tekintette részleges feladatának az USA-ban akkor kialakulóban levő könyvtárosi hivatás támogatását: egyebek között információkat közölt az akkori könyvtárakról és a könyvtárosi hivatás kibontakozását kísérő eredményekről, olyannyira, hogy például 1872-ben és 1875-ben külön füzetet is szentelt ezeknek a kérdéseknek.

A *Library Journal* viszonylag korai keletkezése ellenére sem volt világszó a maga területén, mert Németországban már 1840-ben két könyvtári folyóirat is megjelent, az egyik *Serapeum*, a másik *Anzeiger für Literatur der Bibliothekswissenschaft* címmel; igaz, hogy az előbbi már 1870-ben, az utóbbi pedig 1886-ban megszűnt.

A *Library Journal* megindulását követő negyedszáz év alatt az USA-ban további 6 könyvtári időszaki kiadvány látott napvilágot, fél évszázad elteltével már 42-ről tudunk, száz

év múlva pedig a *Current Awareness – Library Literature* című másodlagos (tájékoztató) forrás 125 könyvtári időszaki kiadványt vesz számba, s bizonyosra vehető, hogy a könyvtári időszaki kiadványok túlnyomó többsége nem is került ilyen feltárára. Hitelt érdemlő forrásokra (a Springman–Brown-féle *The Directory of Library Periodicals* 1967) támaszkodó becslések szerint jelenleg az USA-ban mintegy 800–1000-féle könyvtári periodikus kiadvány jelenik meg, igaz, hogy ezek többsége nem tekinthető szoros értelemben vett folyóiratnak.

Napjainkban az USA-ban nemcsak minden könyvtár típusnak, nagyobb könyvtárnak, hanem a fontosabb könyvtári funkcióknak, tevékenységeknek (állományfejlesztés, feldolgozás, referenz-szolgálat, reprográfia stb.) is megvan a maguk egy vagy több önálló folyóirata, sőt újabban bizonyos speciális érdekszemponatok szolgálatában is jelennek meg folyóiratok (például a női munkaerők érdekvédelme stb.). Nagymértékű differenciálódásnak, illetve specializálódásnak vagyunk tehát tanúi a könyvtári szakfolyóirat-kiadás terén is. Szembetűnő, hogy a különféle könyvtári egységeken kívül a nagy múltú, illetve az újabban alakult könyvkiadók szívesen vállalkoznak saját könyvtári szakfolyóiratok kiadására (amiről részletesebben majd a későbbiekben szólnunk), s ez bizonyos versenyre készíti az egységeti folyóirat-kiadást.

Nyilvánvaló, hogy az áttekinthetetlennek tűnő könyvtári időszaki kiadványtermés átfogó vizsgálata csak valamilyen csoportosítási elv, illetve rendszer érvényesítése útján lehetséges. Ezen a téren *P. J. Danton* eljárása tekinthető a többféle megoldás közül a leegyszerűbbnek és legáltalálóbbnak, ezért a periodikumok ismertetését – bizonyos módosításokkal és kiegészítésekkel – az általa követett elv szerint végezzük. A főbb alapszintű csoportok: általános érdekű, országos könyvtári folyóiratok; speciális érdekű, országos könyvtári folyóiratok; általános érdekű, állami és regionális könyvtári időszaki kiadványok; egyéb (nem állami) időszaki könyvtári kiadványok; másodlagos (szekunder) jellegű könyvtári folyóiratok.

Bizonyos folyóiratok országos, illetve nemzeti (national) jellege szembeállítva mások állami (state) jellegével arra a tényre utal, hogy az előbbieket az USA egész területén történő terjesztésre, az utóbbiak pedig elsősorban a tagállamok területén történő használatra készülnek, ha nem is minden esetben kizárólagosan. Az országos, illetve a nemzeti megkülönböztetés az államival szemben egyébként más vonatkozásokban is használatos a szakirodalomban és a gyakorlati életben.

Általános érdekű, országos folyóiratok

Három ilyen folyóirat van, amelyek keletkezésük sorrendjében a következők: a már említett *Library Journal*, az *American Libraries* és a *Wilson Library Bulletin*. Mindháromra jellemző, hogy a könyvtári élet egészéről közölnek információkat, és igen széles körben olvassák őket az USA egész területén, sőt szép számban kerülnek külföldre is.

Az USA első könyvtári folyóiratával, a bevezetőben szintén említett *Library Journal* kapcsolatban még meg kell jegyeznünk néhány figyelemreméltó történeti érdekességet. A folyóirat 1876. évi szeptember hó 30-án megjelent első számán *Melvil Dewey*, a tizedes osztályozás atyja, mint „managing editor” (ügyvezető szerkesztő) és *R. R. Bowker*, a neves könyvkiadó, mint „general editor” (főszerkesztő) szerepel. Az első számhoz még az az érdekesség is fűződik, hogy az 1876. év októberében a Philadelphiában tartott könyvtáros kongresszuson, amelyen kimondták az Amerikai Könyvtári Egyesület (*American Library*

Association, ALA) megalakulását, a frissen megjelent folyóiratfüzetet szétosztották a résztvevők között, sőt a folyóirat 1907-ig betöltötte az egyesület hivatalos lapjának funkcióját is. 1907-ben azonban ezt a szerepet átvette tőle a *Bulletin of the American Library Association*, majd ennek utóda, a következőkben ismertető *American Libraries*. Ma a *Library Journal* mint a Bowker-cég kiadványa jelenik meg, s az USA legnépszerűbb és feltehetőleg legolvasottabb könyvtári folyóiratának tekinthető.

Az *American Libraries* – mint az ALA hivatalos lapja – természetesen elsősorban az egyesület terveit, működését és eredményeit érintő kérdésekkel foglalkozik, azonban a II. világháború óta profilja egyre általánosabbá vált, lényegesen kibővült egyéb, a könyvtárakat érintő információk közlésével. A profilbővülés következtében a lap sokkal színesebb és elevenebb lett, mint korábban volt, s így ma szintén igen nagy olvasótábornak örvend.

A *Wilson Library Bulletin* 1914-ben indult mint a H. W. Wilson Company szabálytalan időközökben megjelenő reklámlapja, amelyet éveken keresztül ingyen küldtek meg a rá igényt tartóknak, később azonban rendszeres megjelenésű, előfizethető folyóirattá vált. Tartalma idővel fokozatosan kibővült, mind általánosabban jelezte öltött. A folyóirat lényegét tekintve hasonlít a *Library Journal*hoz, talán azzal a különbséggel, hogy elsősorban a könyvtári gyakorlatra helyezi a hangsúlyt.

A három folyóirat közös vonása, hogy stílusuk meglehetősen zsurnalisztikus, publicisztikai jellegű, s a komolyabb tanulmányoknak is eléggé „blikkfangos” címet adnak az érdeklődés felkeltése végett; valamint arra is törekednek, hogy a korábban képviselt semleges álláspont a társadalmi-politikai kérdésekben egyre jobban átadja helyét az ún. „társadalmi felelősség”-nek, ami olyan kérdésekben, mint például a vietnami háború ellenzése, a kisebbségi rétegekből kikerülő könyvtárosok hatékonyabb támogatása stb. határozottan kedvező vonás.

Az USA-ban végzett elemzések arról tanúskodnak, hogy a három általános profilú könyvtári folyóirat anyagában meglepően kevés az átfedés. Ezek is elsősorban a híryanagok tekintetében fordulnak elő (új kiadványok, könyvtári konferenciák és egyéb rendezvények, sajtóközlemények stb.). A három folyóirat cikkei tartalmilag meglehetősen eltérő, különböző szempontú megközelítési módokat alkalmaz-

nak. (Tekintettel arra, hogy a magyar *Könyvtáros* c. lapéhoz a három általános profilú könyvtári folyóirat arculata hasonlít a legjobban, ezek utóbbi évfolyamainak behatóbb elemzésére, ismertetésére egy későbbi számban visszatérünk.)

Speciális érdekű, országos folyóiratok

Az általános profilú, országos jellegű könyvtári időszaki kiadványok színrelépését követően, századunk első évtizedeiben jelentek meg az első speciális rendeltetésű országos könyvtári szakfolyóiratok is. Létrejöttükre elsősorban a könyvtárak különböző típusainak kialakulása hatott, továbbá a könyvtári munkafolyamatokban végbement differenciálódás, illetve szakosodás, a különféle együttműködési törekvések, társulások megjelenése, végül a könyvtárakban dolgozó egyes csoportok sajátos érdekei, igényei (például az egyetemi könyvtárosoknak az oktatói státus elérésére irányuló erőfeszítései, a könyvtárosnők státushelyzetének, anyagi és erkölcsi megbecsülésének megjavítására irányuló mozgalmak stb.). A technikai fejlődés, az automatizálás vívmányainak könyvtári területre történő alkalmazási lehetőségei ugyancsak termékenyítőleg hatottak a könyvtári és a tájékoztatástudományi szakfolyóirat-kiadásra is. Mindezek a fejlődési tendenciák szerencsésen találtak egyes kiadóknak a saját könyvtári kiadvány publikálására irányuló törekvéseivel, amire már előbb utaltunk, és erről később még külön is szólnunk. Meg kell elégednünk az említett tényezők hatására létrejött sajátos rendeltetésű könyvtári folyóiratok fontosabb csoportjainak és ezeken belül a legszámozottabbaknak felsorolásával, majd általános jellemzésükkel, a már hivatkozott amerikai szerző mellett elsősorban *N. J. Melin* ezzel kapcsolatos tanulmányára támaszkodva.

1. *Könyvtártípusok szerint.* a) *Az iskolások könyvtárainak speciális könyvtári folyóiratai:* *School Library Journal*, *School Media News*, *Top of the News*, *Learning Today* stb.; b) *Közművelődési könyvtárak:* *Public Libraries*, *Public Library Quarterly*, *Public Library Trustee*; c) *Egyetemi és főiskolai könyvtárak:* *College and Research Libraries*, *College and Research Libraries News*, *Journal of Academic Librarianship*; d) *Szakkönyvtárak:* *Special Libraries*, *Law Library Journal*, *Medical*

Library Association Bulletin, Hospital Libraries, Health and Rehabilitative Library Services News, MLA Technical Reports (Musical Library Association), Performing Arts Resources stb.; e) *Média- és filmkönyvtárak*: Educational Communication and Technology Journal; Audiovisual Instruction, Film Library Quarterly, Sightlines, Media Spectrum stb.; f) *Felekezeti könyvtárak*: Catholic Library World, Christian Librarian, AJL Bulletin (Association of Jewish Libraries), Lutheran Libraries stb.;

2. *Könyvtári tevékenységek szerint.* a) *Állományfejlesztés és feldolgozás*: Library Resources and Technical Services, Library Acquisition: Practice and Theory, Collection Building, Collection Management, Choice, Acquisitive Librarian, Reference Books Guide, Public Documents Highlights, The Serials Librarian, Serials Review, Serials Updating Service Quarterly, Cataloging and Classification Quarterly, Library of Congress Cataloging Service Bulletin, Library of Congress Classification – Additions and Changes, Title Varies stb.; b) *Olvasószolgálat, közönségszolgálat*: RQ (Reference Quarterly), Reference Services Review, Public Relations Journal stb.; c) *Állományvédelem*: Library and Archival Security; d) *Reprográfia*: Reprographics, Microform Review, Microfilm Techniques stb.; e) *Automatizálás*: Journal of Library Automation, Advanced Technology Libraries, Library Technology Reports, Library Computer Equipment Review stb.; f) *Könyvtárvezetés, adminisztráció*: LAMA Newsletter (ALA Library Administration and Management Association), Administrator's Digest, Unabashed Librarian, Hotline, Journal of Library Administration; g) *Könyvtárközi együttműködés*: Resource Sharing and Library Networks, OCLC Newsletter (Ohio College Library Center), Multitype Library Cooperative News stb.; h) *Könyvtártudományi kutatások*: Library Quarterly, Library Trends, Drexel Library Quarterly, Journal of Library History, Philosophy and Comparative Librarianship;

3. *Egyéb, a könyvtárosi hivatással kapcsolatos speciális folyóiratok.* a) *Könyvtárosképzés*: Journal of Education for Librarianship, Chronicle of Higher Education; b) *A hivatás intellektuális kérdései*: Newsletter of Intellectual Freedom, Freedom to Read Foundation News; c) *Nődolgozók érdekvédelme*: Women in Libraries, Women Library Workers Journal;

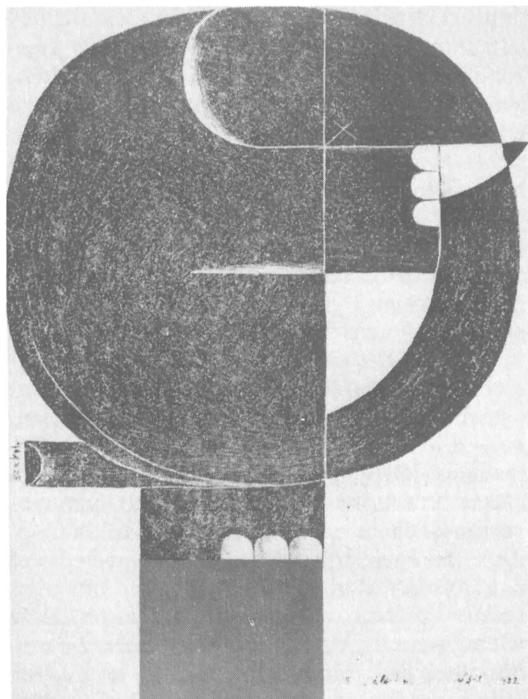
4. *Végül néhány fontosabb tájékoztatóstudományi (informatikai) szakfolyóirat*: Journal of the American Society for Information Science, Journal of Fee-Based Information Services, Progress in Information Science and Technology, Information Retrieval and Library Automation, Information Processing and Management, Information Systems, Online Review, Information Manager.

Mennyiség és minőség

Az országos speciális könyvtári folyóiratok értékelésében lényegesen eltérő, több vonatkozásban homlokegyenest ellentétes vélemények alakultak ki az USA szaktekintélyeinek, szakirodalom-kritikusainak körében. Általános az a vélemény, hogy ahol az igények, illetve szükségletek országos méretekben jelentkeznek, ott rövidesen megjelenik az illető részterület egy vagy több szakfolyóirata is. Az USA könyvtári egyesületei, de még inkább a könyvkiadók igen érzékenyen reagálnak az ilyen szükségletekre, vállalva az új folyóiratok megjelenésével kapcsolatos kockázatot, amely a mai gazdasági viszonyok között nem jelentéktelen.

A szakfolyóiratokkal való ellátottság értékelésében inkább a már meglévő folyóiratok nagy száma és színvonala közötti kapcsolat az egyik fontos kérdés. Valóban a bőség zavarával állunk szemben, igen nehéz eligazodni ebben az egyre népesebb folyóiratcsaládban, illetve kategóriában. Ezzel kapcsolatban talán a leg-erőteljesebb kritikai hangot *E. Moon* ütötte meg egy 1968-ban megjelent tanulmányában, rámutatván, hogy „a folyóiratok túlságos elburjánzása nagyon széjjelszórja a korlátozott számban készülő jó közleményeket, és a könyvtári tevékenység szinte valamennyi témájával kapcsolatban lehetővé teszi, hogy jelentéktelen cikkek is valahol utat találjanak a publikálásra”. Moon megítélése szerint az általános színvonal emelése érdekében hasznos volna, ha legalább minden harmadik folyóirat önként beszüntetné megjelenését, ami természetesen aligha várható, mivel valamennyi folyóirat a végsőig elmegy – színvonalbeli engedmények árán is – fennmaradása érdekében.

A megjelenő folyóiratok stílusáról szólva elmondható, hogy általában jó szövegezésűek, érthetőek. Tartalmi értéküket tekintve azonban a legtöbb folyóiratban a színvonalas cikkek mellett megtalálhatók a középszerűek is,

ami az említett körülmények között szinte természetes. A tudományos tartalmi színvonal tekintetében az élvonalat talán – amerikai megítélés szerint is – a *Library Quarterly*, a *Library Trends*, valamint a *Drexel Library Quarterly* képviseli elsősorban, de a többi folyóirat is erőfeszítéseket tesz a tartalom javítására, és az utóbbi években bizonyos fejlődés tapasztalható. Egyes amerikai szerzők az erre irányuló törekvések eredményességét azzal a körülménnyel is magyarázzák, hogy a könyvtári feladatok egyre kifinomultabbá és ugyanakkor egyre bonyolultabbá válása következtében mind több könyvtáros kerül abba a helyzetbe, hogy a szakmai döntések előkészítésében, sőt magukban a döntésekben is részt vesz – így mind nagyobb áttekintésre tehet szert a könyvtári folyamatok összefüggései tekintetében, megismerheti a vezetésre háruló gondokat, és a különféle külső megkötöttségek közepe is sikeres problémamegoldásokat. Mindez kedvezően hat a szakirodalmi tevékenységre is.

Az amerikai könyvtári szakirodalomra általában, de az e kategóriába tartozó folyóiratokra különösen is elmondható, hogy tartalmilag a konkrét, gyakorlati feladatokra, problémákra, illetve azok megoldási módjaira összpontosítá-

nak, emiatt kevés bennük az elméleti jellegű cikk. Mindennek természetes következménye, hogy jelenleg az *USA-ban egyetlen kifejezetten elméleti jellegű könyvtári szakfolyóirat sem jelenik meg*. Vannak, akik ezt az amerikai könyvtári szakfolyóirat-kiadás hiányosságának tekintik, mások viszont azzal érvelnek, hogy ez magának a szakterületnek természetében rejlő okokra vezethető vissza, mivel szerintük a könyvtári tevékenység kifejezetten gyakorlati jellegű. Némelyek úgy látják, hogy az amerikai könyvtárosképzés keretében nem gondoskodik megfelelően a hallgatók tudományos munkára, illetve kutatásra való felkészítéséről, s így mindaddig, amíg ez marad a helyzet a könyvtárosképző intézményeknél, aligha lehet lényeges változásra számítani.

Kapcsolat más tudományterületekkel és a folyóiratok jövője

N. J. Melin bírálólag mutat rá arra, hogy az amerikai könyvtári szakfolyóiratokban megjelenő cikkek általában csak kevés kapcsolatot mutatnak a könyvtárosi hivatást és tevékenységet közelről érintő olyan ismeretterületekkel, mint a szociológia, oktatásügy, kommunikáció, lélektan, vezetésstudomány, közigazgatás, politikai tudományok stb. A könyvtári szakirodalomban megjelenő tanulmányok szinte kizárólag csak könyvtári szakirodalomra hivatkoznak, ami egyébként a *Social Sciences Citation Index* alapján is jól nyomon követhető. Mindez természetesen azzal a további ténnyel függ össze, hogy a könyvtári folyóiratok cikkeit kevés kivétellel könyvtárosok írják, akik ezen a téren tájékozottak. Más szakterületek képviselői könyvtári szaklapokba csak ritkán, rendszerint felkérésre írnak cikket, vagy inkább csak a rendezvények útján kerülnek a könyvtári szakterülettel kapcsolatba. Bár a helyzet a legtöbb egyéb tudományterületen is hasonló lehet, a könyvtári szakirodalom esetében ez nem helyénvaló, mivel szakmai publikációs tevékenység csak olyan intellektuális bázison épülhet fel, amely más társadalomtudományi és humán területekre is figyel. A nagy arányú befelé fordultságnak azután az is természeteszerű következménye, hogy a könyvtár-tudományi szakirodalom is kevés befolyást gyakorol egyéb tudományterületekre, hiszen ezekre a folyóiratokra más tudományterületek folyóiratainak cikkei általában nem hivatkoz-

nak. Természetesen a helyzetén lényegesen változtatna, ha a könyvtárosok más tudományterületek iránt élénkebb figyelmet tanúsítanának, és maguk is írnának más szakterületek folyóirataiba.

Lehet, hogy részben a bírálatok eredményeként, de még inkább az általános fejlődés szerencsés következményeképpen az utóbbi időben bizonyos változásnak vagyunk szemtanúi, minthogy egyre több pszichológiai–szociológiai, üzemszervezési és vezetéstudományi tárgyú, illetve szemléletű cikk jelenik meg az amerikai könyvtári szaklapokban is, elősegítvén a könyvtárosok érdeklődési körének lényeges bővülését.

Az egyetemi könyvtárakban az oktatói státus elérhetősége ugyancsak ösztönzően járulhat hozzá a könyvtárosok szakirodalmi tevékenységének javításához mennyiségileg és tartalmilag egyaránt, minthogy e státus elérése megfelelő szakirodalmi tevékenységhez is kötve van.

De természetesen a folyóiratok szerkesztői is nagymértékben hozzájárulhatnak a könyvtári szakirodalom fejlődéséhez, elsősorban a beérkező kéziratok megfelelő elbírálásával, illetve az erről való gondoskodás révén, másrészt a még feldolgozatlan területek témaival kapcsolatos cikkek megíratása útján. Feltehetően ugyancsak segítene az időszaki könyvtári szakirodalom fejlődésének előmozdításában, ha a szerkesztők megbízatása meghatározott időre szólna.

Ami a speciális érdekű könyvtári folyóiratirodalom jövőjét illeti, a jelenlegi gazdasági körülmények miatt kétségtelenül hallhatók szkeptikus vélemények az amerikai szaktekintélyek körében, nagy „elhalálozási rátát” jósolva ezeknek a folyóiratoknak népes családjában,

de azért is, mivel feltehetően nehéz lesz megfelelő számú és minőségű kéziratot kapni a szerzőktől az erősen specializált témakörökben. Vannak viszont, akik azt hangoztatják, hogy a jelenlegi gazdasági nehézségek csak átmenetiek, s az az irányzat, amely a könyvtári időszak irodalom kiadásában eddig érvényesült – vagyis a számszerű növekedés –, a jövőben is érvényesülni fog. Célszerű lenne azonban, ha az e csoportba tartozó folyóiratok jobban ragszkodnának a saját profiljuk szabta kívánalmakhoz, s nem vállalkoznának az oda nem tartozó témájú cikkek közlésére. Arra természetesen aligha lehet számítani, hogy ez az összehangolás teljes mértékben végbemenjen, s így a jövőben is lesznek többé-kevésbé párhuzamos jellegű folyóiratok, ami – az amerikai szemlélet szerint – nem is baj, mert bizonyos versenyszellem ezen a téren is indokolt a fejlődés érdekében. Így például nem volna kedvező a könyvtártudomány jövőjére, ha bizonyos részterületeken csak a könyvtári egyesületek jelentetnének meg folyóiratokat, mert ez a monopólium minden bizonnyal visszaesést hozna magával az eleveenség, a tartalmi gazdagság tekintetében.

Az USA-ban érdekes kezdeményezések születtek arra, hogy a folyóiratok cikkíróit egyéb módon is bátorítsák a hatékonyabb szakirodalmi tevékenységre. Különböző vitafórumokat hoznak létre számukra (például Library Periodical Round Table, New England Writer Conference stb.), amelyeken a könyvtári szakírók tapasztalatokat cserélnek, beszámolnak saját eddigi tevékenységükről stb. Az ilyen jellegű kezdeményezések fontosságát a jövőre nézve is hangsúlyozzák. (*Folytatjuk*)

Dr. Balázs János

Szabvány – második kiadásban

A közelmúltban megjelent az MSZ 3410 *Országnevek kódjai* című szabvány 2. kiadása.

E szabványt kell alkalmazni a belföldi és a nemzetközi tudományos és műszaki információközlésben, illetve -cserében, ha az országok megnevezése betűkóddal történik. A szabvány tartalmazza az országok nevének két-, illetve háromjegyű latin betűs, és két-, illetve három-

jegyű cirillbetűs kódjait, továbbá számkódjait. A szabvány e kiadása tartalmilag abban különbözik az első kiadástól, hogy az ENSZ statisztikai hivatala által kidolgozott és használt számkódokat is tartalmazza. A szabvány használatának megkönnyítése céljából függelékben önálló táblázatos formában közli a kétjegyű latin és cirillbetűs, a háromjegyű latin és cirillbetűs, valamint a számkódokat. (c)

Hermeneutika

A hermeneutika lényegét tömören fejezi ki *Halász Gábor* nevezetes tanulmánykötetének címe: *Az értelem keresése*. A hermeneutikában gondolkodásunknak az a törekvése nyilvánul meg, hogy a bennünk és körülöttünk tapasztalt jelenségeket, törekvéseket, dolgokat megértjük, értelmezzük, magyarázzuk, megvilágítjuk. Így megközelítve a hermeneutika az *értelmezés elmélete és módszertana, tudománya és művészete*; mindazoknak az intellektuális eszközöknek, szabályoknak foglalatát, amelyek elősegítik a valóság különféle formáinak megértését. Ezt a valóság helyes értelmezésére irányuló hermeneutikai szándékot, mozzanatot *Julian Marias* spanyol filozófus a következőkkel magyarázza: Igaz ugyan, hogy az a helyzet, amelyben élünk, „adott” a számunkra, de mégsem teljesen nyilvánvaló (evidens), sőt megértésünk számára néha sokkal homályosabb, idegenebb, mint a már elmúlt („történetivé” vált) helyzetek. Ezért van szükségünk arra, hogy módszert találjunk a valóság megközelítésére, a jelen és a múlt eseményeinek, helyzeteinek értelmezésére. Ilyen módszernek tekinthetjük a hermeneutikát.

A hermeneutikai módszer egyik legfontosabb funkciója, hogy előmozdítsa a múlt és a jelen közötti állandó „közlekedést”, a kulturális hagyománynak a jelenbe való bekapcsolását, értékelő-értelmező újáteremtését. Ezt a szempontot hangsúlyozza *Edmund Husserl*, aki a hermeneutika fő feladatát abban látja, hogy felszínre hoz értékeket a mélyen rejtőző hagyományból, s ezeket a jelen számára eredeti módon megvilágítja, magyarázza olyan formában, ami eddig ismeretlen volt.

Szűkebb értelemben a hermeneutika az írott művek (szövegek, töredékek) magyarázatára vonatkozó ismereteket, szabályokat összefoglaló tudomány vagy segédtudomány. Ebből a nézőpontból tekintve a hermeneutikához kapcsolódó fogalom az interpretáció, a komment-

tár és az írásbeli művek tanulmányozásának az a módszere, amelyet filológiának (szó szerint: a logosz, az értelem szeretete) nevezünk. A filológia és a hermeneutika elég közeli összefüggésben van egymással; a filológia feladata – egyebek között – a szövegmagyarázat, szövegkritika, az írott mű keletkezésének, szerzőjének, tárgyának, nyelvének minél részletesebb elemzése, a vitatott kérdések tisztázása. A filológiai módszer vonatkozhat egyes művek tanulmányozására vagy egy jól körülhatárolható kulturális egység (például a görög–római kultúra) fennmaradt alkotásainak vizsgálatára, értelmezésére.

A hermeneutikához néha társulni szokott a hermetika, hermetizmus, hermetikus irodalom képzete. Ez a fogalom az alexandriai korban keletkezett egyiptomi eredetű vallási-filozófiai iratokra vonatkozik, s annyi köze van a hermeneutikához, hogy mindkét elnevezésben szerepel a görög mitológia egyik istenalakja: Hermész, akit lélekvezetőnek, lélekkísérőnek tartottak, s aki – egyebek között – a találgatás, a bölcsesség szellemét is szimbolizálta.

Az újkori Európában a hermeneutika kezdeti a reformáció korára tehető, s jórészt a bibliai szövegek értelmezésére, a szövegmagyarázatok kritikájára vonatkoztak. Az ilyen jellegű szövegkritikát exegézisnek nevezzük, s ez a fogalom a bibliai szövegértelmezésen túl tágabb körben, a hermeneutikához hasonló módon is használatos.

A 18–19. század fordulóján *Friedrich Schleiermacher* protestáns teológus, a 19. század végén *Wilhelm Dilthey* filozófus-esszéista munkássága hozott új szemléletet a hermeneutikába. Ők az alkotások, gondolatok élményszerű, mély belső átérzéssel alapuló értelmezését, befogadását állították a középpontba. A jelenkori hermeneutika egyik kiemelkedő képviselője *Hans-Georg Gadamer*, akinek *Wahrheit und Methode* (Igazság és módszer) című, a

közeljövőben magyarul is megjelenő könyve a hermeneutika sokat vitatott alapműve.

Életünk, tevékenységünk telve van hermeneutikus helyzetekkel, mozzanatokkal: az emberi gondolkodás, cselekvés számára – amint már céloztunk rá – az értelmezés állandóan jelenlevő, olykor parancsoló feladat. Azt mondhatnánk, hogy a sajátosan emberi magatartás eleve („ab ovo”) hermeneutikus. Ezért a hermeneutika – tudatosan vagy tudattalanul – átszövi az egyéni és a közösségi élet jóformán minden megnyilvánulását. A következőkben kiemelünk néhány területet, szempontot a hermeneutika alkalmazási lehetőségei közül.

Az *egzisztenciális hermeneutikát* úgy határozhatjuk meg, mint önmagunk értelmezését, a folyamatosan bővülő és mélyülő önismeretre törekvést. Önmagunk megismerése azonban csak úgy mehet végbe, ha másokat is megismerünk, ha felismerjük és meghatározzuk azt a viszonyt, amely a többiekhez: más személyekhez, a közösséghez, a világhoz köt bennünket. Ezzel összefüggésben válaszolnunk kell arra a kérdésre, hogy mit jelentünk önmagunknak és mit másoknak, milyen mélyre nyúlnak létünk gyökerei, és mekkora körben tudunk hatást kifejteni. Milyen célok elérésére törekszünk, milyen belső és külső tényezők motiválják döntéseinket, milyen mértékben haladunk személyiségünk megvalósítása felé? E kérdések megválaszolásához a múltban létrejött tények, adatok, tapasztalatok ismeretére, másrészt egy gondolatnak, élménynek a jelen pillanatban bekövetkező, eddig még át nem élt megértésére van szükség. Az ismeret és megértés közötti különbséget *Aldous Huxley* jellemezte egyik esszéjében: Az ismeret jórészt közvetett, másoktól átvett tudás, a megértés bennünk keletkező közvetlen ráébredés a valóságra, annak valamilyen megnyilvánulási formájára. Az egzisztenciális hermeneutika főként az ilyen jellegű megértés, értelmezés, „öntudatra ébredés” problémáira irányul.

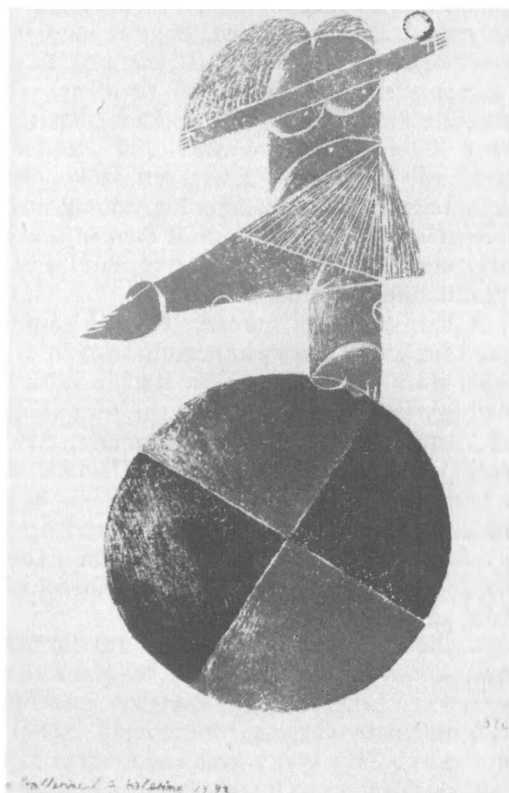
A *filozófiai hermeneutika* középpontjában a világ (az „objektív valóság”) értelmezésének kérdései állnak. Bölcséleti szempontból tekintve az idetartozó problémák főként ontológiai (lételméleti) típusúak, az egyéni-személyes élet szempontjából pedig elsősorban a világkép, világnézet kialakítására, helyesen érvelni tudó szemléletmód megalapozására vonatkoznak. Ide sorolhatók azok az értelmezési törekvések is, amelyek az ember és a természet (kozmosz, mindenség, világegyetem) viszonyának,

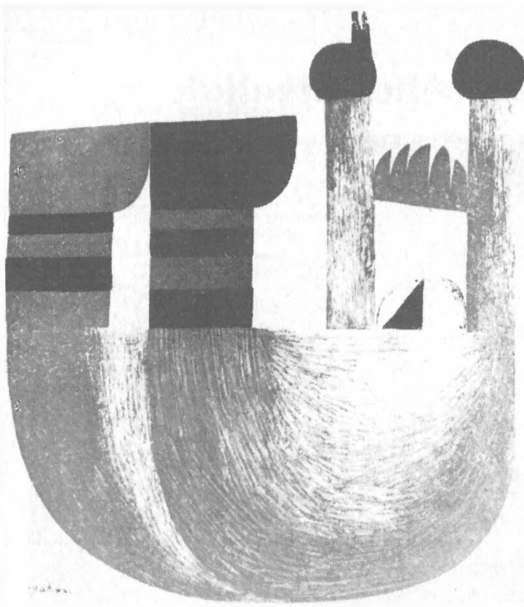
vagy az anyag és a szellem kapcsolatának megvilágítását célozzák.

A *kulturális hermeneutika* az ember, az emberiség által létrehozott alkotások, anyagi és szellemi termékek értelmezésének, megértésének kérdéseivel foglalkozik. Ide sorolhatjuk az irodalmi, művészeti, tudományos, technikai alkotások, valamint a történelmi-társadalmi szokások, magatartásminták, szemléletmódok, a régebbi kultúrákhoz, a megőrzött hagyományokhoz való kapcsolódások feltáró-megértő magyarázatát, így például a régészeti leletek „üzeneteinek” helyes megfejtését. *Michel Foucault* a „tudás archeológiájáról” beszél – ez a kifejezés jól érzékelteti ismereteink múltban gyökerező sajátosságát és az ebből következő hermeneutikai feladatokat.

A hermeneutikának ez a háromféle változata éles vonalakkal nem határozható el: feltételezik egymást, és egymásra épülnek az értelmezési szempontoknak megfelelő alapozással.

A könyvtári, tájékoztatási tevékenységet közvetlenül érinti az irodalmi (és tudományos) művek befogadásának problémája, tehát az olvasás hermeneutikája, az olvasás mint értelme-

zési folyamat és feladat. A *Könyvtáros* 1983/8-as számában Sz. Szabó László cikke, az Ízlés és világnézet. A világnézet (világkép) szerepe a könyvek kiválasztásában és értékelésében vette föl ezt a kérdést, a „befogadás hatékonyságával” összefüggésben. Utalt arra, hogy az olvasóban nem mindig van meg az „adekvát dekódolási képesség”, vagyis nem tudja megfelelő módon, színvonalon értelmezni a művet. Ezzel kapcsolatban felmerül az a kérdés is, hogy egyáltalán lehet-e az irodalmi és művészeti alkotásokat egyszer s mindenkorra szóló érvénnyel értelmezni, hermeneutikájukat „lezárni”, hiszen az olvasók (nézők, hallgatók) állandóan változnak, ezért a befogadók szempontjából a művek mindig „nyitottak”. Thomas Mannhoz írott levelében Kerényi Károly idézi Jacob Burckhardtnak azt a megállapítását, hogy „mindenkinek újból el kell olvasnia a már ezerszer kiaknázott könyveket, mert minden olvasónak és minden évszázadnak más és más arcot mutatnak, úgyszintén az olvasó élete minden egyes szakaszának”. A művek állandóan „várják” a hermeneutikai találkozást.

Ugyancsak Kerényi hangsúlyozza: „Tudományunk történetében váltakoznak az extenzitás és intenzitás periódusai... így van ez saját kutató életünkben is ... Amíg gyűjtünk és ke-

resünk, extenzívek vagyunk... Mihelyt találunk valamit, belsőleg kényszerülünk intenzívvé válni.” Az ismereteket bővítő, birtokba vevő extenzitás és a megértést elmélyítő, személyiségformáló intenzitás a hermeneutikus magatartásnak ugyanazon két oldala, amelyről Huxley említett esszéje is szól. Ezt a kétféle műbefogadási, hermeneutikai megközelítést találjuk meg Balassa Péternek A színeváltozás című irodalomesztétikai tanulmánykötetében (1982. Szépirodalmi), amelyben a szerző a megismerés–megértés fogalompárt használja mint befogadásesztétikai kategóriákat.

Az olvasás menetében, hatásában megmutató hermeneutikai mozzanatokat élményszerűen fejezi ki *Mary W. Plummer* Az olvasás hét öröme című tanulmánya, amely csaknem harminc évvel ezelőtt jelent meg. Mi ez a hét öröm? Egy-egy szóval jellemezve: a ráismerés, a meglepetés, az együttérzés–együttgondolkodás, az elismerő vagy elutasító bírálat, a megértési képesség elmélyítése, a megrendülés, a megvilágosodás (reveláció). Ezekből a rövid „tárgyszavakból” is kitűnik, hogy egyaránt vonatkoznak a hermeneutika extenzív és intenzív módjaira, a megismerésre és a megértésre.

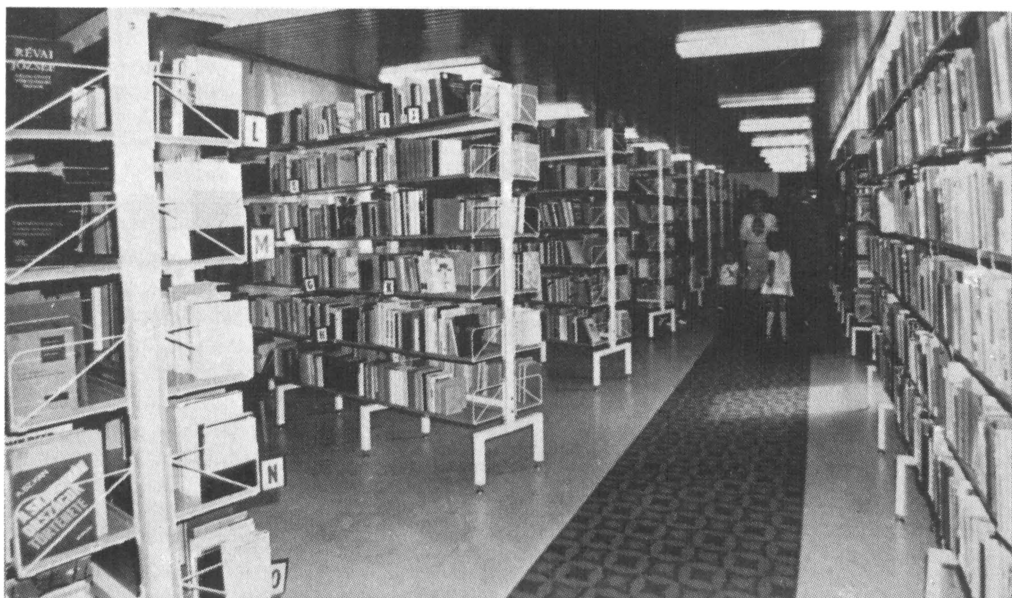
A hermeneutikának tehát igen fontos szerepe van a befogadásesztétikában, recepcióesztétikában, a művek és a befogadók közötti kapcsolat alakulásában és megítélésében. Ez a kapcsolat az irodalmi műveket tekintve bibliopszichológiai probléma is (*Könyvtáros*, 1983/7. sz.), amit a könyvtárakban a hermeneutikai megfontolásokkal együtt célszerű alkalmazni a könyvek és az olvasók közötti viszony minél pontosabb értelmezésére.

Györe Pál

IRODALOM

- Dilthey, W.*: Élmény és költészet. 1925, Franklin
Erdélyi Ágnes: Hermeneutika vagy ideológiakritika? = Magyar Filozófiai Szemle, 1982. 5. sz.
Halász László: Az olvasás: nyomozás és felfedezés. 1983, Gondolat
Helikon Világirodalmi Figyelő, 1981. 2–3. sz. (Tematikus összeállítás a hermeneutikáról.)
Mátrai László: Élmény és mű. 1940, Egyetemi Ny.
Plummer, M. W.: The seven joys of reading. = Books, libraries, librarians. 1955, Hamden.
Tallár Ferenc–Mesterházi Miklós: Befogadásesztétika. = Kritika, 1983. 9. sz.
Urbančić, Ivan: Bevezetés a hermeneutikába. = Új Symposion, 1982. július.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

MERABONA

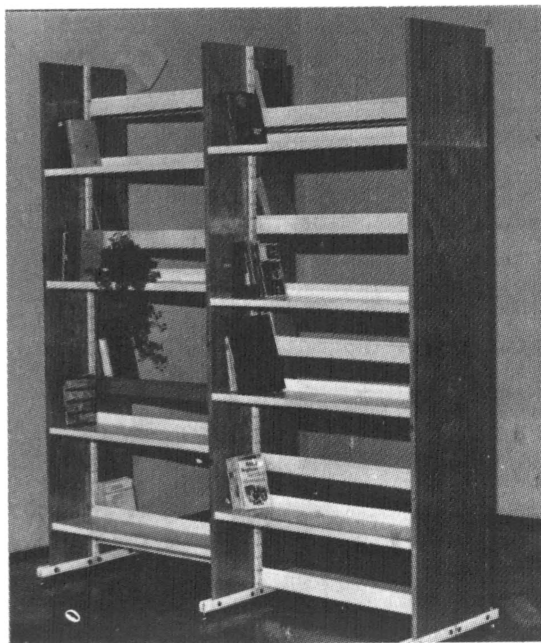
és

TÉKA

típusú bútorainkat

**MEZŐGÉPIPARI
SZÖVETKEZETI
KÖZÖS
VÁLLALAT**

**SZANY
ADY ENDRE ÚT 38.
9317**

Pierre Székely

Pierre Székely szobrászról, építészről sokat hallottunk az elmúlt hónapokban. Június 14-én avatták *Béke* című szobrát a Nagyvárad téren, szeptember 8. és október 2. között a Vigadó Galéria, a Budapest Kiállítóterem és a Fészek Klub mutatta be alkotásait. 1923. június 11-én született Budapesten, 1946 óta Franciaországban él, jelenleg Párizs diákfertályában, a Quartier Latin-ben, a Boulevard Saint Germain 84. szám alatti házban lakik, műterme pedig a város legmodernebb részén, a Dérfense-nyegyedben van.

Tizenkét évesen kezdett mesterséget tanulni, délutánjait előbb egy kerámiaműhelyben, majd fafaragók mellett töltötte. Egy év után jelentkezett *Orbán Dezső*nél, aki felvette magániskolájába, az Atelier-be. Az Atelier, pontos nevén „Művészeti Tervező- és Műhelyiskola” a művészképzést egyesítette a műhelymunka gyakorlatával. Hat szakon folyt az oktatás – lakásművészet, grafika, könyvművészet, fényképezés, kerámia, textilművészet –, kezdetben a növendékek mindegyiket látogatták, majd fél év elteltével érdeklődésüknek megfelelően választottak. Művészetelméletet azonban mindannyian tanultak *Orbán Dezső*től. Székely grafikai szakra jelentkezett, tanára *Végh Gusztáv* volt. Az Atelier és az érettségi után *Dallos Hanna* grafikusművésznél tanult tovább, ma is tisztelettel és csodálattal emlegeti mesterét.

Székelyt 1944-ben a jászberényi munkatáborba vitték, s a sors torz játéka folytán itt faragott először márványszobrot. Onnan Várpalotára került, ahol részt vett a reneszánsz kori Mátyás-vár helyreállításában, és így ismerkedett meg az építészettel. A háború után Párizsba ment, s első ott készült műveinek bonyolult szimbolikus motívumaiban a kultikus és a népművészet iránti vonzalma fejeződött ki. Többéves keresés, kutatás után felfedezte az egyszerű formákból álló jelet, mely

sok irányú művészetének (kisplasztika, érem, köztéri szobrászat, szobrászépítészet, grafika, festészet, textilművészet) közös jellemzője lett. Alkotásai emberi jelek, pontosan értelmezhető jelentéssel bírnak. 1968-ban készítette *Edmond Fleg* bibliafordításának felhasználásával a *Teremtés* sorozatot. A huszonegy lapos mappa tizenöt írásos lapból és hét szitanyomatból áll. A tipográfia *Raymond Gid* műve, az ő kiadásában jelent meg a sorozat *Montantthiaumban* (Franciaország) ötven példányban, ebből őriz egyet a Magyar Nemzeti Galéria. A *Teremtés* hét napját geometrikus elemekből szerkesztett emblematikus jelek személyesítik meg, a jelek az ember kézmozdulatainak vetületéből születtek. A lapok sajátosságai közé tartozik a technika is: selyemszitanyomat, amely annyiban tér el a kőlevonattól, hogy a kőkarcolat papír helyett keretre feszített selyemre vitte át litográfkréta segítségével. Székely grafikáinak többsége háromdimenziós műveinek képi átültetése. A *Kőcir-kusz-sorozat* grafikái és szobrai 1982–1983-ban készültek, sorrendjük a következő volt: fekete filcvázlatok, színes tanulmányrajzok, a többszínnyomáshoz szükséges kövek előkészítése a Pécsi Grafikai Műhelyben, végezetül a szobrok kifaragása a párizsi műteremben és a siklósi bányában. Székely több évtizedes pályáján többször képes volt a megújulásra, mintegy húsz évvel ezelőtt kezdett viaszkarcolat készíteni, szerette az ezzel az eljárással létrehozható lazúros színeket. Nemrégiben *Pierre Gassmann*-nal, a kiváló párizsi fotóművésszel folytatott beszélgetése alapján új kísérletbe fogott, sötétre festett üveglapok helyett feketén előhívott filmfelületekre karcolta grafikáit, figyelembe véve a másolat negatív képét. Első fénylevonataihoz az ideát magyar költők versei adták.

Gelencsér Éva

Az Alföld repertórium

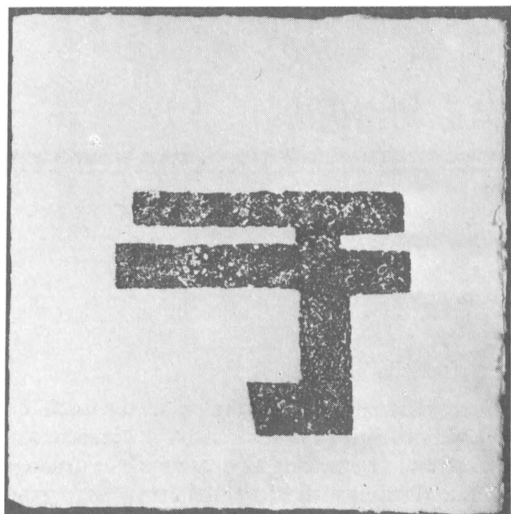
1970–1979

Iskolateremtő repertórium született Magyarországon 1963-ban, amikor *Körtés Júlia* közreadta *A Nagyvilág hét esztendeje (1956–1962)* című munkáját. Ebből az iskolából való *Sebők Vilma* két Alföld-repertórium is. Most a folyóirat 1970 és 1979 közötti harmadik évtizedét feldolgozó kötetrel foglalkozunk, az előzményét – amelyet *Körtés Júlia* lektorált – *Bertók László* ismertette a *Könyvtárosban* (1974/5. sz.). Mindkettő a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár bibliográfiai műhelyéből való.

A szakirodalom általában tematikus és időrendi szerkezetű repertóriumokat különböztet meg. Úgy tűnik azonban, hogy egy harmadik típus előfordulásával is számolni kell. Mert jöllehet az analitikus bibliográfiákban gyakrabban találkozunk téma szerinti csoportosítással, és az utóbbi évtizedben elég sok időrendi felépítésű munka is született, harmadikként a személyi elemek kiemelésének módszerével dolgozó típust szintén észre kell vennünk. Eddig – emlékezetünk szerint – erre nem hívták fel a szakma figyelmét, pedig a műfaj akkor is megérdemli az érdeklődést, ha mostanáig csak néhány kiadvány dokumentálja jelenlétét a hazai bibliográfiai termésben. Az Alföld két repertóriumára, a *Válasz* (1973) és az *Új Írás* (1975) repertóriumaira gondolunk elsősorban. Módszerbeli hasonlóság van még a *Magyar Nyelv* és az *Ethnographia* mutatói, illetve a *Körtés-féle szerkezet* között. Pontosabban arról van szó, hogy az Alföld friss repertóriumának a tételei a közlemények szerzőinek, illetve a tételek szövegéből kiemelt személyneveknek a betűrendjében követik egymást, attól függően, hogy eredeti alkotásokat vagy személyekkel foglalkozó dokumentumokat regisztrálnak. A fő rendező elv tehát a személyi elemek kiemelése, megkülönböztetett kezelése. Ha kissé rosszmájúak volnánk, azt is mondhatnánk: a

kiemelt személyneveket mechanikus betűrendbe sorolták – ahogyan az időrendi szerkezetű repertóriumokra könnyedén rámondják időnként, hogy tulajdonképpen jó tartalomjegyzéknek tekinthetők. Az igazság szerint azonban mindkét esetben lényegesen többről van szó. Az időrendi repertóriumot az annotációi és a mutatói minősítik, a személyi elemek kiemelésével dolgozót a tételek több helyen történő megismétlésének következetes alkalmazása és egy-egy összevont szerzői tétel megfelelő tagolása.

Az Alföld-repertóriumban a végig nagybetűs névkiemelések jelenthetik a szerzőt is és a dokumentum tárgyát is. Az előbbi esetben a tétel elején a szerző műveinek adatait találjuk műfaji csoportokba rendezve, majd a munkáságáról, könyveiről, alkotásairól szóló írások regisztrálása következik, végül a róla készült rajzok, fotók és egyéb képzőművészeti alkotások adatai zárják a tételt. Azok a leírások, amelyek személyekkel vannak kapcsolatban, több helyen fordulnak elő. A szerző (alkotó) nevének és a mű tárgyának tekinthető személy nevének betűrendi helyén egyaránt teljes leírást találunk. Az 1983 számozott tétel valójában sokkal több verset és prózát, tanulmányt, könyvismertetést, fotót és műalkotás-reprodukciónak jelent, hiszen az összeállító a folyóirat teljes feltáráására vállalkozott, s ezt a vállalását nyilván hiven teljesítette is. Annyira ragaszkodik módszeréhez, hogy szigorúan külön fejezetbe utasítja a „személyhez nem köthető” közleményeket. Az ilyennek minősülő 86 címet 14 tételben összevonva adja a függelékben. A tételeken belül is a betűrend érvényesül. Ennek már nem nagyon örülünk, mert ez az elrendezés csak akkor segít a keresésben, ha valaki egy-egy vers, vagy más alkotás címének ismeretében használja a repertóriumot. Az ilyen eset pedig rendkívül ritka. A kutató

gyakrabban kíváncsi az alkotók életútjára, ezért számára többet mond, ha a keresett szerző műveinek leírását a megjelenés időrendjében találja. Ugyanez a helyzet a kritikai irodalommal is. A jelesebb alkotók munkásságának kritikai megítélésében hosszabb idő alatt többkevesebb módosulás szokott bekövetkezni. A betűrend elrejtje ezeket a változásokat. Maga a kutató kényszerül a kritikai írások időrendjének rekonstruálására, ha választ akar kapni erre az egyáltalán nem mellékes kérdésre.

Az eddigiekből is kitűnt, hogy a repertórium tagolásával, szerkezeti megoldásával egyetértünk, mindössze a fő részek címének megválasztását tartjuk vitathatónak. Az *Adatközlő* részt helyesebb lett volna *Személyi* résznek, a

*Függelék*et pedig *Tárgyi* résznek nevezni. Hiszen egyrészt mindkét fejezet adatközlő is, másrészt a második fejezet semmiképpen nem függeléke az elsőnek, hanem az analitikus bibliográfia szerves része. Mindössze abban különbözik az elsőtől, hogy elrendezése nem a személynevek, hanem a fogalmak betűrendjében történt. Egyébként a használt az sem zavarná, ha a *Függelék* tételeit és tárgyszavait betűrendi helyükön, a többi tétel között találná, ahogyan az *Alföld* 1950–1969-es ciklusát repertorizáló kötetben van.

A mutató a tételes részben előforduló testületi és földrajzi neveket, illetve tárgyszavakat öleli fel. Hiányoznak belőle természetesen a személynevek, mert az *Adatközlő* rész tulajdonképpen a személynév-mutató szerepét is betölti. Ettől eltekintve azonban a tételszámokra hivatkozó mutató elég árnyaltan tükrözi a folyóirat tartalmát. Persze, segítségével nem mindig könnyű visszakeresni egy-egy fogalmat, mert a lapban gyakrabban publikáló szerzők terjedelmes, nem ritkán több oldalas tételeiben bizony jól elrejtőznek a szemünk elől, türelem és sok idő kell megtalálásukhoz.

Tanulságos volt alaposan szemügyre venni *Sebők Vilma* repertóriumát. Egy módszer igen következetes alkalmazásának lehettünk tanúi. Ez a módszer pedig azért is érdekes számunkra, mert eredményei – véleményünk szerint – az indexeléssel rokon vonásokat mutatnak. Az így készült repertórium egy hagyományos eszközzel dolgozó folyóiratindex előkészítő munkálatának is tekinthető. (*Debrecen, 1981. [1983.] Megyei Könyvtár, 383 l., 74,- Ft*)

Lisztos László

Hallottuk

a Szabványügyi Hivatalban, hogy októberben megjelent az MSZ 193/1 *Mágnesszalagos bibliográfiai adatcsere formátuma. A rekordok szerkezete* című szabvány. A szabvány, amelyet az azonos című és tárgyú ISO 2709, valamint a hasonló tárgyú, rövidesen KGST-szabványként is megjelenő dokumentumok alapján dolgoztak ki, meghatározza a mágnesszalagos adatcsereére szánt bibliográfiai információkat tartalmazó rekordok szerkezetét. Nem határozza meg azonban a rekordok hosz-

zát és tartalmát, valamint a hívőjelek, indikátorok és almező-azonosítók értékeit. E rekordszerkezet csak a gépi adatfeldolgozó rendszerek közötti információcserét szabályozza, és nem terjed ki az egyes rendszerekben alkalmazott belső (adatfeldolgozó) rekordszerkezetre.

A szabvány ismerteti a bibliográfiai rekord általános – rekordjel, mutató-adatmezők, rekordhatárjel –, valamint részletes szerkezetét is.

A **Könyvtári Figyelő** idei negyedik számának olvasója főként összefoglaló, ismeretrendszerező és informatív jellegű cikkek tanulmányozásával bővítheti vagy mélyítheti szakmai tájékozottságát, nagyobb izgalmakat e szám nem kínál. Még a szakrészlegesítési vitában szót kérő két megyei könyvtári hozzászóló, a tatabányai *Kolozs Ibolya* és a miskolci *Urszin Sándor* is elsősorban a saját könyvtárak gyakorlatának ismertetésével járul hozzá a vita példatárának gyarapításához, bár – szerencsére – az előbbinek van néhány élelesebb megfogalmazása is, ami újból fellobbanthatja a már-már csak pislákoló polémia lángját. Például olyanok, hogy az általános részlegnek „a megyei könyvtárak feladatkörében megálmodott szerepe elérhetetlennek látszik”, továbbá: „Ha gondolatban el is fogadjuk Papp István dinamikus általános részleg modelljét... rá kell jönnünk, hogy megvalósítása magas szintű és különleges szakértelmet igényel...”, valamint „az elmélet csodálatos, de... nagyon távolinak, nehezen megvalósíthatónak látszik.” Végül: „...ha a korábbiól eltérő funkciók megkövetelik, akkor adekvát munkaszervezetet kell kialakítani, ám ez nem a szakrészlegek új szervezete, hanem továbbra is az egységes egésznek jelentő közművelődési könyvtár szervezeti korszerűsítése”.

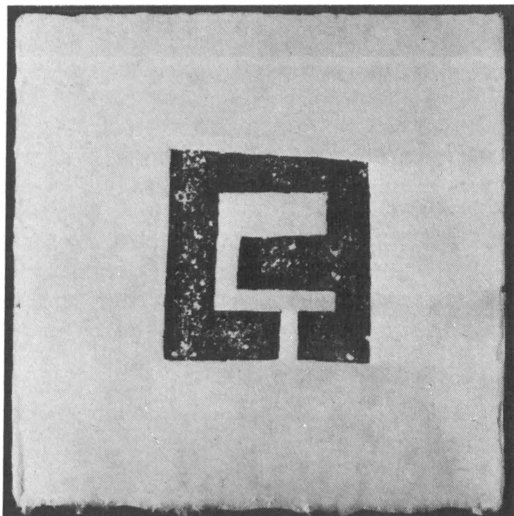
Információs kérdésekkel három cikk is foglalkozik: *Földi Tamás* a társadalomtudományi információ és a társadalmi gyakorlat összefüggését elsősorban teoretikusan vizsgálja: meghatározza a társadalomtudományi információ szerepét, felhasználóinak körét, csoportjait, a társadalomirányítás szolgálatába állításának feltételeit, követelményeit, szervezetét, az adattárolással és a szétszórásos kapcsolatos feladatokat, és kitér a fejlesztés, valamint a környezet kapcsolatára is. Végül megállapítása szerint a kelet-európai szocialista államokban

elvileg kedvezőek a feltételek az ésszerű és áttekinthető információs rendszer kialakítására, azonban az ezekben az országokban uralkodó ágazati rendszerű irányítási szervezet a gyakorlatban olyan, sokközpontú információs rendszereket termelt ki, amelyekben sem a mellé-, sem a fölé- és az alárendeltségi kapcsolatok nem alakulnak kielégítően. A másik cikk, *Komáromi Sándor* írása annyiban kiegészíti *Földi Tamás* írását, hogy a társadalomtudományi információ egyik területének, a világirodalmi tájékoztatásnak a gyakorlati működését is bemutatja az Állami Gorkij Könyvtár szolgáltatásainak ismertetése révén – e szolgáltatásokat szerencsés kézzel összefüggésbe állítva az országban található egyéb világirodalmi tájékoztatói munkálatokkal, illetve termékekkel. A szerző javaslatai szintén nem korlátozódnak a Gorkij Könyvtárra, hanem egyebek között a Rádió és a Televízió által elvégzendő feladatokra is kiterjednek. A harmadik rokon tárgyú közlemény szerzője, *Balázs Sándor* az információk közvetítői feladatok szemelemben – a külföldi irányzatok ismertetése kapcsán – felteszi a kérdést: vajon Magyarországon milyen mértékben van szükség a források és a felhasználók közti közvetítői tevékenységre, átengedhető-e az ilyen feladatok vállalása a magánszektornak, és ha igen, milyen mértékig? (E kérdésekkel kapcsolatban egyébként az olvasókat vitára szólítja fel a folyóirat szerkesztője.)

Összegezés jellegű még *Gereben Ferenc* tanulmánya az olvasmányközvetítő csatornák működéséről. Ebben az írásban a szerző az olvasmányokról való értesülés, valamint az olvasmánybeszerzés forrásait vizsgálja a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1978. évi országos adatgyűjtése alapján. Érdekes megállapításait itt nem ismertetjük, mivel az 1978-as vizsgálódás eredményeit sajtóközle-

ményekből – egyebek között Gereben Ferencnek a *Könyvtárosban* megjelent cikkeiből – és a különféle továbbképzéseken elhangzott előadásából is megismerhették a könyvtárosok. – A jövőt vetíti elénk *Ferenczy Endréné* cikke az Országos Széchényi Könyvtárnak a Budavári Palotában kialakítandó olvasószolgálatáról és *Skaliczki Judit*nak a videoszolgáltatások (videoszalag, -kazetta, -lemez) könyvtári bevezetésére lelkesítő írása, amely javaslatokat is tartalmaz e szolgáltatástípus rendszerré fejlesztésére, ellátóközpontjának kijelölésére és a dokumentumok, illetve a szolgáltatás könyvtáron belüli helyének meghatározására is.

A Tudományos és Műszaki Tájékoztató 8–9., összevont számában még mindig folytatódik a vita a külföldi folyóirat-rendelések tavalyi korlátozásáról. Most egy felhasználó mondja el véleményét, szerencsére főként a teendőkre fordítva figyelmét. Leszögezi, hogy az együttműködés immár elodázhatatlan, és beszámol azokról a tapasztalatokról, amiket annak vizsgálata közben szerzett, hogy az intézményében esetleg lemondandó folyóiratokhoz milyen mértékben, illetve milyen gyorsan lehet hozzáférni az Országos Műszaki Könyvtárban. Lehangelő, egyben felrázó megállapításaira az OMK igazgatója válaszol, s a felelet hangja és érvelése el tudja hitetni az olvasóval, hogy a helyzet fokozatosan javulni fog. Elmondja, hogy az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár a könyvtárközi együttműködés alapjának a jó és gyors központi címjegyzéket tartja, ezért létrehozta a műszaki terület külföldi folyóiratainak számítógépes adattárát, amelynek alapján nemcsak az 1981–82-es állapotot tükröző címjegyzéket és indexeit adta ki, hanem rövidesen megjelenteti az 1982–83-as anyagot, az 1984-re esedékes kötetet pedig úgy készíti el, hogy az már az 1985-ös rendelések feladása előtt az érdeklődők kezébe kerülhessen, tehát tényleges műszere lehessen mind az egyeztetésnek, mind a gyors lelőhely-megállapításnak. A megjelenést tovább kívánják gyorsítani azért, hogy megindították a mikrofilm-formában testet öltő számítógépes folyóirat-címjegyzék előmunkálatait. Arra is kitér a válasz, miként kívánják megszüntetni az olvasók folyóirat-használatának másodlagosságát, ami annak következménye, hogy a nagy szakkönyvtárak elsősorban mint az információs intézmények szervezeti

egységei működnek, s emiatt a dokumentálás–referálás igénye háttérbe szorítja a nyilvánosság követelményeinek érvényesítését, tehát az olvasók periodikahasználatát a folyóirattermekben. Az intézmény tervei szerint a legfontosabb folyóiratokat közvetlenül beérkezésük után mikrofilmezni fogják, s a mikrofilmlapokat azonnal az olvasók rendelkezésére bocsátják. – A kritikára válaszoló másik érdeklőt is az OMIKK együttműködési készségét hangsúlyozta a referáló és a bibliográfiai szolgáltatásokban, különösen a referáló folyóiratok tekintetében, amelyekről megállapítja, hogy már jelenleg is 15 társ-közreadó működik együtt 13 referáló folyóirat gondozásában.

A TMT „nagy” cikkeinek sorában *Ungváry Rudolf* a magyarországi teauruszokat vizsgálja a nemzetközi szabványosítás tükrében, s rendkívül alapos, nagy ismeretanyagról tanúszkodó írásban megállapítja, hogy a készülő hazai teauruszok többnyire nem térnek el a nemzetközi előírásoktól, amelyek azonban nem vetnek eléggé számot a gyakorlattal, különösen a gépesítés követelményeivel, noha a teauruszok voltaképpen az információkereső rendszerek gépesítésének köszönhetik elterjedésüket. *Kincses István* a szabadalmi osztályozások fejlesztési irányairól szóló írásában foglalkozik a szabadalmi osztályozások kialakulásával, a nemzeti és a nemzetközi szabadalmi osztályozással (NSZO), ennek továbbfejlesztésével és az ezen belül alkotott hibrid módszerekkel. Szerinte valószínű, hogy a szabadalmi

osztályozások jelentősége még akkor is megmarad, ha a leírások teljes szövegének és ábráinak számítógépes tárolása általánossá válik. Nagyon fontos, sok könyvtárat érdeklő kérdésről, a könyvtárhasználók oktatásáról ír *Héberger Károly* műegyetemi könyvtárigazgató, annak az intézménynek a vezetője, amelynek közreműködésével eddig már csaknem tízezer mérnökhallgató tanulta külön tantárgyként az irodalomkutatást. A kétlépcsős oktatást ismerető és tapasztalatait leszűrő cikk szerzője megállapítja, hogy a szakirodalmi ismeretek oktatása helyett pontosabb, kifejezőbb az informatika oktatásáról beszélni, s leszögezi azt, hogy oktatására külön kötelező tárgy szükséges.

A Könyvtári Híradó, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozóinak tájékoztatója szeptemberi számában a Szüry Dénes magyar irodalmi gyűjteményéből rendezett, igen sikeres kiállítás kapcsán ismerteti a gyűjtemény történetét. Az 1849-ben született és 1909-ben elhunyt író, könyvgyűjtő hagyatéka 1910-ben került a könyvtár tulajdonába, de évtizedeken keresztül csupán a kutatók szűk rétege használhatta, tudományos feltárása ugyanis csak a 70-es években kezdődött meg. A gyűjtemény főként a magyar szépirodalmi művek első kiadásából állt, ezek mellett azonban politikatörténeti, illetve nyomdatörténeti munkák is tartoztak állományába. A szépirodalmi gyűjteményrészt később úgy fejlesztette tovább a könyvtár, hogy kiegészítette az ugyancsak 1910-ben vásárolt Ballagi-hagyaték ponyvakiványaival, amelyekkel együtt különgyűjteményként kezelte, és tovább gyarapította. Így alakult ki az 1500 kötetes hagyatékból a mai 5800 művet tartalmazó, az országban a második helyet elfoglaló gyűjteménye a magyar irodalom első kiadásainak, valamint a magyar ponyváknak. A Szüry-hagyaték 1825 és 1967 közötti kiadású politikai műveit a könyvtár a gyűjteményről leválasztva beolvasztotta a nagyraktár állományába. Egyébként a kiállítás iránti nagy érdeklődés láttán nyitvatartását két héttel meghosszabbították, és a könyvtár elhatározta, hogy a bemutatott anyag egy részét kiállítja a 22. sz. kerületi könyvtárban is. – Az FSZEK központjának szervezeti egységeit bemutató sorozat ezúttal a folyóiratcsoport tevékenységével ismerteti meg az érdeklődőket. *Reguli Ernő* írásából az a régi igazság is kicsen-

dül, hogy a folyóirat-állományt nem csupán az olvasók egy része ellen kell védeni: kellő szabályozás, rend és a könyvtárosi önfegyelem hiányában az állomány első számú közellensége maga a könyvtáros lehet...

A Könyvtári Jegyzések című Békés megyei könyvtári híradó 1983/2-es számának gerincét a művelődéstörténeti és helyismereti írások alkotják. Közülük kiemelkedik a békésszentandrási olvasóegylet 1876 és 1895 közötti jegyzőkönyveit tartalmazó kéziratos kötet bemutatása, illetve az egyleti gyűlések jegyzőkönyveiből vett szemelvények közlése. Ezekből nemcsak az akkori társadalmi életéről, egyesületi szokásokról és magatartási normákról tud meg sok érdekességet a mai olvasó, hanem arról is, hogyan szólt bele időnként a történelem az egylet mindennapjaiba, miként tükröződtek a békésszentandrásiak életében olyan események, mint például az orosz–török háború és a nagy szegedi árvíz. Egy másik, rövid közlemény Ady Endre 1901-es gyulai látogatásáról szól (*Marik Dénes*), a harmadikban pedig *Beck Zoltán* a 130 éves *Tamás bátya kunyhója* kiadástörténetét ismertette arra az érdekes oktatástörténeti tényre hívja fel a figyelmet, hogy a közelmúltban Körösnagyharsányban vaskos kéziratos könyv került elő, amely más szövegek társaságában a Tamás bátya kunyhójának verssé formált, iskolában tanított változatát is tartalmazza Csikos Ágnes tanuló 1862-ben írt soraival. S mindez tíz évvel a könyv megjelenése után történt egy kis magyar falusi iskolában! – Az intézményeket bemutató cikkek sorában e számban a szeghalmi sárréti múzeum kialakulásáról, gyűjteményéről tudósít *Miklya Jenő*, a gyulai orvosi szakkönyvtárral pedig *Kis-Pál Sándorné* ismerteti meg az olvasót. Egy interjút is közöl a híradó: *Pénzes Ferenc* a Kamuti Községi Könyvtár talán legaktívabb olvasójával, Balogh Sándor volt tészes-elnökkel beszélgetett, s amikor tőle a könyvtári munkával kapcsolatos észrevételei, javaslatai felől érdeklődött, a következő választ kapta: „... nem volna rossz, ha visszaállítanák a tanyai kiskönyvtárakat, hiszen nagyon sok ember él még tanyán... s a tanyasi emberek – érthetően – egy-egy könyvért nem jönnek be a községekbe. Biztosan akadnának közöttük olyanok is, elsősorban a nyugdíjasokra gondolok, akik elvállalnák egy-egy kiskönyvtár kezelését.”

Czóbel Béláról adott ki ezer példányban sokszorosított bibliográfiát a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár a *Pest megyei téka* elnevezésű sorozatának 4. köteteként. A Szentendréhez sok szállal kötődő nagy festő születésének századik évfordulójára készült bibliográfiát *Sin Edit* állította össze igen széles körű adatgyűjtés alapján, a rejtett szakirodalmi hivatkozásokat is számba véve. A feltárás a legfrissebb dokumentumokra is kiterjed – az anyaggyűjtés 1983. április 30-ával zárult –, mivel azonban a centenáriumi időpontja sürgette a kiadvány megjelentetését, az esetleges hiányok pótlása, valamint az évforduló irodalmának regisztrálása végett néhány év múlva kiegészítő füzetet szándékozik közzétenni a kiadó intézmény. Az időrendi beosztást alkalmazó, 1189 tételes, annotációk nélküli bibliográfia anyaga két nagy csoportot alkot: az elsöbe a magyar nyelvű és a nem magyar nyelvű, de Magyarországon megjelent írások; a másodikba a külföldön megjelent idegen nyelvű munkák adatai kerültek. Az ötféle mutató közül az első a Czóbelről írt önálló művek, a második a katalógusok tételszámaira hivatkozik; a harmadik a személynevek, a negyedik a helynevek mutatója, és külön mutatót kaptak a leírásokban szereplő folyóiratok is. Az időrendi felépítés és a többféle mutató megkönnyítette volna a névbetűkkel jelzett szerzők azonosítását – ezek tételei ugyanis nem szerepelnek a névmutatóban, pedig a feloldások nagy része pusztán a bibliográfia figyelmes olvasásával is elvégezhető lett volna. (1983. 212 l. 36 Ft)

A **Békéscsabai Megyei Könyvtár** bibliofil könyvkiadói tevékenységének legfrissebb termése két prózakötet és egy rajzgyűjtemény. A 250 példányban megjelentetett kiadványok közül az egyik **Varga Hajdu Istvánnak** állít emléket a rajzaiból összeállított válogatással, amelyhez *Bisztray Adám* költő írt előszót, és kilenc társával együtt verssel is kifejezte tiszteletét a művész, illetve emléke iránt. A másik, a **Kilenc írás Juhász Gyuláról** az ismert zezedi könyvtáros-irodalomtörténésznek, **Péter Lászlónak** munkája; a lapokban, folyóiratokban megjelent cikkekből szerkesztett összeállítás méltó centenáriumi tiszteletadás a nagy költő emlékének: a Juhász Gyula indulásáról, betegségéről, név nélkül közzétett cikkeinek felismeréséről, prózájáról, tápéi ciklusáról, bécsi tartózkodásáról és a munkássághoz fűződő kapcsolatairól közzétett kis tanulmányok a filológusok és az egyszerű olvasók számára egyaránt érdekesek lehetnek. A harmadik kiadvány, a **Pázsit**, a város írókrónikásának, *Sarusi Mihálynak* három írását tartalmazza a város közelmúltjának már eltűnt jellegzetes helyszíneiről és pontjairól, az egykori városszéli emberek világáról, a szomorkás képek, hangulatok hátterében a „nagy történelem” mozgásaival, változásaival.

A **Kiskunhalasi Városi-Járásai Könyvtár** a városhoz kötődő személyeket megőrkítő, illetve bemutató sorozatában, a *Halasi füzetek*ben újabb három helyi alkotóról emlékezik meg: a 2. sz. füzet

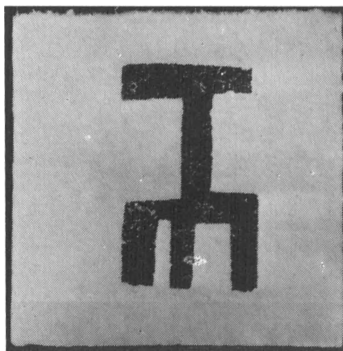
Nagy Czirok László (1883–1970) élete és munkássága címmel a neves néprajztudós születésének századik évfordulójára jelent meg, s önéletrajzot, a tudós levelezéséből – a hozzá intézett levelekből – összeállított válogatást közöl, valamint emlékezést Nagy Czirok Lászlóra, továbbá munkásságának 127 tételes bibliográfiáját, amelyet *Fekete Dezső* állított össze. Az értékes kiadványt a tudós kéziratok hagyatékának – ez az óriási anyag részben a Néprajzi Múzeumban, részben a halasi Thorma János Múzeumban található – jegyzéke zárja. (1983. 63 l., Soksz.) A sorozat 3. füzet a **Vallomások Sz. Csorba Tibor író és festőművész munkásságáról** címet viseli, de nemcsak vallomásokat – voltaképpen a 77 éves művészlől megjelent újságcikkekről készült fotómásolatokat – tartalmaz, hanem 75 tételes, mutatóval ellátott bibliográfiát is – ez szintén Fekete Dezső munkája. (1983. 36 l. Soksz.) A hasonló felépítésű 4. sz. füzet, melynek címe **Vallomások Váci György kétszeres aranydíjas könyvkötőmester „A könyvkötészet múltja és jelene” című kiállításáról**, abból az alkalomból jelent meg, hogy a halasi születésű, Vácon élő mester vándorkiállításainak sorozatában a századik bemutatott Kiskunhalason tartották az ideai képzőművészeti világhétet. A füzetet Fekete Dezső állította össze. (36 l., Soksz.)

Kaffka Margit életének utolsó tizenkét évéről szól **Rolla Margit** dokumentumkönyvének második kötete, amely **Út a révig...** cím-

mel jelent meg 1500 példányban a *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei* elnevezésű sorozatban, a 12(87) Új sorozat megjelöléssel. A gazdagon illusztrált, érdekes munka előszavában az összeállító beszámol sokéves kutató- és gyűjtőmunkájáról, amelynek eredményét, az általa feldolgozott életrajzi dokumentumok nagy részét megőrzésre átadta az Akadémiai Könyvtár kéziratárának. A mostani kötetben közzétett, az 1906–1918-as évkörrel gyűjtött anyag az írókné kéziratok naplóját, kéziratban megőrzött cikkét, kiadatlan versét és egyéb kéziratait, valamint 42 eredeti levelet és 45 hiteles másolatot tartalmaz. A könyv azonban nem száraz dokumentumgyűjtemény, hanem összekötő szöveggel ellátott, érdekes életrajzi krónika, amely Kaffkának a fővárosba – Újpestre – kerülésével kezdődik, és a halálára, temetésére vonatkozó visszaemlékezések, illetve újságcikkrészletek, levelek közlésével fejeződik be. A kötet címe a halála után megjelent, *A révénél* című novelláskötetre utal, amelyet még Kaffka Margit rendezett sajtó alá. Az értékes kiadványhoz névmutató is tartozik. (1983. 217 l. 59 Ft)

A második világháborúról érettségizők és főiskolai, egyetemi felvételre készülők számára adott ki részben annotált bibliográfiát a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár *Gyöngyössy Györgyné* összeállításában. A szerény sokszorosításban megjelentetett válogatás a könyvtár állománya alapján több mint 70, különböző műfajú könyvet ajánl a következő fejezetek szerinti csoportosításban: Összefoglaló művek; A második világháború könyvei; Magyarország és a második világháború. (1983. 18 l.)

Somogyi Károly emlékezete címmel a szegedi Somogyi Könyvtár hasonmásban kiadta Móra Ferenc füzetét, amely a könyvtár megnyitásának negyvenedik évében, 1923. június 2-án a szegedi múzeumbarátok összefogásával elmondott Móra-emlékezés szövegét

tartalmazza. A kétezer példányban megjelentetett hasonmás-füzet nemcsak a könyvtárnyitás idei centenáriumának ünnepségeire készült, hanem az új könyvtáreépület jövő évi felavatására is. A kiadványban a Móra-beszéden és annak jegyzetapparátusán kívül megtalálható *Péter László* összeállítása is *Somogyi Károly élete dátumokban 1811–1888* címmel. (1983. 221. 6 Ft)

Személynevek átírása (transzliterációja) cirillbetűről latin betűkre címmel feldolgozási segédletet adott ki a szolnoki Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár az új dokumentumleírási szabványra való áttérés megkönnyítése végett. A füzet összeállítói: *Árvainé Zsiros Eszter*, *Németh Margit Gyöngyi* és *Simon Ferencné* útmutatójukat az MSZ KGST 1362–78 jelű szabvány első számú táblázata alapján a megyei könyvtár állományában levő művekről készítették el – körülbelül 1900 nevet vettek figyelembe –, s ezek új írásmódjának, névalakjának közlésével valóban érdemi segítséget nyújthatnak a hálózatukba tartozó könyvtárak betűrendes katalógust építő munkatársainak. A bevezető kitér a katalóguscédulák besorolásával összefüggő legfontosabb kérdésekre is. Mivel az útmutató közzétételével a szolnoki könyvtár ismét olyan segédlet közreadására vállalkozott, amely országosan használható, helyes lett volna a füzet megjelentetése nagyobb példányszámban – az útmutató mindössze 200 példányban készült! –, s ehhez központi támoga-

tás nyújtása is a szolnokiak részére mind erkölcsileg (lektoráltatás), mind anyagiakkal. (1983. 92 l.)

A Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtára (Miskolc) tájékoztatót adott ki szolgáltatásairól. A leporelló alakú kalauz az olvasószolgálat elhelyezkedésének szemléltetése eljából a könyvtár emeleti alaprajzát is közli.

Gárdonyi Géza születésének 120. évfordulójára ajánló bibliográfiát jelentetett meg kétszáz példányban, sokszorosításban a Debreceni Városi Könyvtár. A 36 tételes bibliográfiát életrajzi bevezetővel is ellátta összeállítója, *Várterész Cecília*, aki a három csoportba (Válogatás Gárdonyi Géza műveiből; Tanulmányok Gárdonyi Gézaról – Válogatás; Lexikális adatok Gárdonyi Gézaról – Válogatás) osztott dokumentumleírások mindegyikét annotációval is kiegészítette. (1983. 26 l.)

A marxista etika elméleti és oktatásmódszertani kérdéseiről szól az MSZMP Veszprém megyei Bizottságának oktatási igazgatósága, valamint a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár által közösen, 500 példányban, sokszorosításban közreadott ajánló bibliográfia. *Szűcs Lajosné* összeállítása hat fejezetben (Az erkölcs történelmi fejlődése; Az erkölcs lényege, struktúrája és funkciói; A szocialista és a kommunista erkölcs elmélete és kritériumai; [A] Közélet-magánélet erkölcsi kérdései; Az erkölcsi nevelés tartalmi kérdései; Több témát átfogó kézikönyvek és tananyagok), ezeken belül pedig további tárgyköri csoportokban közli a könyvek és folyóiratcikkek leírásait egyaránt tartalmazó, annotációk nélküli válogatást. (1982. [1983.] 33 l. – Soksz.)

Engineering II. Az innováció szervezése a címe az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár *Témadokumentációs kiadványok* nevű sorozatában megje-

lent 136. sz. kiadványnak, amelynek előzménye, első kötete az *Engineering I. Szervezési-vezetési tanácsadás* volt. Az innováció, valamint az állam innovációs politikai szerepével foglalkozó fejezetekben közölt harminc tömörítvény az eredeti cikkek lényegét tartalmazza – ábrákkal együtt –, azzal a céllal, hogy e tömörítvények az eredeti cikkekben közölt gondolatokat, ismereteket híven közvetítsék a gyakorlati felhasználókhöz. A többnyire 1981-es és 1980-as megjelenésű cikkeket ismertető kötet végén *Kiegészítő szakirodalom* címmel 376 tételes, nyelvek és műfajok (könyv, folyóiratcikk) szerint csoportosított jeladó bibliográfia, illetve repertórium található a tárgykör bővebb, időben négy-öt évre is visszanyúló irodalmáról. A 600 példányban közreadott témadokumentációs kiadványt *dr. Garai Tamás* szerkesztette. (1983. 164 l. 330 Ft Soksz.)

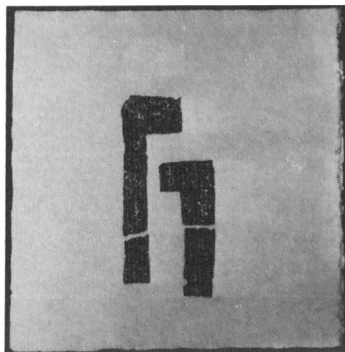
Újabb három folyóiratjegyzék jelent meg: a **Hajdú-Bihar megye tanácsi könyvtárainak kurrens hírlap- és folyóirat[-] katalógusa** 1983 címűt a Debreceni Megyei Könyvtár adta ki *Tóth Judit* összeállításában 31 könyvtár anyagáról, 565 tételben (függelékében a kötelepéldány-szolgáltatásból beérkező további periodikumok jegyzékével – benne néhány sajnálatos sajtóhívbával is: például Búcker aus Ungaria, Le liore hongrois); a **Hírlapok és folyóiratok Szabolcs-Szatmár megyei lelőhelyjegyzéke** – *Kovács Barnáné* és *Zselinszki Lászlóné* összeállítása – jellegénél fogva lényegesen nagyobb, 1441 tételes, mivel a közreadó nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár 111 közművelődési, iskolai és szakkönyvtár állományát vette számba; a **Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Kar könyvtárának folyóirat[-] lelőhelyjegyzéke** visszatekintő jellegű, s az 1948-tól 1980-ig megrendelt 764 periodikum adatait tartalmazza a tanszékeket is feltüntetve lelőhelyként; a bevezetőben pedig a kiadvány szerkesztője, *dr. Takács József* a magyar és a külföl-

di folyóiratok címváltozásait regisztrálja. Mindhárom jegyzék sokszorosítással készült, 250–250, illetve 120 példányban, terjedelmük 123, 137 és 118 lap.

A Szigligeti Színház Műhelye című közös kiadványsorozatát az 1982–83-as évadban is életben tartotta a szolnoki Szigligeti Színház és a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár. A színházi bemutatókra készült legutóbbi három kötet – a korábbiakhoz hasonlóan – tartalmazza a darabok szövegvégkönyvének munkapéldányait, pontosabban azok fényképezett másolatait, továbbá mindegyikhez tartozik az előadást megismertető, értelmező, a kort vagy a szerzőt bemutató tanulmány (némelyikhez, például Fejes Endre komédiájához több is), interjú vagy szerzői önvallo-más. A három színházi bemutatóra (Fejes Endre: Vonó Ignác; Arthur Miller: Az ügynök halála; Örkény István: Pisti a vérzivatarban) sokszorosítással készített köteteket *Magyar Fruzsina* szerkesztette, a kiadványok példányszáma 100, 130, 130.

November 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok: *Borsod-Abauj-Zemplén megye irodalma a sajtóban. 1981. IV. negyedév* (A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár helyismereti füzetei 15.) 1981. [1983.]; *Debreceni Hivogató. 1983. okt. 1983. nov.* (Debreceni Városi Könyvtár); *Gazdaságpolitikai Tá-*

jékoztató. 1983/9. sz., szeptember (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Irodalomkutatások. Az általános és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1983. szeptember-október* (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtári Tájékoztató. 1983/10. sz., október.* Mellékletei 1983/9. sz. jelzéssel: *Hangtári ajánlójegyzék tanárok és tanulók számára, 1983/10. sz.* jelzéssel: *Sajtófigyelő 1983. július 1.–szeptember 30.* (Nagyközségi és Járási Könyvtár, Edelény); *KTFM Tájékoztató. 1983/7–8. sz., július–augusztus, 1983/9. sz., szeptember, 1983/10. sz., október* (Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola, Győr); *Külföldi Szakadalomtudományi Kézikönyvek. Országos gyarapodási jegyzék. 1983/1. sz., 14387–15358. tétel* (Országos Széchényi Könyvtár); *Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzéke. 1983. második negyedév* (Országgyűlési Könyvtár); *Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke. 1983. második negyedév* (Országgyűlési Könyvtár); *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek bibliográfiája, 1982., éves index* (OSZK); *Nógrádi Tükör. Bibliográfia és repertórium. 1982. január 1.–június 30., 1982. július 1.–december 31.* (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Somogy a sajtó tükrében. A megyei könyvtár sajtófigyelője. 1983. harmadik negyedév* ([Palmiro Togliatti] Megyei Könyvtár, Kaposvár); *Szakirodalmi Gyorstájékoztató. 1983/9., 1983/10. sz.* ([A] Testnevelési Főiskola Könyvtára. Szakirodalmi Tájékoztató Szolgálat); *A szakszervezeti irodalom ckkbibliográfiája. (Válogatás.) 1983. szeptember* (A Szakszervezetek Vas megyei Tanácsának Központi Könyvtára); *Szociológiai Információ. 1982/2. sz., második-harmadik negyedév* (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A”-sorozat. Referátumok. 1983/8–9. sz., 1983/10. sz., „B”-sorozat. Bibliográfia. 1983/8–9. sz., 1983/10. sz.* (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Központi Könyvtár); *Tájékoztató a Vas me-*

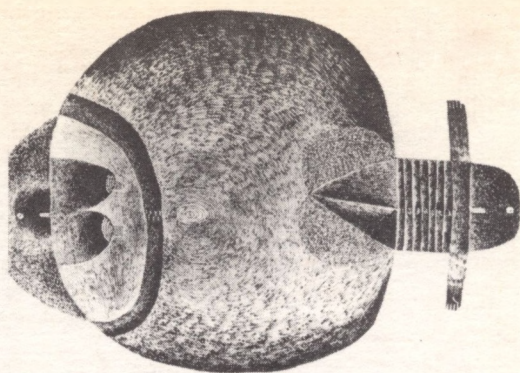
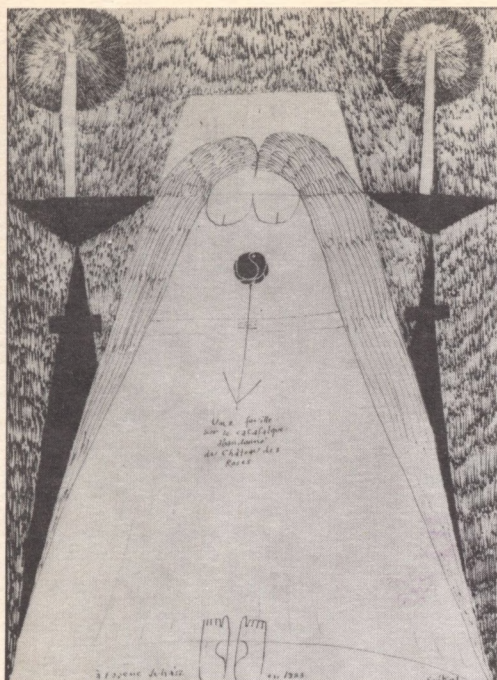
gyéről szóló irodalomból. 1983. január–június (Berzsenyi Dániel szeptember (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Újabb külföldi szerzemények (tudományos és ismeretterjesztő művek). 1983/1. sz., január–március (FSZEK); Új kutatási és műszaki fejlesztési jelentések az Országos Műszaki Könyvtárban. Bibliográfia és index. 1983/7. sz., július, 1983/8. sz., augusztus, 1983/9. sz., szeptember, 1983/10. sz., október (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); Új Média. Audiovizuális állománygyarapítási tanácsadó. 1983/2. sz. (Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém); Új szakkönyvek az Országos Műszaki Könyvtárban. 1983/2. sz. (OMIKK); Vezetői Információ. 18. sz., 1983. október 5. (Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola, Főiskolai Könyvtár, Győr); Világszerte. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum információs szolgálata. 1983/13., 1983/14., 1983/15. sz. (OPKM).

A ZENEMŰKIADÓ

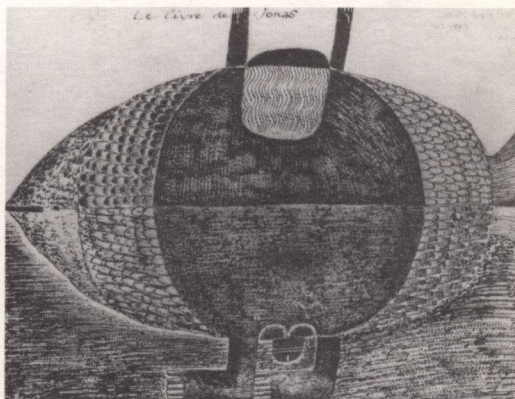
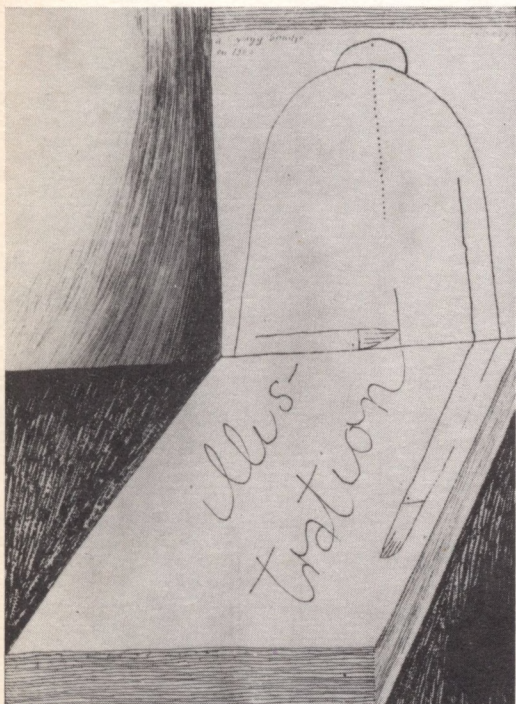
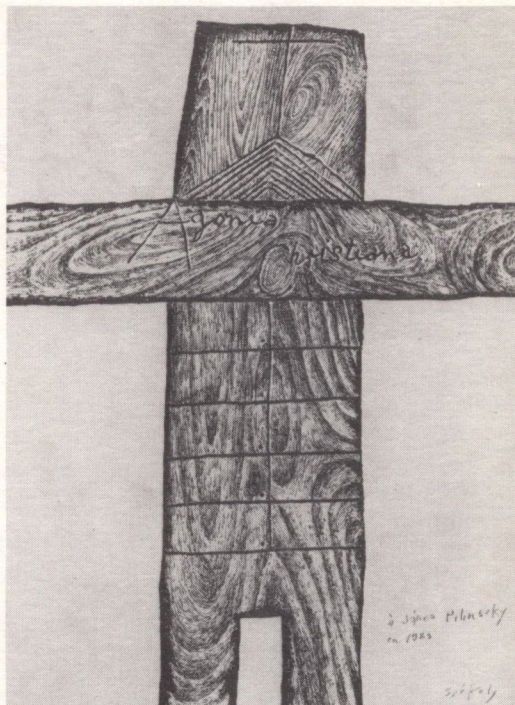
KÖNYVAJÁNLATA

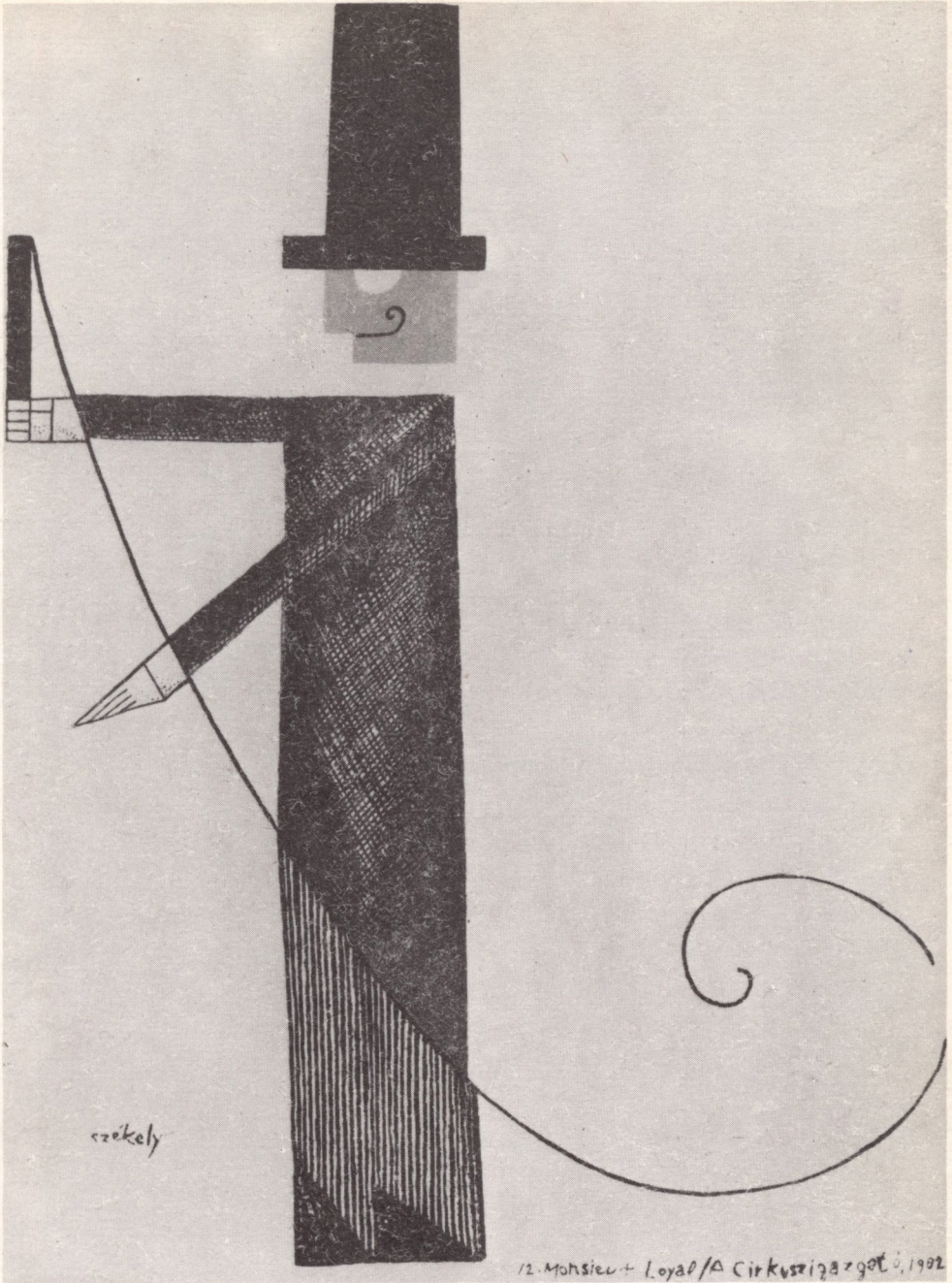

A hét zeneműve 1983–1984 (Szerkesztette: Kroó György)	54 Ft
Brockhaus–Riemann: Zenei lexikon I.
(Szerkesztette: Carl Dahlhaus és Hans Heinrich Eggebrecht)
(A magyar kiadás szerkesztője: Boronkay Antal)	290 Ft
Luciano Pavarotti–William Wright:
A pék fia és a kilenc magas cé
(Fordította: Fantó Lilla)	60 Ft
Sebők János: Magya-rock	48 Ft
„Zenei ki mit főz?” (Muzsikuszakácskönyv)	80 Ft
A zene könyve (Szerkesztette: Révész Dorrit) Második, változatlan kiadás	240 Ft
Cziffra György: Ágyúk és virágok
Második, változatlan kiadás	48 Ft
Juhász Előd: Bernstein Story
Harmadik, bővített kiadás	23 Ft
Anton Webern: Előadások–írások–levelek
(Fordította: Maurer Dóra és Várnai Péter)
Második, átdolgozott, bővített kiadás	36 Ft

PIERRE SZÉKELY
grafikáiból
(Cikkünket lásd a 751. oldalon)

12. Monsieur + Loyal / A Cirkuszizárgot, 1992

Ára: 10,- Ft
HU ISSN 0450-7886